

SİYASİ TARİH ÖZETİ – 1

Acheson Planı

Kıbrıs sorununun tırmandığı 1963-1964 döneminde A.B.D.'nin özel temsilcisi Dean Acheson tarafından önerilen çözüm yolu. Buna göre Kıbrıs adası her ikisi de NATO üyesi olan Türkiye ve Yunanistan arasında ikiye bölünerek paylaşılacak, böylece iki müttefik ülkeyi savaşın eşiğine getiren bir sorun çözülmüş olacak ve NATO dışındaki güçlerin adaya müdahalesi engellenecekti. Plan adanın iki ülke arasında nasıl bölüştürüleceğini açıklığa kavuşturuyordu. Hem Türkiye hem de Yunanistan'dan destek görmeyen bu plan bir sonuç getirmedi.

Açılma Politikası (infitah policy)

Mısır'da Nasır'dan hemen sonra iktidara gelen Enver Sedat tarafından 1974'te uygulamaya konulan devlet politikası. Nasır'ın daha önceki sosyalist devletçi deneyimi başarılı olmamıştı ve dünya da yumuşama (détente) dönemine girmişti. Mısır'a dış yardım sağlayabilmek, komşu Arap sermayesinin ve yabancı yatırımların Mısır'a gelmesini kolaylaştırmak amacıyla bu yeni açık kapı ekonomi politikası uygulandı.

Adana Görüşmesi -- 30 Ocak 1943

Türkiye Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ile İngiltere Başkanı Winston Churchill arasında 30 Ocak 1943 tarihinde Adana'da yapılan gizli görüşme.

Adana Görüşmesi, II. Dünya Savaşı'nın Almanya'nın aleyhine döndüğü bir sırada gerçekleşti. O zamana kadar Müttefikler, Türkiye'yi Almanya'nın Ortadoğu'ya inmesine bir engel olarak kabul ediyor ve savaşın dışında kalmasını yeterli görüyorlardı. Ancak 1942 sonlarında Avrupa'da ikinci bir cephenin açılması gündeme gelince bu cephenin Balkanlar'da açılmasını isteyen Churchill, Türkiye'nin de Müttefikler tarafından savaşa katılmasını düşünüyordu. Sovyet yayılmasından çekinen Türkiye ise zaten güçsüz olan ordusunun yıpranmaması için savaşa girmek istemiyordu.

Görüşme sonrasında Türk-İngiliz ilişkilerinde gelişme sağlanmasına rağmen, Churchill Türkiye'yi savaşa girmeye ikna edemedi. Churchill'in çabaları ile Türk-Sovyet ilişkilerinde bir düzelleme sağlanırken bu gizli görüşmeyi öğrenen Almanya ile ilişkiler bozuldu.

Addis Ababa Konferansı -- 22-25 Mayıs 1963

Afrika Birliği Örgütü (OAU)'nün kurulduğu uluslararası konferans. Etiyopya İmparatoru Haile Selassie'nin çağrısı üzerine 1963 Mayıs'ında bu ülkenin başkentinde toplanan konferansa o zamanki bağımsız yirmi Afrika ülkesinin devlet veya hükümet başkanı düzeyindeki temsilcileri katılmıştı. Sömürgecilğe ve ırkçılığa karşı mücadele konularının ağırlıklı olarak ele alındığı konferansta Güney Afrika Birliği (Güney Afrika Cumhuriyeti) ve Mozambik'e yönelik boykot uygulanması da kararlaştırılmıştı.

Afganistan Sorunu

Afganistan'da komünist hükümet ile anti-komünist Müslüman gerillalar arasında başlayan iç savaşa, Sovyetler Birliği'nin hükümet kuvvetlerine yardım adı altında bu ülkeye asker gönderip müdahale etmesi ile uluslararası boyut kazanan bunalım. Savaşın kökeni 1978 Nisanında merkezîyetçi Afgan hükümetinin bir sol darbeyle devrilmesinde yatar. Askerlerin

daha sonra iktidarı devrettiği iki Marxist-Leninist parti, ülkenin adını değiştirdi (Afganistan Demokratik Halk Cumhuriyeti) ve Sovyetler Birliği ile yakın ilişkiler kurdu. Yeni hükümetin başlattığı sosyal ve ekonomik reformlar ise büyük ölçüde Müslüman ve anti-komünist olan halkta tepkiyle karşılandı ve 1978 yazında ilk başkaldırı Nuristan eyaletinde başladı. Kendilerine "Mücahit" diyen Müslüman gerillalar ülkenin her yanında yönetime karşı silahlı mücadeleye giriştiler. Hükümet-içi anlaşmazlıklar ve başlayan iç savaş komünist hükümeti zor durumda bırakıyordu ve 1979 Aralık ayının sonunda Sovyetler Birliği, 1978 yılında iki ülke arasında imzalanan andlaşmayı ve hükümetin davetini öne sürerek Afganistan'a askeri birlik gönderip bu ülkeyi işgal etti. Bir iki ay içinde ülkede Sovyet askeri sayısı 100.000'i buldu. Sovyet müdahalesi Batılı devletler ve İslam ülkeleri tarafından büyük tepkiyle karşılandı, birçok ülke bu işgali protesto etmek için 1980 Moskova Olimpiyatları'nı boykot etti.

Sovyet birlikleri şehirlerde kontrolü elde tutarken kırsal kesimdeki Mücahitlerle baş edemediler. Mücahitlere karşı pekçok savaş taktiği uyguladılar ama Mücahitlerin sivil halktan aldıkları destek sonucu bu girişimlerin hepsi başarısızlığa uğradı. Bunun üzerine Sovyet birlikleri bu halk desteğinin yoğun olduğu bölgelerde sivil halka karşı da operasyona giriştiler. Sonuçta 2.8 milyon Afganlı Pakistan'a, 1.5 milyon Afganlı'da İran'a kaçmak zorunda kaldı.

Bu arada ABD Pakistan aracılığıyla mücahitlere silah yardımında bulunmaya başladı. Yaklaşık 9 yıl süren savaş sonucu Sovyetler mücahitleri yenilgiye uğratamadılar, savaş deneyimi kazanan mücahitler ise Sovyet birliklerine ağır kayıplar verdirdiler. 1988 yılına gelindiğinde Sovyetlerin asker kaybı 15.000'den fazlaydı. Sovyetler Birliği 1988 sonunda Afganistan'dan çekileceğini açıkladı. Birleşmiş Milletler'in arabuluculuğu ile varılan bu anlaşma ile başlayan geri çekilme 1989 Şubatında tamamlandı. Sovyet çekilmesinden sonra hemen devredileceği sanılan komünist Necibullah hükümeti üç yıl daha ayakta kalmayı başardı ama 28 Nisan 1992'de Kabil'e giren mücahitler yönetimi devraldılar. Ama bu sefer de farklı görüş ve isteklere sahip, farklı etnik ve mezhepsel temellere dayanan mücahit gruplar arasında silahlı mücadele başladı.

Afyon Savaşları

XIX yüzyıl ortalarında yapılan ve Batılı devletlerin Çin'de bizim tarihimizdeki kapitülasyonlar benzeri ticari ve hukuki ayrıcalıklar kazanmaları ile sonuçlanan iki savaş.

1939 yılında Çin hükümetinin, İngiliz tüccarların gerçekleştirdiği yasadışı afyon ticaretini durdurma girişimi ve bir İngiliz denizcinin yargılanması konusunda doğan hukuki anlaşmazlığın doğurduğu gerginlik sonucu I. Afyon Savaşı patlak verdi. Küçük ama güçlü İngiliz kuvvetleri kısa sürede zafer kazandılar. 1842'de imzalanan Nanjing ve 1843'te imzalanan Bogue Ek Antlaşmaları ve Çin'in önemli bir miktarda tazminat ödemesi, ticaret ve yerleşim amacıyla beş limanın ve İngilizlere bırakılması ve İngiliz yurttaşlarının İngiliz mahkemelerinde yargılanmaları konuları karara bağlandı. Öteki Batılı devletler de hemen Çin hükümetine istekte bulunup benzer ayrıcalıklar elde ettiler.

"Ok Savaşı" olarak da bilinen II. Afyon Savaşı, ticari ayrıcalıklarını arttırmak isteyen İngilizlerin Ok adlı gemideki İngiliz bayrağının indirilmesini bahane ederek 1856 yılında başlattıkları savaştır. Bir Fransız misyonerinin öldürülmesini bahane eden Fransa da İngiltere yanında savaşa girdi. Savaş sonucunda İngiltere ve Fransa 1858 yılında Çin hükümetini Tianjin Andlaşması'nı imzalamaya zorladı, ancak Çin andlaşmayı onaylamayı reddedince savaş yeniden başladı ve 1860 Pekin Sözleşmesi'yle Çin, Tianjin Andlaşması'na uyması kabul etti. Bu andlaşmaya göre yabancı elçiler Pekin'de yerleşebilecek, birçok yeni liman ticaret ve yerleşim için Batılılara açılacak, yabancılar Çin'in iç bölgelerine seyahat edebilecek ve

Hıristiyan misyonerlere hareket serbestisi tanınacaktı. Ayrıca 1858'de Shang-hai da yapılan görüşmelerle Çin'e yapılan afyon ihracatı yasallaştı.

Çin'in XIX. yy.da ve XX. yy'ın başında Batılı devletlerle yaptığı Tianjin benzeri egemenlik ve toprak bütünlüğünden büyük ödümler verdiği antlaşmalar "Eşitsiz Antlaşmalar" olarak da alınır.

Ahali Mübadelesi Sorunu

30 Ocak 1923 tarihinde Lozan'da imzalanan Yunan ve Türk Halklarının Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol'e göre Türkiye'deki Rum-Ortodokslar ile Yunanistan'daki Müslümanların (Türk olmayanlar dâhil) büyük bölümünün karşılıklı olarak yer değiştirmesi. Buna göre Batı Trakya'da yaşayan Müslüman ahali ile İstanbul'da yaşayan Rumlar dışında nüfus yer değiştirecekti. Daha sonra Lozan Barış Antlaşması ile Gökçeada ve Bozcaada'daki Rumlar da değişim dışında tutuldu. Değişim konusu olan ahali bir daha geri dönemeyecek, yanında götürebildiği kadar taşınır mal götürecekti, taşınmaz malları ise oluşturulmuş karma komisyon gözetiminde altın değerine göre tasfiye edebilecekti. Karma Komisyon Ekim 1923'te çalışmalarına başladı. İlk yıl karşılıklı olarak belli bir sayıda yer değiştirme olduktan sonra sorunlar ortaya çıkmaya başladı. En önemli sorun "Etabli" (yerleşmiş) deyiminin kimleri kapsadığı sorunu oldu. Yunanistan İstanbul'da oturan bütün Rumlar'ın "etabli" sayılmasını isterken, Türkiye bunun Türk yasalarına göre belirlenmesi gerektiğini savundu. Milletler Cemiyeti'ne oradan da Uluslararası Sürekli Adalet Divanı'na sevk edilen sorun, Türkiye'nin görüşüne yakın bir şekilde karara bağlandıysa da, Yunanistan buna uymadı ve Batı Trakya'daki Türklerin mallarına el koyarak bunları Rum göçmenlere dağıtmaya başladı. Türkiye de buna karşılık İstanbul'daki Rumların mallarına el koydu. Bu biçimde tırmanan anlaşmazlık ilişkilerde bir gerginliğe dönüşünce taraflar bunu 1 Aralık 1926'da imzaladıkları bir antlaşma ile çözmeye çabaladılar. Ancak bu antlaşma uygulanamadı ve Türk Yunan ilişkileri bir kez daha gerginleşti. Daha sonra ise Yunanistan Başkanı Venizelos'un girişimi ile 10 Haziran 1930'da imzalanan antlaşma ile sorun çözüldü ve iki ülke arasındaki ahali mübadelesi resmen sona erdi. Bu son antlaşma ile yerleşme tarihleri ve doğum yerlerine bakılmaksızın İstanbul'daki Rum-Ortodokslar ve Batı Trakya'daki Müslüman ahalinin tamamı "etabli" sayıldı ve mübadele dışı tutuldu.

Akdeniz Paktı (Akdeniz İttifakı)

II. Dünya Savaşı öncesi dönemde İtalya'nın Akdeniz'de oluşturduğu tehdit karşısında İngiltere ile Türkiye, Yugoslavya ve Yunanistan arasında herhangi bir saldırı durumunda karşılıklı askeri yardımlaşma sözlerine dayalı güvenceler sistemi.

1935 Ekiminde İtalya Habeşistan (bugünkü Etiyopya)'a saldırınca, Milletler Cemiyeti Konseyi aldığı bir kararla bu ülkeyi saldırgan olarak ilan etti ve İtalya'ya karşı üye devletlerin zorlama tedbirleri-bütün ticari ve parasal ilişkilerin kesilmesi gibi -almalarını kabul etti. Bu ortamda İngiltere, İtalya'nın Habeşistan'a yerleşmesinin, imparatorluk yolu açısından taşıdığı tehlikeli dikkate alarak, İtalya'nın 1935 Kasımında zorlama tedbirlerine katılan devletleri tehdit etmesi üzerine, Aralık ayında İspanya, Yugoslavya, Yunanistan ve Türkiye'ye askeri güvence verdi. İspanya dışındaki devletler 1936 Ocağında bu güvenceye kabul ettiklerini açıkladılar. İngiltere'nin verdiği güvenceye göre, zorlama tedbirlerine katılmalarından dolayı bu devletler İtalya'nın saldırısına uğrarlarsa, İngiltere kendilerine askeri yardımda bulunacaktı. Türkiye, Yugoslavya ve Yunanistan da buna karşılık olarak İngiltere'ye aynı güvenceyi verdiler. İtalya'nın Akdeniz'de yarattığı tehdit karşısında ortaya çıkan bu güvenceler sistemine siyasi tarihte "**Akdeniz Paktı**" (Akdeniz İttifakı) adı verilir.

Akdeniz Paktı ile Türkiye, İtalya tehdidi karşısında güvenliğini sağlama açısından İngiltere'ye dayanmaya başlamıştır. Bu, Türkiye'nin İngiltere ile ilişkilerinde bir dönem noktası sayılabilir. İki devlet arasındaki bu yakınlaşma, üç yıl sonra, II Dünya Savaşı'nın hemen öncesinde bir ittifaka kadar varacaktır.

AKKA (AKKUM) -- 19 Kasım 1990

Avrupa'da konvansiyonel kuvvetlerin sınırlandırılması görüşmeleri. Görüşmeler ilk olarak Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı'nın Viyana'daki izleme toplantısında 1989 yılında gündeme geldi. 1987 Aralık ayında ABD ile SSCB arasında imzalanan orta menzilli nükleer füzelerin karşılıklı olarak imha edilmesini öngörüne INF Antlaşması (Orta Menzilli Nükleer Silahların Sınırlandırılması Antlaşması) gündeme konvansiyonel silahların indirimini de getirdi. Bu alandaki çalışmaların iki ülke yerine pakt arasında yapılması öngörüldü. Bu çalışma için 1975'ten bu yana konvansiyonel silahsızlanma görüşmelerinin merkezi olan Viyana seçildi. Görev yönergesinin 1989 Ocak ayında kabul edilmesi ile 9 Mart 1989'da "AKKUM" diye adlandırılan görüşmeler başladı.

Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'nün (NATO) on altı ve Varşova Paktı'nın Demokratik Almanya'yı da kapsayan yedi ülkesinin Viyana'da bir araya geldikleri **AKKUM' UN 3 temel amacı vardı:**

- a) Konvansiyonel silahlarda daha alt düzeylerde güvenli ve istikrarlı bir dengeyi sağlanması,
- b) İstikrarı ve güvenliğini tehdit eden eşitsizliklerin ortadan kaldırılması,
- c) Sürpriz taarruza geçme ve geniş kapsamlı saldırı başlatma yeteneğinin öncelikli olarak ortadan kaldırılması.

Bu görüşmeler sonucunda Avrupa Konvansiyonel Kuvvet Antlaşması (AKKA) 19 Kasım 1990 tarihinde yirmi iki ülkenin lideri tarafından imzalandı. Antlaşma Avrupa bazında ve merkezi Avrupa'dan birbirinin içine geçecek dışarı doğru açılan 4. bölgeye uyarlanarak yapıldı. Türkiye, Yunanistan, Norveç, Bulgaristan, Romanya, Sovyetler Birliği'nin altı askeri bölgesi aynı kapsamda ele alındı.

Antlaşma her dört bölgedeki ülkeler için öngörülen sayısal sınırların bölge içerisinde yeniden pay edilmesi ile taraf ülkeler açısından hukuki yükümlülükler belirlendi. Buna göre global tavanlar NATO ve Varşova Paktı için tank ve toplarda 20.000 olarak saptanırken, zırhlı savaş araçlarında 30.000, savaş uçaklarında 6800, saldırı helikopterlerinde 2000 rakamında anlaşıldı. Bu çerçevede Türkiye'nin elinde Güneydoğu Anadolu'yu kapsayan uygulama içinde 279 tank, 3120 zırhlı savaş aracı, 3523 top 750 savaş uçağı bulunacaktır. Bu tavanların dışında eldeki silahlar ise antlaşmaya göre imha edilecektir. Öngörülen indirimler iki pakta da "asimetrik" biçimde uygulanacağı için Varşova Paktı saptanan tavanlar çerçevesinde silah düzeyini NATO'ya eşitlemek amacı ile daha çok imha işlemi gerçekleştirecektir.

Antlaşmanın getirdiği en önemli unsur, iki pakta birbirlerinin silah miktar ve yerlerini etkin biçimde denetleme olanağını vermesidir.

AKKUM: bkz. AKKA

Alman-Sovyet Saldırmazlık Paktı -- 24 Ağustos 1939

Sovyetler ve Batılılar arasında yapılmaya çalışılan ortak cephe ya da "barış cephesi" görüşmelerinden olumsuz sonuç çıkması üzerine, Stalin zaman ve alan kazanmanın Hitler'le doğrudan anlaşarak gerçekleşebileceğine karar verdi. 10 Mart 1939'da Stalin Batılıları bir Alman-Sovyet çatışmasının gerçekleştirilmeye çalışılmakla suçladı. Hitler de bir Batı-Sovyet yakınlaşmasından endişeleniyor ve bunu bozmak istiyordu. Hitler, 20 Ağustosta Stalin'den

Alman Dışişleri Bakanı Ribbentrop'u kabul etmesini istedi ve 23 Ağustos'da Moskova'da Alman-Sovyet Saldırmazlık Paktı imzalandı. Tipik bir saldırmazlık paktı olan bu anlaşmanın gizli maddesinde Doğu Avrupa'da ve özellikle Polonya ile Baltık bölgelerinde Almanve Sovyet etki alanları belirlendi. Bunu izleyecek Polonyanın işgali ile birlikte 2. Dünya Savaşı başlayacaktır.

Alman Ulusal Birliği -- 1871

XIX. yüzyılın ikinci yarısına kadar bugünkü Almanya sınırlarında onlarca bağımsız prenslik yer alıyordu. Bu prensliklerin sayıları Viyana Kongresi'nden sonra azaltılmıştı ve bir Germen Konfederasyonu kurulmuştu. Bugün Almanya'nın doğusu ve Polonya toprakları üzerinde kurulu olan Prusya güçlenerek bu prenslikleri birleştirip Almanya Ulusal Birliği'ni oluşturmaya çalışıyordu. Bu yolda Prusya'nın en önemli rakibi Avusturya'ydı. Prusya'nın Alman Ulusal Birliği'ni kurabilmesi için Danimarka ve Fransa ile de savaşması gerekiyordu. 1864 yılında iki Alman dukalığı olan Schleswig ve Hollestein'i ele geçirmek amacıyla German Konfederasyonu adına Prusya ve Avusturya Danimarka'ya savaş açtı. Savaşın sonu bu iki dukalığın yönetimi konusunda Prusya ve Avusturya arasında anlaşmazlık çıktı. Prusya Başbakanı Bismarck, Fransa ve Rusya'nın tarafsızlığını sağladıktan sonra Avusturya'ya savaş açtı ve 1866'da bu ülkeyi Sadowa'da yenilgiye uğrattı. Bundan sonra 1867'de Prusya'nın denetiminde Kuzey Germen Konfederasyon kuruldu. Bismarck Avusturya'dan sonra Fransa'nın da gücünü kırmak istiyordu. Be sefer Avusturya ve Rusya'nın tarafsızlığını sağladıktan sonra Fransa'ya savaş açtı.

1870'te Sedan Savaşı'nda yenilen Fransa'nın böylece Katolik Alman prenslikleri üzerindeki denetimi kırılmış oldu. Prusya 1871 Frankfurt Barışı ile Alsace-Lorraine'i de ilhak etti. Bundan sonra Mein akarsuyunun güneyindeki Katolik Alman devletçikleri Prusya'ya katıldılar ve böylece Alman Ulusal Birliği kurulmuş oldu. Prusya Kralı Alman İmparatoru, Bismarck da Alman Şansölyesi unvanını aldılar.

Almanya'nın Birleşmesi -- 3 Ekim 1990

Demokratik Alman Cumhuriyeti'nin siyasi varlığını sona erdirerek II. Dünya Savaşı sonrası ikiye bölünmüş Almanya'nın Federal Almanya Cumhuriyeti çatısı altında birleşmesi olayı. Birleşme, "Birleşme Antlaşması"nın imzalanarak yürürlüğe girdiği 3 Ekim 1990 tarihinde gerçekleşmiştir.

Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile yumuşayan uluslararası ortamda Soğuk Savaş'ın simgesi olan Almanya'nın bölünmüşlüğü'nün de sona ermesi yönünde sesler sınırın her iki tarafında da yükselmeye başladı. Özellikle Doğu Alman kentlerinde yoğun sokak gösterileri oldu. Kamuoyu baskısına dayanamayan Demokratik Alman hükümeti birleşme için Federal Almanya ile görüşmelere başlamayı kabul etti. İki Alman devleti arasında ilk olarak 18 Mayıs 1990'da "Birinci Devlet Anlaşması" imzalandı. Bu anlaşma ekonomik, parasal ve sosyal birliği içeriyordu, Federal Alman Markı Doğu'da da geçerli para birimi oluyor ve Demokratik Almanya pazar ekonomisine geçişi sağlayan yasalarını hazırlamayı kabul ediyordu.

Daha sonra II. Dünya Savaşı'nın galibi dört müttefik ülke İngiltere, Fransa, A.B.D., S.S.C.B. ile iki Almanya arasında "2+4" görüşmeleri yapıldı ve 3 Ekim 1990'da imzalanan "Birleşme Antlaşması" ile iki Almanya resmen birleşti. 2 Aralık 1990'da yapılan ilk ortak seçimlerle de Birleşik Alman Parlamentosu oluştu. Parlamento daha sonra aldığı bir kararla birleşik Almanya'nın başkentinin Berlin olmasına karar verdi.

Altı Gün Savaşı: bkz. Arap İsrail Savaşları

Amerikan Ambargosu -- 1975-1978

A.B.D.'nin Kıbrıs Barış Harekatı sonrası Şubat 1975'ten itibaren Türkiye'ye uyguladığı silah ambargosu.

Amerikan yöntemi, 1971'de Nihat Erim tarafından konulan haşhaş ekim yasağını kaldıran Ecevit hükümetine karşı bir soğukluk duyuyordu ve A.B.D.'nin bütün engelleme çabalarına rağmen gerçekleştirilen Kıbrıs Barış Harekatı da Türkiye'nin bu ülke ile ilişkilerini iyice gerginleştirdi. Harekât sonrası Kongre'de bir grup üye Türkiye'ye karşı silah ambargosu uygulanması yönünde girişime başladılar. Bunun için de A.B.D.'nin Türkiye'ye savunma amacıyla verdiği silahları Kıbrıs'ta kullanmış olmasına sebep olarak gösterdiler. Bu arada Kongre'de çıkacak herhangi bir ambargo kararını veto edeceğini ifade etmiş olan Başkan Nixon ise Watergate Skandalı yüzünden istifa etmişti. Sonuçta Amerikan Kongresi 5 Şubat 1975'te Türkiye'ye yönelik silah ambargosu kararını aldı. Türkiye'nin buna ilk yanıtı bir hafta sonra Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin kurulduğunu ilan etmek oldu. Daha sonra 25 Temmuz 1975'te Türkiye A.B.D.'ye verdiği bir nota ile 1969 tarihli Türkiye-A.B.D. Savunma İşbirliği Anlaşması'nı (Defence Cooperation Agreement) askıya aldığını ve ülkedeki bütün Amerikan üs ve tesislerinin Türk Silahlı Kuvvetleri'nin "kontrol ve gözetimi" altına girdiğini açıkladı. Bu gelişme sonucu başlayan görüşmelerde iki ülke arasında yeni bir uzlaşmaya varıldı ve 26 Mart 1976'da yeni bir Savunma İşbirliği Anlaşması imzalandı, ama bu anlaşmanın yürürlüğe girmesi silah ambargosunun kalkması şartına ve Kongre'nin onayına bağlanmıştı. Temmuz 1978'de KTFD Başkanı Rauf Denktaş'ın Maraş bölgesine 35.000 Rum göçmenin kabul edileceğini açıklamasıyla yumuşayan hava ve Başkan Jimmy Carter'in girişimleri sonucu ambargo 26 Eylül 1978'de kaldırıldı.

Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi

(American Declaration of Independence) -- 4 Temmuz 1776

Kuzey Amerika'daki 13 İngiliz sömürgesinin bağımsızlıklarını ilan edip Amerika Birleşik Devletleri'ni kurduklarını bütün dünyaya duyuran belge. Bildirinin hazırlanması görevi Philadelphia'da toplanan Kongre tarafından 7 Haziran 1776'da John Ademo, Benjamin Franklin ve Thomas Jefferson'un denetimindeki bir kurula verilmişti. Kurulun hazırlayıp Jefferson'un kaleme aldığı belge 4 Temmuz 1776'da Kongre'de kabul edildi. Bildirgenin özü işi idi: Bütün insanlar özgür doğarlar ve özgür yaşarlar; devlet ancak bu özgürlükleri korumak ve bunlardan herkesi eşit derecede yararlanmasını sağlamak için vardır; bu özgürlüklere dokunan devlet, kendi varlık nedenini yitirir; böyle bir devlete karşı ayaklanmak hem hak hem de ödevdir; İngiltere Hükümeti, Amerikalıların özgürlüklerini çiğneyerek onları kendisine bağlayan temel sözleşmeyi bozmuştur; bu suretle serbest kalan Amerikan halkı, yeni bir hükümet kurmaya karar vermiştir.

Amerikan Devrimi (American Revolution)

1774'te başlayan Amerika'daki İngiliz kolonilerinin İngiltere'ye karşı yürüttükleri bağımsızlık hareketi. Kuzey Amerika'ya XVII. yüzyıldan itibaren Britanya Adaları'ndan göçler başlamıştı. İlk göç edenler üzerindeki dini baskıdan kaçan Prütlenlerdi. Onları daha sonra pek çok sebepten birçok grup izledi. Burada yeteri kadar nüfus birikince, bazı birimler özerk devletler haline gelmeyi, bir anayasa hazırlamayı ve eşit haklara dayalı bir birlik kurmayı kararlaştırdılar. Kolonilerde bu yönde bir gelişme olurken Fransa ile yaptığı Yedi Yıl Savaşları'ndan dünyanın en büyük sömürge imparatorluğu ve denizlere hâkim devleti olarak çıkan İngiltere, artık çok genişlemiş olan bu imparatorluğa bir çekidüzen vermek ve sömürgeler ile bağlarını güçlendirmeyi istiyordu. Ayrıca Yedi Yıl Savaşları'nın masraflarını

da bu sömürgelerden çıkartmak niyetindeydi. İngiltere'nin yeni vergiler koyması Kuzey Amerika'daki kolonilerde tepkiye yol açtı. Özellikle çay vergisi bardağı taşıran son damla oldu ve Boston limanında İngiltere'ye ait çayların denize dökülmesiyle bağımsızlık hareketi başladı. İngiltere'nin rakibi Fransa'nın desteği ile 4 Temmuz 1776'da Amerikan bağımsızlık mücadelesi resmen ilan edildi. İngiltere ile başlayan askeri çatışma sonucu 1782'de İngiltere Amerika Birleşik Devletleri'ni tanımak zorunda kaldı.

Amerikan İç Savaşı (American Civil War) -- 1861-1865

Amerika Birleşik Devletleri'nde 1861-1865 yılları arasında Kuzey ve Güney eyaletleri arasında yapılan savaş. Savaş köleliğin kaldırılmasını isteyen Kuzey eyaletleri ile köleliğin sürmesini savunan Güney eyaletleri arasında olmuştur. Görünüşte insancıl bir sebep olmasına rağmen savaşın bir de ekonomik boyutu vardı. Kuzey eyaletleri zenci kölelerin bağımsızlık kazandıktan sonra Kuzey'e gelip oradaki sanayi kuruluşlarında ucuz emek olarak çalışacaklarını umuyorlardı. Ayrıca Kuzey, Güney ile İngiltere arasındaki ticari ilişkilerden de rahatsızdı. İngiltere Güney eyaletlerine Afrika'dan zenci köle sağlıyor, karşılığında pamuk alıyordu. Kuzey eyaletleri pamuğu hem kendi endüstrileri için istiyorlardı, hem de pamuğun ucuza dışarı satılmasına karşıydılar. Sonuçta köleliği kaldırmak istemeyen 13 Güney eyaleti Amerika Konfedere Devletleri adı altında A.B.D.'den ayrılmaya karar verdiler. Bunun üzerine 1861'de başlayan savaş 1865'te Kuzey kazandı ve o tarihten sonra A.B.D.'de kölelik yasaklandı.

Amerikan Planı (White Plan) -- 1944

Bretton Woods uluslararası para sisteminin kuruluş çalışmalarında A.B.D.'nin görüşlerinin toplandığı plan. Plan 1944'teki Bretton Woods Konferansı'nda Harry D. White tarafından hazırlanmış ve bazı değişiklikler dışında aynen kabul edilmiştir. Bretton Woods görüşmelerinde White'in planının yanında İngiltere'nin görüşlerini yansıtan Keynes Planı da tartışılmıştır. Görüşmelerde, II. Dünya Savaşı sonrasında uluslararası değer taşıyan paralara istikrar kazandırmanın yolları aranmış, ortak bir para biriminin oluşturması konusu tartışılmıştı. White Planı bu iki sorunu Birleşmiş Milletler İstikrar Fonu ve Dünya Bankası'nın kurulması şeklinde çözümlenmiştir.

A.B.D. ve İngiltere arasındaki görüşmelerde Keynes Planı ile birlikte ele alınan White Planı, Nisan 1944'te Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) kuruluşuna ilişkin Ortak Bildiri'de önemli yer tutmuştur.

Ankara Antlaşması -- 1964

Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu arasında ortak üyelik statüsü kuran antlaşma. Türkiye, Topluluğa ilk kez 31 Ağustos 1959'da başvurmuş, söz konusu antlaşma 12 Eylül 1963'de imzalanarak ilgili ülkelerin parlamentolarında onaylandıktan sonra 1 Aralık 1964'te yürürlüğe girmiştir. Ankara Anlaşması'nın temel amacı, Türkiye ile Topluluk arasında aşamalı bir biçimde gümrük birliğinin kurulmasıdır. Nihai amacın ise, Batı Avrupa ile hem ekonomik, hem de siyasi yönden bütünleşme olduğu ileri sürülebilir.

Antlaşma uyarınca, gümrük birliği birbirini izleyen **üç dönemde gerçekleştirilecektir.**

Bunlar:

- a) Hazırlık Dönemi
- b) Geçiş Dönemi,
- c) Son Dönem (ya da tam üyelik dönemi)'dir.

Hazırlık döneminde Türk ekonomisinin güçlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu amacın gerçekleştirilmesi için Topluluğun Türkiye'ye bazı gümrük kolaylıkları tanınması ve finansal yardımlarda bulunması öngörülmüştür. Geçiş Dönemi fiilen 1 Eylül 1971 tarihinde başlamıştır. Bu dönemde Topluluk ile Türkiye arasında sanayi malları alanında gümrük birliğinin sağlanması amaçlanmıştır. Tarımsal ürünler arasında bu dönemde gümrük birliği söz konusu değildir; ancak Topluluğun tarım ürünleri alanında Türkiye'ye bazı gümrük kolaylıkları tanınması öngörülmüştür. Üretim faktörlerinin serbest dolaşımı ise antlaşmaya göre 1976-1986 arasında gerçekleştirilmiş olacaktır. Ayrıca, Topluluk, Türkiye'nin tam üyeliğini kolaylaştırmak için finansal yardımlar sağlayacaktır. Türkiye'deki yasal mevzuatın ve iktisat politikalarının Toplulukla uyumlulaştırılması da geçiş döneminde gerçekleştirilmesi öngörülen konulardandır. Son (yani tam üyelik) döneminin ise 1995'ten itibaren başlaması öngörülmüştür. Ankara antlaşmasına göre, geçiş döneminde bu son dönemde tarım ürünlerinin de serbest dolaşımı sağlanmış olacak; diğer yandan Türkiye'de izlenen iktisat politikaları da Toplulukla uyumlu duruma getirilmiş bulunacaktır.

Ankara İtilafnamesi -- 20 Ekim 1921

TBMM ile Fransa arasında imzalanan antlaşma (20 Ekim 1921). Mondros Mütarekesi'nden sonra Fransa, Ermeniler ile işbirliği yaparak güney bölgelerimize hakim olmaya çalıştıysa da ummadığı bir dirençle karşılaştı. Fransa 1921 ortalarında TBMM hükümeti ile temas girişimlerinde bulundu. Bunda Yunanlılara karşı kazanılan askeri başarılar, Sovyetlerle imzalanan antlaşmalar, İtalyanların Anadolu'yu terke başlaması, Ren bölgesinin geleceği konusunda İngiltere'nin Fransa'yı desteklememesi gibi nedenler de rol oynadı. Fransa Franklin Bouillon'u 9 Haziran 1921'de TBMM hükümeti ile gayri resmi bir temas kurmak üzere Ankara'ya gönderdi. Görüşmeleri M. Kemal Paşa yönetti. Sakarya Meydan Savaşının kazanılması Fransa'nın tereddütlerini giderdi. Türk temsilcisi Yusuf Kamil Bey (Tergirşenk) ile Fransız temsilcisi Franklin Bouillon arasında Ankara İtilafnamesi imzalandı. Antlaşmayla Türkiye ile Fransa arasındaki savaş durumu sona erdi. Türkiye Suriye sınırını çizdi. İskenderun ve Antakya Türk özerkliği kabul edilmek şartıyla ve korunmak şartıyla Fransa'ya bırakıldı. Böylece Fransa Anadolu'nun işbirliği yaptığı dostlarından ayrıldı. Güney cephesinin tasfiyesi ile batı cephesinin güçlendirilmesi sağlandı. Daha sonra Lozan'da bu anlaşma koşulları kesinlik kazanacaktır.

Anschluss -- 12 Mart 1938

Almanca "Birlik". Avusturya ile Almanya'nın siyasi birleşmesini öngören ve 1938 Martında Hitler Almanya'sının Avusturya'yı ilhaki ile gerçekleşen siyasi düşünce.

İlk kez 1919'da ortaya atılan "Anschluss" fikri, 1933'e kadar Avusturyalı sosyal demokratlarca desteklenmiş, 1933'te Almanya Nazilerinin iktidara gelmesi ile çekiciliğini kaybetmiştir. Hitler "bir ulus-bir devlet" ideali doğrultusunda "Anschluss"u gerçekleştirmek için 1934 Temmuz'unda Avusturya'da Nazilerin iktidarı ele geçirme çabasını desteklemiş, ama bu başarısızlıkla sonuçlanınca bunu bir süre ertelenmiştir. 1937'de Almanya İtalya ile anlaştıktan sonra Avusturya üzerindeki baskılarını yoğunlaştırmış ve Almanya'ya davet ettiği Avusturya Şansölyesi Schuschnigg'e bağımsız bir devletin kabul edemeyeceği isteklerde bulundu. Schuschnigg bu isteklerin çoğunu yerine getirdi ama Anschluss'u halkoyuna sunmak istedi. 13 Mart 1938 olarak tespit edilen plebisit tarihinden bir gün önce 12 Mart'ta Alman birlikleri Avusturya'ya girdi ve iki ülkenin birleşmesi bir oldubitti ile gerçekleşti.

Versailles Andlaşması'nın açık bir şekilde ihlali olan Anschluss, Avrupa'nın II. Dünya Savaşı'na doğru ilerlemesinin ilk sinyallerinden biriydi.

Antarktik Antlaşması -- 1959

1 Aralık 1959 tarihinde Washington'da imzalanan ve Antartika kıtasının silahlandırılmasını önlemeyi amaçlayan antlaşma. Aralarında ABD, Sovyetler Birliği, İngiltere ve Fransa'nın da bulunduğu on iki devlet tarafından imzalanan antlaşma Soğuk Savaş döneminde ABD ve Sovyetler Birliği tarafından imzalanan ilk silahsızlanma antlaşması olması bakımından önemlidir. Ayrıca nükleer silahlarla ilgili olarak imzalanan ilk antlaşma olma özelliğini de taşır. Antlaşma Antartika'da askeri üslerin kurulmasını, silahların denenmesini, askeri tatbikatların yapılmasını bölgede radyoaktif atıkların bulundurulması ve nükleer patlamalara yol açılmasını yasaklamıştır. 23 Haziran 1961'de yürürlüğe girmiştir.

Anti-Balistik Füze Sistemlerinin Sınırlandırılması Antlaşması ve Ek Protokol (Treaty on The Limitation of The Deployment of Anti-Ballistic Missile Systems and Protocol), 3 Ekim 1972 Stratejik silahların sınırlandırılması görüşmeleri çerçevesinde (SALT) A.B.D. ve Sovyetler birliği arasında 26 Mayıs 1972'de Moskova'da imzalanan anti-balistik füze sistemlerini sınırlandıran andlaşma. 3 Ekim 1972'de yürürlüğe girmiştir.

On altı maddelik bu antlaşma ile her iki tarafın anti-balistik füze (ABM) sistemleri nicelik, nitelik ve coğrafi bakımdan geniş sınırlamalara tabi tutulmakta, böylece her iki taraf için "ilk darbe" girişimi rasyonel bir politika olmaktan çıkarılmaya çalışılmaktaydı. Ayrıca, antlaşma ile bir sürekli Danışma Komitesi kurulmakta, bu komite ile Antlaşma hükümlerinin uygulanmasının kolaylaştırılması hedeflenmekteydi. Antlaşma doğrultusunda A.B.D. ve Sovyetler Birliği topraklarında sadece ikişer tane ABM savunma sistemi kurabileceklerdi. Bu sistemlerden biri ülkelerin başkentleri çevresinde ötekisi de bir kıtalararası balistik füze (ICBM) koruganı çevresinde olacaktı. Alan savunmasını önlemek amacıyla da her iki sistem arasında en az 1300 km uzaklık olması kararlaştırılmıştı. Her ABM sisteminin en az 1300 km uzaklık olması kararlaştırılmıştı. Her ABM sisteminin en fazla 100'er rampa ve füzeden ve gerekli radar ağından oluşacağı hükme bağlanmıştı. Ayrıca taraflar kendi ülke toprakları dışında başka ülkelerde ABM sistemi kuramayacaklardı.

Moskova'da 3 Temmuz 1974'te imzalanan bu antlaşmaya ek protokol ile tarafların sahip olabileceği ABM sistemi sayısı ikiden bire indirilmişti. Bu protokol 24 Mayıs 1976'da yürürlüğe girdi.

Anti-Komintern Paktı -- 25 Kasım 1936

Görünüşte Komünist Enternasyonal'i ama asıl Sovyetler Birliği'ni hedef alan antlaşma. 25 Kasım 1936'da Almanya ile Japonya arasında imzalandı. Daha sonra 6 Kasım 1937 tarihinde Pakt'a İtalya da katıldı. Pakt'ın hazırlanmasına Hitler önderlik etmiştir. Hitler kendi kurmak istediği Büyük Almanya'ya Avrupa'da en büyük engel olarak Sovyetleri görüyordu. Japonya ise Çin'e karşı giriştiği savaşta Sovyetlerin tutumundan ve Çin'e savaş açacağı ve askeri malzeme satmasından rahatsızdı. Pakt biri açık diğeri gizli olmak üzere iki bölümden oluşmaktaydı. Açık bölüm Komintern (Komünist Enternasyonal)'in faaliyetlerini hedefleyen bir siyasi anlaşma görünümündeydi. Gizli bölümde ise askeri içerikli maddeler ağırlıktaydı ve Sovyetler Birliği ile gerçekleşebilecek bir çatışmada tarafların nasıl tutum alacakları ele alınıyordu.

Anti-Semitizm

Musevilere karşı düşmanca duygular besleme. Musevi düşmanlığı tarihin derinliklerinden gelmektedir. Hz. İsa'yı Çarmıha Musevilerin gerdirdiğine inanan Hıristiyan gruplar tarih boyunca Musevilere karşı şiddet eylemlerinde bulunmuş, onlara karşı ayrımcılık yapmışlardır. Bunun Orta Çağ'daki en uç örneği İspanyol Engizisyon'unun Musevilere karşı tutumu olmuş,

bu dini terk etmeyenler zorla İspanya'dan çıkarılmıştır. XIX. yüzyılın ortalarından itibaren özellikle Orta Avrupa'da yükselen milliyetçilikle beraber anti-semitizme ırkçı bir nitelik de eklendi, özellikle Almanya ve Avusturya'da zengin Musevi kesim milliyetçi akımların hedefi haline geldi. Sonunda 1933'te Almanya'da Nasyonal Sosyalistlerin işbaşına gelmesi ile anti-semitizm doruğa çıktı. Önce Museviler ayrı gettolarda yaşamaya zorlandı, daha sonra II. Dünya Savaşı'na kadar pek çok Musevi ülkeden ya sınır dışı edildi ya da göçe zorlandı. Savaş sırasında ise Almanya'nın çeşitli yerlerinde ve Alman işgalindeki ülkelerde -özellikle Polonya'da- kurulan toplama kamplarında milyonlarca Musevi soykırıma tabi tutuldu. Savaş sonrasında ise Musevilere bir ulusal yurt kurmak amacıyla 1948'te İsrail devleti kuruldu ve anti-semitizm daha başka bir biçim kazandı.

Arap-İsrail Savaşları

İsrail ile çeşitli Arap devletleri arasında meydana gelen çatışmalar. Bunların en önemlileri 1948-1949, 1956, 1967, 1973 ve 1982 savaşlarıdır.

Balfour Bildirisi ile Filistin'de bir "ulusal yurt" sözü alan Yahudiler bölgenin I. Dünya Savaşı sonunda İngiltere'nin eline geçmesi ile bu ülke üzerindeki baskıyı artırdılar. Manda yönetimi sırasında bölgeye olan Yahudi göçü sonucu da Filistin'deki Yahudi nüfusu arttı. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Kasım 1947'de Filistin'de biri Arap diğeri Yahudi iki devletin kurulması yönündeki karar doğrultusunda 14 Mayıs 1948'de İsrail Devleti'nin ilanı ile ilk Arap-İsrail savaşı başladı. Mısır, Suriye, Lübnan, Ürdün ve Irak güçleri bu ülkeye saldırdı. Yaklaşık bir yıl süren savaş sonucu İsrail, sınırlarını ikiye katlayarak uluslararası tanınan sınırlarına ulaştı.

İkinci savaş Mısır Devlet Başkanı Abdunâsır'ın Temmuz 1956'da Süveyş Kanalı'nı millileştirdiğini açıklaması sonucu doğan bunalım sonrasında başladı. İngiltere ve Fransa Mısır'ın bu kararını tanımadıklarını bildirdiler. Ekim ayında Londra'da toplanan konferanstan da bir sonuç çıkmayınca İngiltere ve Fransa İsrail ile anlaştı ve Ekim ayının sonunda İsrail kuvvetleri Sina Yarımadasına girmeye başladı. Ama A.B.D. ve Sovyetler Birliği'nin baskısı ile ateşkes ilan etmek zorunda kaldı ve kuvvetlerini 6 Kasım'da geri çekmeye başladı. Bu arada İngiliz ve Fransız paraşütçü birlikleri çatışmalar bittikten sonra bölgeye indirildi. Savaş sonucunda Mısır-İsrail sınırına Birleşmiş Milletler Gücü yerleştirildi ve İsrail Akabe Körfezi'ne bir çıkış kazanmış oldu.

1967 yılında Abdunâsır BM Gücünün artık çekilmesini istedi ve İsrail gemilerinin Akabe Körfezi'ne girmesini önlemeye başladı. Daha önce ise İsrail-Suriye sınırında çeşitli çatışmalar oluyordu. İsrail kendisinden daha fazla kuvvete sahip olduğunu anladığı Arap devletlerinin ani bir saldırısını önlemek amacıyla ilk saldırıyı gerçekleştirmeye karar verdi. 5 Haziran'da İsrail Hava Kuvvetleri'nin Mısır Hava Kuvvetleri'nin bulunduğu üslere saldırısı ile başlayan savaş altı gün sürdü ve "Altı Gün Savaşı" olarak anıldı. Bu savaş sonunda İsrail Mısır'dan Gazze Şeridi ve Sina Yarımadası'nı Ürdün'den Şeria Nehrinin batı yakasını ve Suriye'den Golan Tepeleri'ni aldı.

Altı Gün Savaşı Arap devletlerinde büyük bir kızgınlığa yol açtı. Diplomatik çabalar İsrail'in işgal ettiği toprakları geri vermeyi reddetmesi ile sonuçlandı. Bunun üzerine Ekim 1973'te Yahudilerin kutsal ayı olan Yom Kippur'da Mısır ve Suriye birlikleri eşgüdümlü bir sürpriz saldırı gerçekleştirdiler. İsrail, Golan ve Sina'da ilk başta gerilemek zorunda kaldı ama ikinci haftanın sonunda Galon Tepelerini geri aldı ve Mısır birliklerini Sina'dan püskürttü. Bu savaş ile İsrail'in yenilmezlik miti sarsıldı.

5 Haziran 1982'de İsrail ile Filistin Kurtuluş Örgütü arasında tırmanan gerginlik sonucu İsrail F.K.Ö kamplarının bulunduğu Beyrut ve Güney Lübnan'ı bombaladı. İsrail birlikleri Lübnan'ın güneyini işgal etti ve Beyrut'un kenar mahallelerine kadar ilerledi. Kentteki Filistinli mülteciler kenti terk ederek mülteci kamplarına gönderildi. İsrail kentten çekildikten

sonra 14 Eylül'de tekrar Beyrut'a girdi. 16 Eylül günü İsrail destekli Falanjist gerillalar Beyrut'taki Sabra ve Şatilla kamplarına girerek yüzlerce Filistinli mülteciyi öldürdüler.

Arap Zirveleri

Arap ülkelerinin liderlerinin bir araya geldikleri, sorunları tartıştıkları zirve toplantıları. Bu toplantıların büyük çoğunluğu Arap Birliği çerçevesinde olmuştur.

Bu zirve toplantılarından ilki 5-11 Eylül 1964 tarihleri arasında 13 Arap devletinin katılımı ile Kahire'de yapıldı. Yemen sorununun tartışıldığı bu toplantı herhangi bir sonuç elde edilemeden sona erdi. Ağustos 1967'deki Hartum Zirvesi'nde 1967 Arap İsrail Savaşı'nın sonuçları ile Yemen'deki Mısır askerlerinin geri çekilmesi konuları ele alındı. Zirve sonunda Mısır ve Suudi Arabistan arasında imzalanan Hartum Andlaşması'yla Mısır askerlerinin 1967 sonuna kadar Yemen'den ayrılması kararlaştırıldı. Zirvede ayrıca İsrail ile hiçbir şekilde antlaşma yapılmamasına ve Filistinlilerin haklarının sonuna kadar savunulmasına karar verildi. Üçüncü Arap zirvesi 25 Kasım 1978 tarihleri arasında yapılan Bağdat zirvesi oldu. Zirvenin toplanması için girişimi Mısır'ın İsrail ile Camp David Antlaşmaları'nı imzalamasına tepki gösteren Arap devletleri yaptı. Zirvede Mısır Camp David Andlaşması'nı iptal ederek diğer Arap devletleriyle ortak hareket etmeye davet edildi.

1990 Haziran'ında yine Bağdat'ta Filistin Kurtuluş Örgütü lideri Yaser Arafat'ın çağrısıyla yapılan dördüncü Arap zirvesinde İsrail işgali altındaki topraklara yapılan Yahudi göçü konusu ele alındı. Zirvede ayrıca Türkiye'nin GAP çerçevesinde Fırat'ın sularını bir süre tutması ve bu projenin geleceğinden duyulan kaygılar, İsrail, Ürdün ve Suriye arasındaki Ürdün nehrinin durumu, Mısır'a akan Nil sularının azalması ve bundaki "İsrail etkisi" de görüşüldü. Zirvede Sovyetler Birliği'nden İsrail'e, ayda yaklaşık 10.000 kişiyi bulan Yahudi göçü kınandı ve bu göçe yardımcı olan ülkelerle olan ilişkilerin gözden geçirilmesi çağrısında bulunuldu. Sonuç bildirgesinde bu göç için "insan haklarının köklü bir ihlali ve Arap ulusuna yönelik bir tehdit" ifadeleri yer alıyordu. Zirvede ayrıca Mısır'ın Camp David Andlaşması'nın imzalanmasından sonra Tunus'a taşınan Arap Birliği örgütünün merkezinin tekrar Kahire'ye alınmasına ve zirvenin her sene olağan bir şekilde Kahire'de toplanmasına karar verildi. Ama Irak'ın Kuveyt'i işgali üzerine Beşinci Arap Zirvesi olağanüstü bir şekilde 10-12 Ağustos 1990'da Kahire'de toplandı. Zirvede bir araya gelen 21 Arap ülkesi lideri Irak'ın Kuveyt'i işgali sonucu doğan bunalımı görüştüler. Suudi Arabistan'ın olası bir Irak saldırısına karşı bir Birleşik Arap Gücü kurulması önerisi sert tartışmalara yol açtı. Sonuçta 12 leyhte oy ile bu gücün kurulmasına karar verildi. Bu olay Arap Birliği'nin tam bir parçalanmanın eşiğine geldiğini göstermiştir.

Atatürk'ün Dış Politikası

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün izlediği dış politika. **Üç döneme bölünerek incelenebilir:**

- i.** Kurtuluş Savaşı ve sonrasındaki Türk Dış Politikası,
- ii.** Lozan Adlaşması'ndan 1930'a kadar olan dönem,
- iii.** 1930'dan Atatürk'ün ölümüne kadar ki dönemdir.

Birinci dönemde Atatürk'ün amacı en kısa sürede ve tam bir şekilde ülkenin düşman işgalinden kurtarılmasıydı. Bu işgalin sona ereceği sınır ise son Osmanlı Mebusan Meclisince belirlenen Misak-ı Milli sınırları idi. Ayrıca Misak-ı Milli ilkeleri bu dönem dış politikasını temelini oluşturuyordu. Bu dönemde Türkiye yeni kurulmuş Sovyetler Birliği ile iyi ilişkiler kurarak bu devletten yardım almış ve gerek bu devleti Batılı devletlere gerekse de Batılı devletleri Sovyetlere karşı kullanarak kendi hedeflerine ulaşmaya çalışmıştır. Ayrıca Atatürk

Müttefik devletlerarasındaki menfaat çatışmalarından doğan ayrılıkları da kullanmasını iyi bilmıştır.

Lozan'dan sonra Türkiye'nin gerçekçi bir dış politika izlediği söylenebilir. Her ne kadar Lozan'dan arta kalan sorunlar çözülmek isteniyorsa da-Hatay, Musul, Boğazlar gibi- bu dönemde Türkiye Lozan'la elde ettiği statükoyu koruma çabasındadır. Sovyetler Birliği ile dostça ilişkiler sürmekle beraber bu ülke artık Türkiye'nin dayandığı tek devlet olmaktan çıkmaktaydı. Bu arada 1925'te Musul sorununun Türkiye'nin aleyhine bir şekilde çözülmesi ile Türk-İngiliz ilişkilerinde bir soğukluk yaşanmıştır.

Son olarak 1930-1938 döneminde Türkiye bütün devletlerle iyi ilişkiler kurmaya çalışmış ve Türk dış politikasının temelini belirleyen "Yurtta Sulh, Cihanda Sulh" sözü bu dönemde söylenmiştir. 1932'de Milletler Cemiyeti'ne giren Türkiye, Yunanistan ve diğer Balkan devletleri ile kurulan sıcak ilişkiler doğrultusunda bu devletlerle Balkan Antantını imzalamıştır. 1937 yılında da aynı barışçı politika doğrultusunda Türkiye İran, Irak ve Afganistan ile Sadabat Paktı'nı kurmuştur. Türkiye bu dönemde de statükocu bir politika izlemiştir. Montreux Sözleşmesi ve Hatay'ın Türkiye'ye katılması bu statükoculuktan kayış gibi değerlendirilse de bu gelişmelerin barışçı ve meşru yollardan sağlanması Türkiye'nin statükocu dış politikasının sürdüğünün göstergesidir.

Atlantik Bildirisi (Atlantic Charter) -- 14 Ağustos 1941

II. Dünya Savaşı sırasında, İngiltere Başbakanı Winston Churchill ile o sırada henüz savaşa girmemiş olan ABD'nin Başkanı Franklin Roosevelt arasında Kanada açıklarında bir savaş gemisinde yapılan ve beş gün süren görüşmeler sonucunda 14 Ağustos 1941'de yayınlanan ortak bildiri. 8 maddelik bu bildiri bir bakıma Wilson'un 14 noktası'na benzemektedir. Bu bildiri ile A.B.D.'nin tarafsızlık politikasını terk ettiği açıkça ortaya çıkmıştır. **Bildirinin maddeleri özetle şöyledir:**

- ❖ Savaştan sonra toprak kazanılmayacak ilgili halkın onayı anılmadan toprak değişikliği yapılmayacak,
- ❖ Uluslar kendi geleceklerini kendileri saptayacaklar (self-determination),
- ❖ Uluslararası işbirliği gerçekleştirilip geliştirilecek,
- ❖ Temel hammaddelerden eşit biçimde faydalanılacak,
- ❖ İnsanlar korku ve açlıktan kurtarılacak,
- ❖ Açık denizlerde ticaret serbestliği gerçekleştirilecek,
- ❖ Mihver devletleri silahtan arındırılacak ve savaştan sonra topyekun silahsızlanmaya gidilecek. Bu maddeler daha sonra Birleşmiş Milletler Anlaşması'nın içine de alındı.

Atmosferde, Dış Uzayda ve Su Altında Nükleer Denemeleri Yasaklayan Antlaşma -- 5 Ağustos 1963

Atmosferde, uzayda ve su altında nükleer denemelerini barışçı ya da askeri-yapılmasını yasaklayan antlaşma. 5 Ağustos 1963'te Moskova'da imzalanan antlaşma 10 Ekim 1963'te yürürlüğe girdi. Toprak altında nükleer deneme yapılmasını yasaklamadığı için "Sınırlı Deneme Yasağı Antlaşması" olarak da bilinir. Antlaşma metninde nükleer silah denemelerinin yanı sıra "**herhangi başka nükleer patlama**" şeklinde barışçıl denemelerin de yasaklandığı belirtilmektedir.

Augsburg Barışı, 1555

Almanya'da Lutherciliğin varlığını kabul eden ilk kalıcı yasal düzenleme. Augsburg'da toplanan Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu Dieti tarafından 25 Eylül 1555'te ilan edilmiştir. Buna göre imparatorluğun üyesi hiçbir devlet dinsel gerekçelerle bir başka üye devlet ile savaşa giremeyecek ve mezhepler silaha başvurmadan yeniden birleşene dek barış geçerli olacaktır. Ayrıca imparatorluğun her topluluk diliminde sadece bir mezhep tanınıyor - Katolik veya Luthercilik- böylece prenslerin seçtiği mezhep uyruklarını da bağlıyordu. Öteki mezhepten olanlar mülklerini satarak, bağlı oldukları mezhebin tanındığı prensliklere göç edebilirlerdi. Augsburg Barışı, eksikliklerine rağmen yarım yüzyılı aşkın bir süre Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu'nu ciddi bir iç çatışmadan korudu.

Avrupa Ahengi: bkz. Avrupa Uyumu

Avrupa İmar Programı (European Recovery Programme)

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa ekonomileri büyük bir yıkıma uğramıştı. Savaştan sonra bu ülkeler yoğun bir ekonomik anarıma giriştiler. Onarım için gerekli araç ve gereçlerin sağlanabileceği tek kaynak ABD idi. Fakat bu da o ülkelerin kapasitelerini aşan altın ve döviz rezervi gerektiriyordu. 1947 yılında ABD Dışişleri Bakanı George C. Marshall önderliğinde, Batı Avrupa ülkelerinin onarımı amacıyla hazırlanan bir Avrupa İmar Programı ortaya çıktı. Bu programın finansmanı için ABD'nin yaptığı yardımlar Marshall Yardımları diye bilinir. 1947'de bir miktar yardım dağıtılmakla birlikte, programın asıl uygulanışı 1948'de olmuştur. Programın başlatılmasından sonraki dört yıl içerisinde 17 Avrupa ülkesine toplam 12 milyar dolar tutarında hibe veya kredi şeklinde kaynak transferi yapılmıştır. Türkiye de az da olsa bu yardımlardan yararlanmıştı.

Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Antlaşması: bkz. AKKA

Avrupa Uyumu (Concert of Europe)

XIX. yüzyılda Avrupa'da barışı tehdit eden önemli olaylar karşısında büyük güçlerin kurduğu ad hoc bir karşılıklı danışma sistemi. Avusturya, İngiltere, Fransa ve Prusya'ya daha sonra Almanya ve İtalya katılmış, geri kalan küçük devletler ise kendileriyle doğrudan ilgili bir olay durumunda sisteme dâhil olmuşlardır. Uyum sistemi genellikle büyük devletlerin barışın tehdit edildiğine inandıkları anda topladıkları konferanslar şeklinde yürüyordu. Sonuçta büyük güçlerin hegemonyası egemen oluyordu. Sistem büyük güçlerin Üçlü İttifak ve Üçlü İtilaf şeklinde iki kutupta kamplaşmasına kadar sürmüştür.

Avrupa Uyumu Sistemi Avrupa'da siyasi istikrara büyük katkıda bulunmuştur. Büyük güçlerin birliğinin bozulması Avrupa'yı doğrudan I. Dünya Savaşı'na sürükledi.

Baas Partisi (Hizb el Ba's el-Arabi el-İştiraki)

Tam adı Arap Sosyalist Baas Partisi ve Arap Sosyalist Yeniden Doğuş Partisi. Tek bir sosyalist Arap toplumu oluşturmayı hedefleyen radikal siyasi hareket. Pekçok Arap ülkesinde kolları vardır.

Baas Partisi 1943 yılında Mişel Eflak ve Salah el-Bitar tarafından Şam'da kuruldu. 1953'de Suriye Sosyalist Partisi ile birleşen parti Arap Sosyalist Baas Partisi adını aldı. Bağlantısızlık politikasını, emperyalizm ve sömürgeciliğe karşı çıkmayı benimseyen Baas Partisi, İslam'ın bazı unsurlarından faydalanarak sınıfsal farklılıkları ortadan kaldırmayı amaçlayan bir hareket gerçekleştirmeye çalışmıştır. Katı disipline dayalı aşırı merkezîyetçi bir yapıya sahiptir.

1963'te Suriye'de iktidarı ele geçiren Baas, "milliyetçi" ve "ilerici" diye anılan iki gruba bölündü ve 1970'te Hafız Esad'ın başa geçmesiyle iki grup arasındaki çekişmeyi milliyetçiler kazanmış oldu. Irak'ta 1963 yılında kısa bir süre Baasçılar iktidara geldiyse de 1968'de

yeniden iktidarı ele geçirdiler. Irak ve Suriye'deki Baas Partileri arasındaki anlaşmazlık iki ülkenin siyasi birliğine engel oldu ve daha sonra iki ülke birbirine karşı pek dostça olmayan siyaset yürütmeye başladı. Suriye'de Baas hükümetine en önemli tehdit Müslüman Kardeşler Örgütü olmuştu. Ama Hafız Esat 1982 yılında Hama'da kanlı bir müdahale ile örgüte ağır bir darbe indirdi. Irak'ta ise kuzeydeki Kürt ve güneydeki Şii gruplar Baas için en önemli tehlikelerdi.

Suriye Baas Partisi yıllardır Batı'ya karşı sert olan tutumunu Orta Doğu Barış Süreci doğrultusunda yumuşatırken Irak'ta Baas, Körfez Savaşı ve sonrası Batı ve özellikle Amerika karşıtı bir siyaset izlemektedir.

Bağdat Paketi, 1955

Ortadoğu'da barış ve güvenliğin korunması için kurulan ittifak. 1955 yılında Türkiye ve Irak arasında kurulan Pakt'a aynı yıl Pakistan, İran ve İngiltere katılmıştır. Bütün Arap Birliği üyesi ülkeler ve büyük Batılı devletlerden bazıları da Pakt'a davet edilmiş ama hiçbiri buna ilgi göstermemiştir. 1959'da rejim değişikliği ile Irak'ın üyelikten ayrılmasıyla Pakt, Merkezi Andlaşma Örgütü (CENTO) adını almıştır.

Bakü Kongresi, 1920

III. Komünist Enternasyonal (Komintern) tarafından Bakü'de düzenlenen toplantı. 1920 yılında Bolşevikler artık Batı'da umdukları büyük devrimin pek de yakın olmadığına inanmaya başlamışlardı. Bu ortamda Doğu halklarına doğru yönelen Sovyetler Birliği onlarla Batı'ya karşı bir ittifak kurmaya çalışıyor ve Batılı emperyalist güçlerin egemenliği altındaki Doğulu halkları bu güçlere karşı ayaklandırmayı düşünüyorlardı. Eylül 1920'de Bakü'de çoğunluğu sömürge rejimi altındaki Doğu ülkelerinden gelen komünist partilerin temsilcilerinin katıldığı bir Kongre düzenlendi. **Kongrede iki ana konu üzerinde yoğunlukla duruldu:**

i) Doğu halklarının ulusal kurtuluş mücadeleleri beklenen dünya devrimi açısından nasıl değerlendirilecek.

ii) Komintern bu konuda nasıl bir strateji izleyecek. Kongre'de komünist nitelikli olmayan -bu sırada Anadolu'daki kurtuluş mücadelesi dahil - ulusal kurtuluş hareketlerine karşı nasıl bir tutum takınılacağı da tartışıldı.

Balfour Bildirisi -- 1917

İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Arthur J. Balfour'un 2 Kasım 1917'de, Uluslararası Siyonist hareketin önderlerinden Lord Rotschild'e gönderdiği, Filistin'de Yahudilere bir "ulusal yurt" kurulması çabasının İngiliz hükümetince destekleneceğinin belirtildiği mektup. Ancak yine mektuba göre, Yahudiler için kurulacak böyle bir yurt, bölgenin Yahudi olmayan kesiminin haklarını ihlal etmeyecekti. İngiliz Dışişleri Bakanını böyle bir mektup yazmaya iten en önemli sebep, toprakları üzerinde çok sayıda ve önemli etkiye sahip Yahudi'nin yaşamakta olduğu A.B.D.'nin sempatisini ve Almanya'ya karşı yürütülen savaşta katkısını sağlamaktı. Mektubun zamanlaması da iyi yapılmıştı. Çünkü kısa bir süre sonra Almanya ve Osmanlı Devleti de Yahudi desteğini sağlayabilmek için özellikle Almanya Siyonistlerine savaş sonrası ödünleri vermeye başlamışlardı.

Siyonist liderlerden H. Weizman ve N. Skolov'un ısrarlı çabaları ile yayımlanan Bildiri, Filistin'de yalnızca Yahudilere ait bir devletin kurulmasını isteyen Siyonistlerin isteklerini tam anlamıyla karşılamıyordu ama ilerde İsrail'in kuruluşu için bir dayanak oldu.

Balkan Antantı -- 1934

9 Şubat 1934'te Türkiye, Yunanistan, Yugoslavya ve Romanya arasında imzalanan ittifak antlaşması. Avrupa'nın revizyonist ve anti-revizyonist iki kamp etrafında toplanmaya başlaması Balkan devletlerini bir grup kurmaya yönlendiriyordu. İlk kez 1929'da Yunanistan Başbakanı Papanastasio'nun ortaya attığı bir Balkan birliği kurulması fikri çeşitli devletlerden destek görmüş ve arka arkaya Balkan devletleri arasında gayri resmi nitelikli konferanslar toplanmaya başlamıştı. Konferanslar sonucu verilen uzlaşma doğrultusunda 9 Şubat 1934'te Atina'da Türkiye, Yunanistan, Yugoslavya ve Romanya arasında Balkan Atlantı imzalandı. Üç maddeden oluşan Antant Balkan ülkelerinin kendi aralarında olan sınırları koruyor ve bu ülkeler arası işbirliğini geliştirmeyi amaçlıyordu. Antant bölgede revizyonist politika izleyen Bulgaristan'ı hedeflemekteydi. II. Dünya Savaşı'nda Türkiye dışındaki üyelerin Alman işgaline uğraması ile Antant geçerliliğini kaybetmiştir.

Balkan Paktı

Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya'nın taraf olduğu siyasal nitelikli bölgesel örgüt. Pek uzun ömürlü olamamıştır.

A.B.D. 1950'lerin başında Sovyetlerle gergin ilişkileri olan Yugoslavya ile ilgilenmeye başlamıştı ve NATO'ya girmeleri kesinleşmiş olan Türkiye ve Yunanistan ile bu ülkeler arasında bir pakt yapılması yönünde çabalıyordu. 1951 yılı sonuna doğru ve üç ülke arasında başlayan yakınlaşma 1952 boyunca da devam etmiş ve 28 Şubat 1953'te Ankara'da üç ülkenin Dışişleri Bakanları tarafından bir "Dostluk ve İşbirliği Andlaşması" imzalanmıştır. Bu andlaşmaya göre üç devlet ortak çıkarlarıyla ilgili konularda birbirlerine danışacaklar ve üye devletlerin Dışişleri Bakanları yılda en az bir defa toplanacaktı. Dışişleri Bakanları arasında süren toplantılar sonucu yeni ilerlemeler sağlanmış, 9 Ağustos 1954'te üç ülke arasında Bled Andlaşması imzalanmıştır. Bu andlaşmaya göre taraflar, aralarından herhangi birine ya da birkaçına yönelen bir saldırıyı kendilerine de yapılmış sayarak askeri güç de dahil her türlü önlemi alacaklardı.

Ama daha paktın ilk günlerinden itibaren Türkiye ve Yugoslavya arasında görüş ayrılıkları ortaya çıkmış ve 1955'ten itibaren Sovyetlerle ilişkilerini düzeltmeye başlayan bu ülkenin pakta ilgisi azalmıştır. Türkiye ile Yunanistan arasında Kıbrıs sorununun ortaya çıkmasıyla da Paktın doğurduğu olumlu hava silinmeye başlamıştı. Pakt 1960 yılına kadar devam etmiş 1960 Haziranında da resmen sona erdiği açıklanmıştır.

Balkan Savaşları -- Ekim 1912-Haziran 1913

Birincisi Balkan devletleri ile Osmanlı Devleti, ikincisi Balkan devletlerinin kendi aralarında yaptıkları iki savaş. I. Balkan Savaşı Osmanlı Devleti'nin Rumeli'de kalan son topraklarını da kaybetmesi ile sonuçlanmıştır.

1912 yılı boyunca Sırbistan, Karadağ, Bulgaristan ve Yunanistan kendi aralarında yaptıkları ittifak andlaşmaları ile Osmanlı Devletine karşı bir birlik kurdular. 1912 Eylül'ünde seferberliklerini tamamlayan Balkan devletleri Osmanlı'nın Trablusgarp Savaşı ile uğraşması ve iç siyasi çekişmelerinden faydalanarak hazırlıklarını pekiştirdiler. 8 Ekim 1912'de Karadağ'ın savaş ilanı ile I. Balkan Savaşı başladı ve bunu öteki devletlerin savaş ilanları izledi. Hazırlıksız yakalanan Osmanlı orduları hemen hemen her cephede yenildi ve Midye-Enez hattının gerisine çekilmek zorunda kaldı. Bu arada Arnavutluk da bağımsızlığını ilan etti. 17 Aralık'ta Londra'da toplanan bir konferans sonunda 30 Mayıs 1913'te bir barış andlaşması imzalandı.

Londra barışından umduğunu bulamayan Bulgaristan'ın 30 Haziran'da Yunanistan'a saldırması ile II. Balkan Savaşı başladı. Bulgaristan savaşta pek bir başarı sağlayamadı ve Romanya'nın savaşa girmesi ile yenilgiye uğratıldı. Bulgaristan'ın zayıf durumundan yararlanan Osmanlı Devleti de Edirne'yi aldı. 10 Ağustos 1913'te Bükreş'te imzalana barış andlaşması ile II. Balkan Savaşı sona erdi. Osmanlı Devleti de Yunanistan'la Atina, Bulgaristan ve Sırbistan ile İstanbul Andlaşmalarını yaptı. Böylece bugünkü Türk-Bulgar ve Türk-Yunan sınırları birkaç istisna dışında çizilmiş oldu ve yapılan andlaşmalarda Balkan devletleri sınırları içinde kalan Türk azınlıklarla ilgili maddeler yer aldı.

Bandung Konferansı -- 1955

18-24 Nisan 1955 tarihlerinde Endonezya'nın Bandung kentinde toplanan ve Bağlantısızlar Hareketi'nin temellerinin atıldığı toplantı. Endonezya, Pakistan, Hindistan, Seylan (Sri Lanka) ve Birmanya'nın düzenlediği toplantıya o zamanki dünya nüfusunun yarısından fazlasını oluşturan 20 Asya ve Afrika ülkesi katılmıştı.

Konferansı düzenleyen ülkeler, Batılı devletlerin Asya'ya ilişkin aldıkları kararlarda kendilerine danışılmamasından duydukları rahatsızlığı dile getirdiler. Tartışmalar temel olarak Sovyetler Birliği'nin Doğu Avrupa ve Orta Asya'daki tutumunun Batılı devletlerin sömürgeciliği ile eş biçimde eleştirilip eleştirilmemesinde yoğunlaştı. Sonunda "tüm görünüşleri ile sömürgeciliğin" mahkum edilmesi üzerinde uzlaşıldı. Birleşmiş Milletler Bildirisi'ndeki ilkelerle Hindistan başbakanı Nehru'nu beş ilkesini kapsayan on maddelik bir "dünya barış ve işbirliğini geliştirme bildirisi" oybirliği ile kabul edildi.

Konferansa katılan Türkiye'nin toplantılar boyunca izlediği Batı yanlısı tutum, bağlantısızlık politikası izleyen diğer üçüncü dünya ülkeleri ile ilişkilerinin soğumasına neden oldu.

Baruch Planı -- 1946

1946'da A.B.D. tarafından Birleşmiş Milletler Atom Enerjisi Komisyonu'na sunulan atom silahının yayılması ve atom enerjisinin kontrolü ile ilgili teklif. Plan hazırlayıcısı Bernard Baruch'un adıyla anılır. Plan önce atom enerjisi üzerinde etkili bir denetimin kurulmasını, sonra da nükleer stokların tümünün yok edilmesini öngörüyordu. Ayrıca bir Uluslararası Atomu Geliştirme Örgütü (International Atomic Development Agency) kurulacak, dünyanın güvenliği için tehlike teşkil eden tüm atom enerjisine bu örgüt sahip olacaktı. Eğer Sovyetler Birliği bu örgütün kurulmasını kabul ederse, A.B.D. elindeki tüm atom silahlarını ve bunların yapılması için gerekli bilgiyi bu örgüte devredecekti. Örgütün çalışmasıyla ilgili olarak Güvenlik Konseyi'nde hiçbir devlet veto yetkisini kullanamayacaktı. Ancak, Sovyetler Birliği bu öneriyi kabul etmedi, veto yetkisinin devamında direnerek, etkili bir tedbir için önce nükleer silah stokunun yok edilmesi, denetimin bunun izlemesi gerektiğini ileri sürmüştür. Taraflar görüşlerinde ısrar edince, Atom Enerjisi Komisyonu'nda bu konuda yapılan uzun tartışmalardan hiçbir sonuç çıkmamıştır.

Bask Ulusal Bağımsızlık Hareketi (Euzkadr Ta Azcatasuna-ETA)

İspanya'da Bask azınlığının yoğun olarak yaşadığı bölgenin bağımsızlığı için mücadele eden silahlı örgüt. ETA, Franco döneminde bütün baskılara rağmen 1950'lerden sonra belirli bir örgütlenme düzeyine ulaştı ve yönetime karşı silahlı mücadeleye başladı. Düzenlediği birçok bombalı saldırı ve suikastten en önemlisi 1973 yılında İspanya Başbakanı Blanco'nun öldürülmesidir. Franco döneminin sona ermesinden sonra Bask bölgesine özerklik tanınmasına rağmen ETA mücadeleye devam etti.

Belgrad Konferansı -- 1-6 Eylül 1961

1-6 Eylül 1961 tarihleri arasında Yugoslavya'nın başkenti Belgrad'ta yapılan ilk Bağlantısızlar zirvesi. Konferansa yirmi beş ülkenin devlet veya hükümet başkanı katılmıştır. Konferans Soğuk Savaş'ın en yoğun olduğu dönemlerden birinde, Berlin ablukasının sürdüğü ve Sovyetlerin nükleer denemelere yeniden başladığını açıkladığı sırada toplanmış ve uluslararası ortamın gerginliği konferansa da yansımıştır. Tito, Abdulnasır, Sukarno ve Nkrumah'ın en faal liderler olarak göze çarptıkları konferans sonunda kabul edilen yirmiyedi maddelik deklarasyonda çeşitli uluslararası sorunlara değinilmiştir.

Berlin Ablukasısı -- 1948-1949

1948-1949'da Sovyetler Birliği'nin, Batılı işgal devletlerini Batı Berlin'deki egemenlik haklarından vazgeçmeye zorlama girişiminin yol açtığı uluslararası bunalım. Mart 1948'de İngiltere, Fransa ve A.B.D.'nin Almanya'daki işgal bölgelerini tek bir ekonomik birim halinde birleştirme kararı Sovyetlerin tepkisine yol açtı ve Sovyetler Birliği Müttefikler Kontrol Konseyi'nden çekildi. Batı'da yeni bir Alman Markı'nın piyasaya çıkmasını Doğu Alman parasına karşı rekabet olarak gören Sovyetler Batı ile Berlin arasındaki demir, kara ve su yollarını kapatarak kenti ablukaya aldı. 26 Haziran 1948'de ABD ve İngiltere kente acil gereksinimleri havayoluyla sağlamaya başladılar ve Berlin'den dışarı yapılan sanayi ihracatının hava yoluyla gerçekleşmesi için bir "hava köprüsü" kurdular. Artan gerginlik karşılıklı askeri güç tırmanmasına yol açtı. Gerginlik Sovyetler Birliği'nin 12 Mayıs 1949'da ablukayı kaldırmasına değin sürdü.

Berlin Andlaşması -- 3 Haziran 1972

Berlin kentinin A.B.D. Sovyetler Birliği, Fransa ve İngiltere'nin yükümlülüğü altına konduğuna ilişkin andlaşma. 3 Eylül 1971'de hazırlanıp parafe edilen andlaşma, 3 Haziran 1972'de imzalandı. Bu andlaşmayla Batı Berlin'de A.B.D., Fransa ve İngiltere'nin sorumluluğu devam ediyor ama Batı Berlin'i temsil yetkisi Federal Almanya'ya geçiyordu. Sovyetler Birliği ise Doğu Berlin üzerindeki haklarını Demokratik Alman hükümetine devretmeyecekti.

Bu andlaşma sonucunda 12 Ağustos 1970 tarihli Federal Almanya ile Sovyetler Birliği arasında imzalanmış olan Moskova Andlaşması ve 7 Aralık 1970'de yine Federal Almanya ile Polonya arasında imzalanmış olan Varşova Andlaşması da yürürlüğe girmiştir.

Berlin Batı Afrika Konferansı -- 1884-1885

Afrika'nın kıyılarında ve büyük nehirlerde ticaret serbestliğinin sürekliliğini sağlamak ve bu kıyılardaki yeni yerlerin işgal koşullarını belirlemek amacıyla Bismarck'ın girişimi ile 15 Kasım 1884-26 Şubat 1885 tarihleri arasında Berlin'de toplanan uluslararası konferans.

O tarihe kadar sömürge işletmelerine pek rağbet etmeyen Alman başbakanı, Alman egemenliğine konan toprakları değerlendirecek imtiyazlı şirketlerin kurulmasını göz önüne alarak tavrını değiştirdi. Bismarck, öteki Avrupa devletleri arasındaki sömürge rekabetini kısıtlatıyor ve Fransa'yı yeni sömürge hayalleri ile kışkırtarak bu ülkenin Almanya'ya karşı bir ölçüm siyaseti gütmemesini önlemeyi umuyordu. Jules Ferry'nin ve sonra İngiltere Dışişleri Bakanlığının onayını alan Bismarck, Viyana Antlaşması'nı imzalayan devletler ile Belçika, İtalya, ABD ve Türkiye'yi konferansa çağırdı.

Antlaşmanın sonuç belgesi Nijer ırmağında ulaşım özgürlüğünü ve Atlas okyanusundan Hint okyanusuna kadar uzanan Kongo havzasında ticaret serbestliğini güvence altına alıyordu. Bu,

Fransa ile Portekiz'in toprak ilhakları ve 1884 İngiliz-Portekiz anlaşması ile bir süre için tehlikeye düşen liberalizmin zaferi demektir.

Konferans Afrika'nın paylaşılmasını gerçekleştirmedi ama bunu kuşkusuz hızlandırdı. Konferansta, imzacı devletlerden birinin gerçekleştireceği toprak ihlallerinin, ancak öteki imzacı devletlere bildirilmesi koşuluyla geçerlik kazanabileceği ilkesi kabul edildi.

Bir bildirge de köle ticaretiyle ilgiliydi (md. 9). Genel olarak, imzacı devletler, yerlileri, gezginleri ve din özgürlüğünü korumayı yükümlüyorlardı. Ancak Afrikalılara alkollü içki satışı, Almanya ile Hollanda'nın itirazı üzerine yasaklanmadı. 1885 sonunda Fransa ile Almanya arasında Togo-Kamerun sınırını belirleyen özel bir antlaşma imzalanmasıyla Berlin Antlaşması tamamlandı.

Berlin Deklarasyonu -- 1955

II. Dünya Savaşı sonrasında İngiltere, A.B.D, Fransa ve S.S.C.B.'nin işgali altındaki Berlin üzerinde bu devletlerin haklarını belirleyen belge. Bu deklarasyona göre kentin güvenliği, kentte bulunan askeri birliklerin gözetimi ve sivil havacılığın denetimi işgal birliklerinin sorumluluğu altındaydı. Hukuki açıdan Batı Berlin Federal Almanya'nın bir parçası değildi ve kentin bu kesiminde 12 bin Müttefik devletlere bağlı asker bulunmaktaydı. Bu yüzden Federal Alman Parlamentosu ve Anayasa Mahkemesi'nin kararlarının Batı Berlin'de uygulanabilmesi için Batı Berlin Parlamentosu'nun bunları onaylaması gerekiyordu. Müttefiklerin parlamentodan geçen yasalara itiraz ve bu yasaları geçersiz kılma hakları vardı. Bu nedenle Federal Alman Parlamentosu'ndan çıkan yasalar Berlin'e gelmeden önce Bonn'daki Müttefik devletlerin büyükelçileri tarafından gözden geçirilmekteydi. Ayrıca Batı Berlin'in silahlanması yasaklandığı için Batı Berlinlilerin askerlik yapmaları da yasaktı. Deklarasyona göre, Müttefik devletler gerekli durumlarda Batı Berlin polisi üzerinde de yetkili olabilmekteydiler.

Berlin Kongresi -- 13 Haziran-13 Temmuz 1878

Osmanlı Devleti, Rusya, Almanya, İngiltere, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ve Fransa'nın katılımı ile gerçekleşen kongre. Kongre sonunda 1887-1878 Osmanlı-Rus Savaşı (93 Harbi) sonrası imzalanan Ayastefanos Andlaşması'nın yerine geçmek üzere bir andlaşma yapıldı. Ayastefanos ile kurulan "Büyük Bulgaristan" oldukça küçülerek Osmanlı'ya bağlı bir prenslik haline geldi. Doğu Rumeli eyaleti kuruldu ve Ayastefanos'ta Bulgaristan'a bırakılan Makedonya reform yapılması şartıyla Osmanlı Devleti'ne iade ediliyordu. Osmanlı Devleti açısından daha olumlu görülen bu andlaşma, bu kazançları Bosna-Hersek ve Kıbrıs'ta geçici yönetimler adı altında Avusturya-Macaristan ve İngiltere'nin yönetimine vermesi ile geri alıyordu.

Berlin Kongresi her ne kadar Rumeli'nin Osmanlı Devleti'nin elinde kalmasını sağlamışsa da ileride ortaya çıkacak bunalımlara da ortam yaratmış oldu.

Berlin Senedi -- 1885

Berlin Batı Afrika Konferansı olarak adlandırılan ve Kasım 1884 ile Şubat 1885 arasında Berlin'de yapılan bir dizi görüşme sonucunda kabul edilen belge. Konferans Orta Afrika'daki Kongo Havzası ile ilgili anlaşmazlıkları çözmek amacıyla toplanmıştı. Berlin Senedi ile Kongo Havzası Alman Doğu Afrika'sını da kapsayacak şekilde tarafsız bölge ilan edildi. Burada bütün devletlere serbest ticaret ve taşımacılık hakkı tarafında ve Portekiz'in Atlas Okyanusu'ndaki hak iddiaları reddedildi. Bu senet ile sömürgeleştirmede "**fiili işgal**" ilkesinin benimsenmesi sonucu olarak Avrupalı devletler Afrika'da mümkün olduğu kadar

geniş toprak parçalarını hızla işgal etme yarışına girdiler. Böylece Afrika'nın sömürgeleştirilmesi süreci hızlanmış oldu.

Birinci Dünya Savaşı -- 1914-1918

1914 yılı yazında Avrupa'da başlayıp sonradan dünyanın geri kalan bölgelerine yayılan ve 1918 yılının sonuna kadar süren topyekûn savaş. 1914 Haziranında Saraybosna'da Avusturya Macaristan veliahtının bir Sırp milliyetçisi tarafından öldürülmesi sonucunda Avusturya-Macaristan önce Sırbistan'a bir nota vermiş ardından bu ülkeye savaş açmıştı. Bu olaydan sonra Rusya'nın Sırbistan'ı savunması, bu ülkenin seferberliğini ilan etmesiyle daha önce bu durumu savaş sebebi sayacağını ilan eden Almanya'nın Rusya'ya savaş ilan etmesi sonucunda I. Dünya Savaşı başlamış, Rusya'nın müttefikleri İngiltere ve Fransa'nın da Almanya'ya karşı savaşa girmeleriyle savaş diğer kıtalara da yayılmıştır. Savaşın nedenleri üzerinde tarihçiler arasında hala görüş birliğine varılamamıştır. Ama savaşın en temel nedeni olarak Avrupa devletleri arasındaki emperyalizm mücadelesini gösterebiliriz. 1870'lerin son çeyreğinde ulusal bütünlüğünü sağlayan Almanya sanayisinin geliştirmesine rağmen bu sanayii destekleyecek sömürgelelere sahip değildi. Almanya sömürge elde etmeye karar verdiğinde ise dünyanın hemen hemen tamamının komşusu Fransa ve İngiltere arasında paylaşılmış olduğunu gördü. İngiltere de Almanya'nın sömürgecilik yönündeki faaliyetinden rahatsız oluyordu. Öte yandan benzer bir mücadele de Balkanlar üzerinde Rusya ve Avusturya-Macaristan arasında yaşanıyordu. 1878 Berlin Kongresi'nden sonra Bosna-Hersek'in yönetimini ele geçiren ve daha sonra burayı ilhak eden Avusturya Macaristan'ın sınırları dâhilinde pek çok Slav asıllı ulus yaşamaktaydı. Bu ülke küçük Sırbistan'ı kendisi için tehlike görmekteydi. Rusya da Avusturya'nın Balkanlar'daki etkisinden rahatsızdı ve Sırbistan'ı Avusturya'ya ezdirmeye kararlıydı.

Yukarıdaki gelişmeler Avrupa'yı bir yandan Almanya, Avusturya-Macaristan ve İtalya, diğer yanda, İngiltere, Fransa ve Rusya'nın bulunduğu bir üçlü ittifak ve üçlü itilaf kamplaşmasına götürdü ve böylece Avrupa'da Viyana Kongresi'nden bu yana süren Avrupa Uyumunu bozulmuş oldu.

27 Temmuz 1914'te Avusturya'nın Sırbistan'a savaş açması ile başlayan savaş Almanya'nın 31 Temmuz'da Rusya'ya, 3 Ağustos'da Fransa'ya savaş açmasıyla genişledi. 4 Ağustos'ta Belçika'nın Alman kuvvetlerince işgali sonunda İngiltere'de Almanya'ya karşı ilan etti. Bu arada Osmanlı Devleti 2 Ağustos'ta Almanya ile Rusya'ya karşı bu ülkenin yanında yer almayı öngören bir İttifak imzaladı.

Akdeniz'deki İngiliz donanmasından kaçan iki Alman gemisi 10 Ağustos'ta Osmanlı Devleti'ne sığındı. İngiltere'nin protestosu üzerine Osmanlı devleti bu iki gemiyi satın aldığını söyleyerek bunlara Yavuz ve Midilli adalarını verdi. Bu iki geminin 1914 Ekimi sonunda Karadeniz'deki Rus limanlarını bombalaması ile Osmanlı Devleti de Almanya yanında savaşa girmiş oldu. Osmanlı Devleti savaşta dört ana cepheye çatışmaya girdi. i)Çanakkale, ii)Kafkas, iii)Kanal-Filistin, iv)Mezopotamya. Bunlardan sadece Çanakkale cephesinde başarılı oldu. 1917 yılı sonunda Rusya'da meydana gelen Bolşevik devriminin sonucunda yeni kurulan Sovyetler Birliği ittifak devletleri ile Brest-Litovsk Andlaşmalarını imzalayarak savaştan çekildi. Ama 1917 Nisan'ında itilaf devletleri yanında savaşa giren ABD Rusya'nın boşluğunu fazlasıyla doldurdu. ABD'nin savaşa girme nedeni ticaret gemilerinin Alman denizaltıları tarafından batırılması idi. Sonuçta savaş ittifak devletlerinin yenilgisi ile noktalandı. Savaş sonunda itilaf devletleri Almanya ile Versailles, Avusturya ile St. Germain, Macaristan ile Trianon, Bulgaristan ile Neuilly ve Osmanlı Devleti ile Sevres Antlaşmalarını imzaladı. Bu antlaşmalarla yukarıda anılan devletler önemli oranda toprak kaybına uğradılar ve yüklü miktarda savaş tazminatı ödemek durumunda kaldılar. Bu antlaşmalardan Serves Andlaşması sadece yukarıdaki özellikleri göstermekle kalmayıp Osmanlı Devleti'ne yaşam

hakkı dahi tanımayacak bir özelliğe sahiptir. Anadolu Hareketi ve Kurtuluş Savaşı sonucunda imzalanan Lozan Andlaşması ile yürürlüğe girmeden hükmünü kaybetti. Bu andlaşmalar doğrultusunda kurulan savaş sonrası düzen mağlup devleti tatmin etmedi ve revizyonist diye adlandırılacak mevcut statüko karşısı politikaların bu devletlerce izlenmesine neden oldu. Özellikle Versailles Andlaşması ile Almanya'ya getirilen kısıtlamaların II. Dünya Savaşının tohumlarını atmış olduğu söylenebilir.

Bir Millet, Bir Devlet İlkesi (Ein Volk, Ein Reich)

Hitler'in bütün Almanca konuşan toplulukları tek bir Alman devleti (Reich) altında toplamayı amaçlayan ülküsünün sloganı ve Nazi Almanya'sının dış politikasının temellerinden biri. Hitler 1933'te iktidara gelmesinden sonra bu amacı adım adım gerçekleştirmeye başladı. 1934'te Almanya ile Avusturya'nın birleşmesi için yaptığı ilk girişim başarısızlıkla sonuçlandı. Ama bunun ardından Versailles Andlaşması'na göre Saar bölgesinde yapılan plebisit sonucu, bölge Fransa'dan ayrılarak Almanya'ya katıldı. 1938'deki ikinci Anschluss denemesi ise başarıyla sonuçlandı ve Mart 1938'de Avusturya Almanya'ya katıldı. Aynı yıl Hitler Çekoslavakya'nın Südetler bölgesinin Almanya'ya katılması için bu ülkeye baskı uygulamaya başladı. Eylül 1938'deki Münih Konferansı ile de önce Südetler bölgesi sonra da Çekoslavakya'nın geri kalanı Almanya tarafından ilhak edildi. Hitler "bir millet, bir devlet ilkesi"ni büyük ölçüde gerçekleştirdikten sonra dış politikasının ikinci aşaması olan "hayat sahası" (Lebensraum) için çalışmaya başladı.

Bismarck, Otto Von

Alman devlet adamı ve şansölyesi. Alman ulusal birliğinin kurulmasında, belkide en önemli rolü oynamış kişi.

Bismarck, Kral Wilhelm I ile birlikte, Alman ulusal birliğini kurmak için Danimarka, Avusturya ve Fransa ile savaştı. Her seferinde, ince diplomatik girişimlerle, diğerlerini dışarda bırakmayı başararak, her üç savaştan da zaferle çıktı. 18 Ocak 1871 tarihinde II. Reich'in kurulduğu ilan edildi.

Bismarck, Berlin Kongresi (1878)'ni izleyen barışçı dönemin kurucusu oldu. Bismarck'ın diplomasisinin iki temel karakteri vardır: i)gerçekçilik, ii)çok yönlü etkinlik. Ayrıca, Avrupa'ya egemen olma özleminden kaçındı ve savaşı yalnızca diplomasiyi destekleyen bir araç olarak gördü.

Wilhelm II'nin genişlemeci ve ihtiraslı politikalarını benimsemeyen Alman şansölyesi Bismarck, bu görevini bırakmak zorunda kalmıştır.

Blitzkrieg (Yıldırım Savaşı)

II. Dünya Savaşı'nda Alman ordularının uyguladığı savaş taktiği. Blitzkrieg zırhlı birliklerin yoğun ve seri bir şekilde düşman hatların belirli noktalarına saldırarak onları arkadan kuşatmalarına dayanmaktaydı. Bu taktik Hitler'in gerek Polonya'da gerekse Batı cephesinde kısa zamanda büyük zaferler kazanmasını sağladı. Ama coğrafi, topografik ve iklimsel şartların zırhlı araç harekâtına elvermediği durumlarda bu taktik işlemiyordu. Bu yüzden Alman orduları -başka şartların etkisiyle beraber- Rusya'da kısa sürede hedefe ulaşamadılar.

Boğazlar Komisyonu

Lozan Boğazlar Sözleşmesi'nin 10. maddesine göre İstanbul ve Çanakkale Boğazları'ndan geçişi denetlemek amacıyla kurulan komisyon. Karada herhangi bir yetkiye sahip olmayan Komisyon, bir Türk temsilcinin başkanlığında sözleşmeye taraf olan devletlerin temsilcilerinden oluşacaktı. Eğer ABD ve Karadeniz'e kıyıdaş öteki devletler sözleşmeye katılırlarsa Komisyon'a birer temsilci gönderebileceklerdi. Sözleşmenin 14. maddesine göre Boğazlardan geçen savaş gemileri ve boğazların üstündeki hava sahasını kullanan askeri

uçakların geçişi ile ilgili kuralların gereğince uygulanıp uygulanmadığı Komisyon'un denetimine tabi olacaktır. Komisyon, Milletler Cemiyeti'nin koruması altında olacak ve Cemiyet'e faaliyetlerini gösteren bir yıllık rapor sunacaktır. Ayrıca Komisyon kendi çalışması ile ilgili gerekli yasal düzenlemeleri yapmakta serbest kılınmıştı. 1936 yılında imzalanan Montreux Boğazlar Sözleşmesi ile Boğazlar komisyonu kaldırılmıştır.

Boğazlar Sorunu

Türk Boğazları'nda (İstanbul ve Çanakkale Boğazları) yabancı devletlere ait deniz araçlarının geçişine ilişkin olarak çeşitli dönemlerde ortaya çıkan anlaşmazlık. XVIII. yüzyılın sonlarına kadar Osmanlı Devletinin boğazlar üzerinde kayıtsız şartsız bir egemenliği söz konusuydu. Bu tarihte Rusya Karadeniz'in kuzey kıyılarını ele geçirmeye başlamıştı. 1774'te iki ülke arasında yapılan Küçük Kaynarca Antlaşması ile Rusya ticaret gemilerine boğazlardan serbest geçiş hakkı tanındı. 1798 ve 1805 Osmanlı-Rus ittifak andlaşmalarıyla da boğazlar bütün üçüncü devletlerin savaş gemilerine kapatılırken Rus savaş gemilerine serbest geçiş hakkı tanındı. Ancak 1807'de iki ülke arasında çıkan savaş sonucunda bu andlaşma yürürlükten kalktı. Bu arada Osmanlı Devleti 1809'da İngiltere ile imzaladığı Kala-i Sultaniye Andlaşması ile Boğazları kapalı tutmayı taahhüt etti. Daha sonra 1829'da Rusya ile yapılan Edirne Antlaşması sonucunda Boğazlar tekrar Rus ticaret gemilerinin serbest geçişine açıldı. 1833'te Osmanlı Devleti'ni iyice zor duruma sokan Kavalalı Mehmet Ali Paşa isyanı sırasında Rusya Osmanlı Devleti'ne yapacağı askeri yardım karşılığında bu devletten boğazları üçüncü devletlerin savaş gemilerine kapalı tutma sözünü aldı. Hünkar İskelesi Andlaşması, 1841 Londra Boğazlar Sözleşmesi ile iptal edilmişti. Bu sözleşme barış zamanında boğazların Osmanlı dışındaki bütün savaş gemilerine kapalı tutulmasını öngörüyordu. Londra Sözleşmesi 1923 Lozan Boğazlar Sözleşmesi'nin imzalanmasına kadar yürürlükte kalmıştır. I. Dünya Savaşı sonundaki Mondros Ateşkes Andlaşması ile boğazlar itilaf devletlerince işgal edilmişti. Bu devletlerin Ağustos 1920'de İstanbul hükümetiyle imzaladıkları Servet Andlaşması, Boğazların denetimini bir uluslararası Boğazlar Komisyonuna devrediyordu. Bu komisyon çeşitli devletlerin gönderecekleri üyelerden oluşacak ve adeta bir devlet niteliğine bürünecekti. Servet'in hiçbir zaman yürürlüğe girememesi ile bu Komisyon da hiç bir zaman kurulamadı.

1923 Lozan Boğazlar Sözleşmesi ile Boğazlar bölgesi Türkiye'nin egemenliğine bırakılıyordu ama Türkiye bu bölgeyi silahlandıramazdı. Her ne kadar Türkiye'nin başkanlığında bir Boğazlar Komisyonu öngörüyorsa da bu komisyonun statüsü Servet'dekinden çok daha farklıydı. Sözleşme ile bütün savaş gemilerine boğazlardan geçiş serbestisi tanınmıştı. 1933 Londra Silahsızlanma Konferansı sırasında Türkiye bu sözleşmenin değiştirilmesi yönündeki talebini imzacı devletlere sundu. İtalya dışındaki bütün imzacı devletlerin katılımıyla 1936'da Montreux'de toplanan Konferans sonucuna 20 Temmuz 1936 tarihli Montreux Boğazlar Sözleşmesi imzalandı. Sözleşmeye göre Türkiye Boğazlar bölgesini silahlandırabilecek, savaşta, barışta ve savaşa yakın hissettiği durumlarda Boğazlardan gemi ve diğer deniz araçlarının geçişi hakkında çeşitli kararlar verebilecektir. Boğazlar Komisyonu da kaldırıldı.

Sovyetler Birliği 1945 yılındaki Yalta ve Potsdam Konferanslarında Montreux düzeninin değiştirilmesi ile ilgili öneriler ileri sürdü ama bu konuda ABD ve İngiltere ile uzlaşamadı. Savaş sırasında Türkiye'nin Montreux Sözleşmesi'ni ihlal ettiğini öne sürecek boğazların Karadeniz'e kıyıdaş devletlere açık, geri kalan devletlere ise kapalı tutulmasını istedi. Ayrıca boğazları, Türkiye ile ortaklaşa savunma talebinde bulundu. Batılı devletler ise sorunun bir uluslararası konferans çerçevesinde çözülmesini savundular. Türkiye de Sovyetlere verdiği notalarla sorunun uluslararası görüşmelerle çözülmesi gerektiğini ileri sürdü ve Sovyetlerin ortak savunma talebini reddetti. Bir uluslararası konferans toplanması girişimleri de bir sonuç getirmedi ve Boğazlar rejiminde bugüne kadar bir değişiklik olmadı.

Bolşevik Devrimi: bkz. Rus Devrimi

Boxer Ayaklanması -- 1900

Çin'de bütün yabancıları ülkeden atmayı amaçlayan ve devletten destek gören köylü ayaklanması. XIX. yüzyılın sonlarına doğru yoksullaşmanın artması, karşılaşılan doğal afetler ve şiddetlenen yabancı saldırıları sonucu Çin'in kuzey eyaletlerinde Boxer'ler güç kazanmaya başladı. Boxer'lerin kışkırtmalarıyla başlayan köylü ayaklanması Alman elçisinin öldürülmesi ile doruğa ulaştı. Bunun üzerine Ağustos 1900'de bir uluslararası birlik Pekin'i işgal etti. Mahsur kalan diğer elçilik görevlileri ile öteki yabancıları kurtardı. Yapılan görüşmeler sonunda imzalanan bir protokol ile çatışmalar sona erdi ve Çin'in yabancı devletlere ödeyeceği tazminat belirlendi.

Brandt Raporu -- 1980

Az gelişmiş ülkelerin sorunlarına yönelik olarak Almanya eski başbakanı Willy Brandt tarafından hazırlanan rapor. Dünya Bankası, Willy Brandt'in başkanlığında bir komisyonun kurulmasını önermişti. Kurulan bu komisyonda hazırlanan ve az gelişmiş ülkelerin sorunlarını ele alan rapor, 1980'de "Kuzey-Güney: Yaşam Savaşı İçin Bir Program" başlığı ile yayınlandı. Rapora göre Kuzey ve Güney ülkeleri arasında giderek artanoranda bir gelişmişlik farkı vardır. Zengin Kuzey ülkeleri fakir Güney ülkelerine yardım etmeli ve bu şekilde aradaki açık kapatılmalıdır. Rapor, az gelişmiş ülkelerin kalkınma çabalarının başarıya ulaşması, bu ülkelerdeki açlık ve yoksulluğun giderilmesi amacıyla az gelişmiş Güney ile kalkınmış Kuzey arasında işbirliği oluşturmaya çalışmıştır.

Brejnev Doktrini

Sovyetler Birliği'nin herhangi bir sosyalist ülkede rejim karşıtı bir gelişmeye karşı o ülke ve diğer sosyalist ülkelerdeki düzeni korumak amacıyla "**büyük ağabey**" olarak müdahalesini öngören siyasi görüş. 1968 Prag Baharı döneminde Çekoslovakya'da gerçekleşen liberalleşme hareketine Sovyetler Birliği'nin kanlı bir şekilde müdahalesini meşru göstermek amacıyla Sovyet Devlet Başkanı Leonid Brejnev tarafından ortaya atılmış ve onun adıyla anılmıştır. Brejnev, 12 Kasım 1968'de Polonya Komünist Partisi 5. Kongresi'nde yaptığı konuşmada sosyalist ülkeler arasında Çekoslovakya benzeri müdahalelerin normal olduğunu savunuyordu; bir sosyalist ülkedeki gelişmeler diğer sosyalist ülkeleri de ilgilendirirdi ve sosyalist bir ülkenin egemenliği dünya sosyalizminin çıkarlarıyla ters düşemezdi. Eğer böyle bir durum ortaya çıkarsa sosyalist ülkeler topluluğu adına yapılacak bir müdahale meşru bir hareket olacaktı. Brejnev Doktrini'ne karşı en önemli tepkiler İspanyol ve İtalyan Komünistleri başta olmak üzere Avrupalı komünistlerden geldi ve bu gelişme Avrupa Komünizmi için önemli bir uyarıcı durum oldu.

Brest-Litovsk Barış Andlaşmaları -- 1918

I. Dünya Savaşı sırasında Üçlü İttifak devletlerinin Sovyetler Birliği ve Ukrayna ile imzaladıkları barış andlaşmaları.

Bolşevik Devriminden sonra kurulan Sovyetler Birliği savaştan çekilmek istiyordu ve Sovyet hükümetinin 1917 Kasım'ındaki barış talebinden sonra Aralık sonuna doğru barış görüşmeleri başladı. Zorlu geçen ve kimi zaman kesilen görüşmeler sonunda 3 Mart 1918'de Brest-Litovsk'ta barış andlaşmaları imzalandı. Sovyetler Polonya, Litvanya, Letonya ve Estonya'dan

çekilirken Osmanlı Devleti'ne de 1877-1878 savaşında kaybedilen Kars, Ardahan ve Batum'u geri veriyordu.

Bu andlaşmalarla ittifak devletleri önemli toprak kazançları elde etmekle beraber doğu cephelerinde de savaşa son veriyorlardı, ama 1918 sonunda savaşı yenilgiyle bitirdiler ve Brest-Litovsk'un hükümleri müttefik devletlerce tanınmadı.

Briand-Kellog Paktı -- 1928

Savaşı ulusal politikanın bir aracı olmaktan çıkarmayı amaçlayan, 1928'de tamamlanıp daha sonra hemen hemen bütün ülkelerce imzalanan genel andlaşma. Resmi adı Savaşın Terk Edilmesi İçin Genel Andlaşma'dır. Paris Paktı olarak da bilinir, ayrıca Amerika metinlerinde Kellog-Briand Paktı olarak da geçer. ABD Dışişleri Bakanı Frank B.Kellog ile Fransa Dışişleri Bakanı Aristide Briand'ın girişimleri sonucu hazırlanan Pakt 1928 Ağustos'unda ABD, İngiltere, Fransa, Almanya, Japonya, İtalya, Polonya, Belçika ve Çekoslovakya tarafından imzalandı. Türkiye daha sonra bu Pakta katılacaktır. Andlaşmanın iki ana maddesine göre taraflar: i.Uluslararası anlaşmazlıkların çözümünde savaşa başvurmayı kınıyor ve savaşı ulusal politikalarının aracı olarak kullanmayacaklarını açıkça ilan ediyorlardı. ii.Hangi şart ve kökene sahip olursa olsun hiçbir anlaşmazlık ve çatışmanın çözümü için barışçı yollar dışındaki yollara başvurulmayacaktı. Yine de Paktı imzalayan pek çok ülke andlaşmaya kendilerine yönelik "saldırı" olması durumuyla ilgili olarak çekince koydular.

Briand-Kellog Paktı Birleşmiş Milletler öncesi dönemde barışı koruma konusundaki en önemli girişimlerden biridir. Paktın tarafları andlaşmayı çiğnemiş olsa da II. Dünya Savaşı'na kadar Pakt güvenilir bir belge olma özelliğini korumuştur ve savaş sonrası oluşturulan savaş suçları kavramına hukuksal temel olmuştur. Ayrıca Nürnberg ve Tokyo Mahkemeleri'nde Briand-Kellog Paktı'nı ihlal eden suçlardan dolayı da yargılamalar olmuştur.

Brüksel Andlaşması, 17 Mart 1948

17 Mart 1948 tarihinde Brüksel'de imzalanan savunma ve işbirliği andlaşması. İngiltere, Fransa, Hollanda, Belçika ve Lüksemburg II. Dünya Savaşı sırasında Londra'da bir gümrük andlaşması imzalamışlardı ve 1948 yılı başından itibaren bu ülkeler arasında gümrük oranları büyük ölçüde azalmıştı. Bu Benelux Ekonomik Birliği'ne temel oluyordu. Öte taraftan İngiltere ve Fransa Mart 1947'de Dunkirk Andlaşması'nı imzalayarak askeri ve ekonomik işbirliği yolunda önemli bir adım atmışlardı. Sovyetlerin Doğu Avrupa'da etkinliğini arttırarak Şubat 1948'de Çekoslovakya'da komünistleri iktidara getirmesi Batı Avrupa Birliği'nin kurulması doğrultusundaki çabaları hızlandırdı. Brüksel Andlaşması ile taraflar ortak bir savunma sistemi kurmaya, ekonomik ve kültürel bağları kuvvetlendirmeye karar vermişlerdi. Andlaşmanın 4. maddesine göre taraflardan herhangi biri "Avrupa'da silahlı bir saldırıya uğrarsa andlaşmaya taraf diğer devletler bu devlete mevcut askeri ve diğer bütün olanaklarla yardım edeceklerdi. Andlaşma ile "Batı Birliği"nin en üst organı olarak, beş ülkenin Dışişleri Bakanlarının katılımıyla oluşan Danışma Konseyi ve bu Konsey'e bağlı Savunma Bakanlarından kurulu Batı Savunma Komitesi kuruluyordu.

Brüksel Andlaşması 1949'da kurulan NATO ile 1955'te kurulan Batı Avrupa Birliği'ne öncülük etmiştir.

Bükreş Barış Andlaşması -- 10 Ağustos 1913

II. Balkan Savaşı'nı sona erdiren andlaşma. I. Balkan Savaşı'nda Osmanlı Devleti'ni ağır bir yenilgiye uğratan müttefik Balkan devletleri arasında, ele geçirilen toprak konusunda anlaşmazlık çıktı. Bulgaristan'ın Yunanistan'a saldırması sonucu tekrar ama bu sefer eski müttefikler arasında başlayan savaş Bulgaristan'ın yenilgisiyle sonuçlandı. I. Balkan Savaşı'na katılmamış olan Romanya da Bulgaristan karşısında savaşa girdi. Bükreş'te 10 Ağustos

1913'te imzalanan barış antlaşmasıyla Bulgaristan'a Makedonya'nın küçük bir bölümü ve Batı Trakya bırakılırken Bulgaristan Güney Dobruca'yı Romanya'ya vermek zorunda kaldı. Sırbistan Makedonya'nın orta ve kuzey, Yunanistan ise güney bölümünü aldı.

Camp David Antlaşmaları -- 1979

17 Eylül 1978 tarihinde Mısır ile İsrail arasında imzalanan çerçeve anlaşmalar. Bu anlaşmalar temelinde ve A.B.D'nin çabaları sonucunda iki ülke 26 Mart 1979'da yine Washington'da bir Barış Antlaşması yaparak aralarındaki 30 yıllık savaş durumuna son verdiler.

Mısır ve İsrail, İsrail devletinin 1948'deki kuruluşundan beri birbirlerine düşman durumundaydılar. A.B.D. Başkanı Jimmy Carter bu iki devleti antlaşma masasına oturtarak sürmekte olan Arap-İsrail sorununa bir çözüm bulmayı amaçlıyordu. 1977 Kasım'ında Mısır Cumhurbaşkanı Enver Sedat'ın sürpriz Kudüs ziyareti bu yolda önemli bir adım oldu. Sonuçta A.B.D.'nin sürekli çabası ve her iki devlete görülmemiş miktarda ekonomik yardım sözü karşılığında Mısır Cumhurbaşkanı Sedat ile İsrail Başbakanı Begin 1978 Eylül'ünde Camp David'de biraraya geldiler ve 17 Eylül'de Camp David Antlaşmalarına imza koydular. Antlaşmalar Batı Şeria, Gazze, Filistin ve Sina Yarımadası konularını kapsayan ve iki devlet arasında gerçekleşecek barışın esaslarını belirliyordu. Buna göre İsrail ile Mısır ve Ürdün arasında yapılacak görüşmelerle Batı Şeria ve Gazze'de yaşayan Filistinliler'e özerklik tanınacaktır. Sina Yarımadası bu antlaşmalardan sonraki üç ay içinde imzalanacak barış antlaşmasından sonraki üç ay zarfında İsrail tarafından boşaltılacaktı. Öngörülen Barış Antlaşması 26 Mart 1979'da Washington'da imzalandı. Bu antlaşma, Filistin Kurtuluş Örgütü ile hemen hemen bütün Arap dünyasında tepki ile karşılanmış, Mısır'a karşı geniş bir siyasi ve ekonomik boykota girişilmiştir. Mısır belirli bir süre Arap dünyasında yalnızlığa itilmiştir. Öte yandan İsrail, 1979 Eylül'ünde Sina Yarımadası'ndan tamamen çekilmiştir.

Carter Doktrini

1979 sonlarında Sovyetler'in Afganistan'a askeri müdahalede bulunarak ülkeyi kontrol altına alması üzerine, ABD bu hareketin Basra Körfezi ve petrol bölgesine yayılmasından kuşkulandığından, Başkan Carter bir açıklama yaparak, herhangi bir yabancı devletin bu Körfezin kontrolünü ele geçirmeye çalışılmasının ABD'nin hayati menfaatlerine saldırı sayılacağından, askeri kuvvet kullanılması da dahil her türlü tedbiri alacaklarını ilan etti. Bu açıklama ve politik tutum Carter Doktrini olarak anılmaktadır.

Casablanca Konferansı -- 15-24 Ocak 1943

II. Dünya Savaşı sırasında A.B.D. Başkanı Roosevelt ile İngiltere Başbakanı Churchill arasında Fas'ın Casablanca kentinde yapılan görüşme. Konferansa daha sonra sürgündeki Fransız hükümeti adına da Gaulle de katılmışsa da pek bir ilgi görmemiştir. Konferans, 15-24 Ocak 1943 tarihleri arasında müttefiklerin Kuzey Afrika harekâtından önce yapılmıştı. Görüşmelerde bu harekâtla beraber Sicilya ve Güney İtalya'ya yapılacak çıkarma da ele alındı. Konferans sonunda alınan karara göre Mihver Devletleri kayıtsız şartsız teslim olacaklardı. Bu kararın sebebi I. Dünya Savaşı sonrasında olduğu gibi Wilson'un 14 noktasına göre teslim olduğunu ileri sürmüş olan Almanya'nın Versailles düzenine bunu göstererek karşı çıkmış olmasıdır. Savaş sonrasında Almanya'nın bu gibi gerekçelere dayanarak sorun çıkarması istenmiyordu.

Castlereagh, Robert Stewart

1818-1822 yılları arası İngiltere Dışişleri Bakanı. Napoleon'a karşı kurulan Büyük İttifak'ın oluşturulmasına katkıda bulunmuş, ayrıca 1815'te Avrupa haritasını yeniden çizen Viyana Kongresi'nde önemli rol oynamıştır. Avusturya Şansölyesi Metternich ile beraber 1815 sonrası Avrupa düzenin mimarlarından sayılır.

Cenevre Anlaşmaları -- 1954

Nisan-Temmuz 1954 arasında Cenevre'de yapılan, Çin Halk Cumhuriyeti, İngiltere, Fransa, S.S.C.B., A.B.D., Kamboçya, Laos, Kuzey ve Güney Vietnam'ın katıldığı konferansta kabul edilen, fakat bağlayıcı niteliğe sahip olmayan belgeler. İmzalanan on belgeden, üçü askeri anlaşma, altısı tek taraflı bildiri ve sonuncusu da Sonuç Bildirgesiydi.

Fransa, Kuzey-Güney Vietnam, Laos ve Kamboçya arasında başlayan görüşmeler 21 Temmuz'da bu ülkeler arasında imzalanan anlaşmalar ile sonuçlandı. Buna göre Vietnam'ı ikiye bölen 17. enlem boyunca ateşkes ilan ediliyor, karşılıklı olarak askeri birliklerin çekilmesi için taraflara 300 gün tanınıyordu. Ayrıca komünist gerillaların Kamboçya ve Laos'tan çekilerek bu ülkelerde serbest seçimlerin yapılması ve bu ülkelerin rızası doğrultusunda Fransız birliklerinin bu ülkelere yerleştirilmesi öngörülüyordu. Anlaşmalar ile bölünme çizgisi olarak ileri sürülen sınırları da ortadan kaldırıyorlardı. Anlaşmaların uygulanması, Polonya, Hindistan ve Kanadalı temsilcilerden oluşacak bir kurul tarafından denetlenecekti. Konferans'ın Sonuç Bildirgesi ise Vietnam'ın yeniden birleştirmesi ve 1956 Temmuz'unda bu ülkede seçimlerin yapılması çağırısında bulundu.

Konferansa katılan ülkeler anlaşma hükümlerine uymayı taahhüt ettiler, ama A.B.D. anlaşmaların kendisini bağlamadığını ileri sürdü. Güney Vietnam da anlaşmayı imzalamayı geciktirince Sonuç Bildirgesi imzalanamadı.

Cenevre Bildirgesi -- 30 Temmuz 1974

Kıbrıs Barış Harekâtı (20 Temmuz 1974) sonrasında Birleşmiş Milletlerin çağrısı ile Cenevre'de bir araya gelen Türk, Yunan ve İngiliz Dışişleri Bakanlarının imzaladıkları bildiri.

Buna göre;

- i) Adada 1960 Anayasası ile kurulmuş düzene dönülmesi için gerekli önlemler alınacak
- ii) Adada taraflar 30 Temmuz 1974 günü denetimleri altında bulundurdukları alanları genişletmeyecekler
- iii) 30 Temmuz ateşkes çizgisinde sadece Birleşmiş Milletler kuvvetleri denetimi altında olacak bir güvenlik bölgesi oluşturulacak
- iv) Kıbrıs Rum ve Yunan kuvvetlerinin kuşatması altındaki bütün Türk bölgeleri bu kuvvetlerce boşaltılacak ve bu bölgeler Birleşmiş Milletler kuvvetlerinin koruması altına girecek
- v) Adada anayasal düzenin yeniden kurulması için, üç Dışişleri Bakanı, Kıbrıs'daki iki toplumun liderlerinin de katılımıyla 8 Ağustos'ta Cenevre'de yeniden bir araya gelecekti.

Cenevre Konferansları -- 25-30 Temmuz 1974, 8-14 Ağustos 1974

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin çağrısı ile Türkiye, Yunanistan ve İngiltere arasında Cenevre'de yapılan Kıbrıs Sorununun çözümüne yönelik iki konferans, 15 Temmuz 1974'te Kıbrıs'ta Enosis amaçlı EOKA'cı Nikos Sampson tarafından yapılan darbe üzerine Türkiye Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ni harekete geçirmeye çabaladı. Bir sonuç alınamaması

sonucu Türkiye I. Kıbrıs Barış Harekâtını gerçekleştirdi (20 Temmuz 1974). Bunun üzerine Güvenlik Konseyi aldığı 353 sayılı kararla, tarafları ateşkes yapmaya, yabancı güçleri Kıbrıs'tan çekilmeye ve üç garantör devlet olarak Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'yi görüşmeler yapmaya çağırdı. 25 Temmuz'da Cenevre'de bir araya gelen üç ülke Dışişleri Bakanları 30 Temmuz'da Cenevre Deklarasyonu'nu imzaladılar. Deklarasyona göre 8 Ağustos'ta üç ülke Dışişleri Bakanları Cenevre'de bir kez daha bir araya geldiler. Görüşmelerde bir sonuç alınamaması üzerine Türkiye, 14 Ağustos'ta II. Kıbrıs Barış Harekâtı'na başladı.

Cenevre Sözleşmeleri -- 1949

12 Nisan-12 Ağustos 1949 tarihleri arasında Cenevre'de toplanan uluslararası konferansta imzalanan ve Uluslararası İnsancıl Hukuk'un temelini oluşturan **dört sözleşme**.

Bu sözleşmeler şunlardır:

- 1) Kara savaşında yaralıların ve hastaların durumlarını iyileştirme hakkında sözleşme
- 2) Deniz savaşında yaralıların ve hastaların durumlarını iyileştirme sözleşmesi
- 3) Savaş tutsaklarına yapılacak işlemlere ilişkin sözleşme
- 4) Savaş zamanında sivil halkın korunmasına ilişkin sözleşme.

Cezayir Anlaşması -- 1975

6 Mart 1975'te Irak ile İran arasında Cezayir'de imzalanan iki ülke arasındaki sınır anlaşmazlığı ve bazı diğer sorunları çözüme bağlayan anlaşma. 1969 Nisan'ında, A.B.D.'nin desteğine sahip ve askeri gücü yüksek olan İran Şahı, önemli bir su yolu olan Şatt-ül Arab'ın Irak'a ait bulunduğu 1937 tarihli Irak-İran Sınır Antlaşması'nı ortadan kaldırmak istedi. Bu amaçla İran gemilerini bir güç gösterisi olarak bölgeye gönderdiğinde, iki ülke kuvvetleri arasında silahlı çatışma çıktı ve 1970'te de diplomatik ilişkiler kesildi. Ancak çok geçmeden 1973 yılında Irak ile İran arasında diplomatik ilişkiler yeniden kuruldu. 1975 yılında Cezayir'deki Petrol İhraç Eden Ülkeler toplantısında, Cezayir Devlet Başkanı Bumedyan'ın arabuluculuğu ile iki ülke arasında Cezayir Anlaşması imzalandı. Buna göre, iki ülke arasındaki sınır Şatt-ül Arab suyolunun en derin noktasından geçecek ve İran, Irak'taki Kürtleri merkezi hükümete karşı desteklemekten vazgeçip onlara yaptığı yardımı kesecekti. Ancak 1979'da İran'da Şah'ın devrilip İslam Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla iki ülke arasındaki ilişkiler kötüleşti ve 1980 Eylül'ünde İran-İrak savaşı başladı.

Cezayir Konferansı -- 1973

Bağlantısız ülkeler dördüncü zirve toplantısı. Cezayir'in başkenti Cezayir'de toplanan zirveye 77 ülkenin devlet veya hükümet başkanları katılmıştır. Konferans 5-9 Eylül 1973 tarihleri arasında yapılmış, 1970'teki Lusaka Konferansı'nda olduğu gibi bu konferansta da ekonomik sorunlar ağırlıklı ele alınmıştır. Bunun sebebi uluslararası ortamdaki "yumuşama" ile beraber artık bu ülkeleri ilgilendiren pek çok siyasi bağımsızlık mücadelelerinin başarıya ulaşmış olmasıydı. Bunun sonucu bazı Latin Amerika ülkelerinin konferansa ilgi duyması olmuştur. Konferans sonunda yayınlanan "Ekonomik Bildiri"de "Siyasal Bildiri"den daha geniş yer almıştır.

Chaumont Andlaşması -- 1814

1 Mart 1814'te İngiltere, Rusya, Avusturya ve Prusya arasında imzalanan ve bu devletler arasında sürekli bir diplomatik işbirliğinin temellerini atan antlaşma. 1822 yılına kadar yürürlükte kalan antlaşma bu tarihte İngiltere tarafından geçersiz sayılarak sona ermiştir.

Chester Projesi

Amerikalı emekli Amiral Colby Chester'in aracılığı ile bir ABD-Kanada ortaklık grubu şirketi tarafından hazırlanan, inşa bölgesinin çevresindeki madenleri işletme imtiyazı karşılığında bazı bölgelerde demiryolu ve liman yapımını içeren proje. Projeye göre şirket Adana-Yumurtalık, Musul-Kerkük ve Samsun bölgelerinde yaklaşık 4400 km'lik bir demiryolu; Yumurtalık ve Trabzon'a birer liman inşa edecek, buna karşılık olarak da bu bölgelerin çevresindeki 40 km'lik bir kuşak çevresinde bilinen ve sonradan bulunabilecek petrol ve diğer bütün madenlerin 99 yıllığına işletecekti. Şirket gerek demiryolları ve limanlardan gerekse madenlerin işletiminden elde ettiği kardan Türk hükümetine belirli bir pay verecekti.

Chester Projesi ile verilen imtiyaz, Cumhuriyet döneminin ilk yabancı sermaye yatırım girişimi olması bakımından önemlidir. Nisan 1923'te Meclis tarafından onaylandıysa da Musul ve Kerkük'ün Lozan Antlaşması ile alınmaması nedeniyle proje uygulamaya konmadı ve Meclis Aralık 1923'te sözleşmeleri feshetti.

Chicago Sözleşmesi -- 1944

Aralık 1944'te Chicago'da toplanan konferansta kabul edilen Uluslararası Sivil Havacılık Sözleşmesi. Daha önce imzalanmış Paris ve Havana Sözleşmeleri'nin yerini almıştır. Sözleşme ile her devlete kendi üzerindeki hava sahasında "kısıtlamasız ve tekeli bir egemenlik" tanınmıştır. Fakat bu egemenliğin kullanımının yanında herhangi bir tarifeye bağlı olmayan uçaklar önceden izin almadan -sözleşmeye taraf devletin ülkesine veya ticari amaçlı inişler hariç- transit olarak sözleşmeye taraf ülkenin hava sahasından geçebileceklerdir. Tarifeli uçuşlar veya charter seferlerinde ise o ülkenin izni gerekmektedir. Sözleşme kabotaj hakkını ülke devletine tanımış ve güvenlik nedeniyle uçuşa yasak bölgeler kurulabilmesine izin vermiştir. Ayrıca Sözleşme ile uçakların uyuğunun belirlenmesi için kullanılacak kurallara da açıklık getirilmiş, her uçağın, tescil edildiği devletin uyuğunda olduğu kararlaştırılmıştır.

Sözleşme ile ilgili bir nokta da Birleşmiş Milletler uzmanlık kuruluşlarından biri olan ve merkezi Montreal'da bulunan Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü'nün (ICAO) kurulmasıdır. Bu örgüt, sivil havacılıkla ilgili kural ve yöntemlerin geliştirilmesi için çalışır ve bazı önlemler önerir.

Chicago Konferansı sonunda Uluslararası Sivil Havacılık Sözleşmesi'yle beraber Uluslararası Hava Servisleri Transit Sözleşmesi ve Uluslararası Hava Nakliyatı Sözleşmesi de imzalanmıştır. Bu sözleşmeler, ülke-devletin geçiş ile ilgili olarak diğer devletlere tanıyacağı hakları ve geçiş ile beraber nakliyat ve ticaret ile ilgili birtakım hak ve kolaylıkları içermektedir.

Churchill, Sir Winston

İngiliz devlet adamı, başbakan ve yazar. 1940-1945 ve 1951-1955 yılları arasında Muhafazakâr Parti'nin lideri olarak Başbakanlık yapmıştır. II. Dünya Savaşı'nda ülkesini yenilginin eşiğinden döndürmüş, Roosevelt ve Stalin ile beraber müttefiklerin savaş stratejisini belirlemiştir. Kraliyet Askeri Okulu'nu bitirdi ve 1895'te orduya katıldı. 1900'da ordudan ayrılarak siyasete girdi. 1911'de önce İçişleri sonra Deniz Kuvvetleri Bakanı oldu. Çanakkale Savaşı'nda donanmanın başarısızlığı sonucu bakanlıktan ayrılarak orduya döndü.

1921'de ise Sömürgeler Bakanlığı'na getirildi. Bir ara Maliye Bakanlığı yaptıysa da 1935 seçimlerinden sonra kabineye alınamadı. Savaşın başlaması ile tekrar Deniz Kuvvetleri Bakanlığı'na getirilen Churchill Nisan 1940'ta Chamberlain'in istifası ile onun yerine geçerek Başbakan oldu. Churchill acı sonuçlara ve tartışmalara yol açan bazı kararlar almak durumunda kaldı ama kendine özgü mizah anlayışını bırakmadan halka gerçekçi açıklamalar yapıyordu. Ağzındaki puro ve eliyle yaptığı zafer işareti Churchill'in simgesi olmuştu. A.B.D.'nin de savaşa girmesiyle bu ülke ile her cephede komuta birliği ve ortak strateji kurdu. Başbakan Roosevelt'ten aldığı destekle Sovyetlerden gelen bütün "ikinci cephe" kurulması isteklerini erteledi.

Savaş sırasında toplanan Kazablanka, Quebec, Tahran ve Yalta konferanslarında Roosevelt ve Stalin ile biraraya gelerek savaşın devamı ve savaş sonrası düzenle ilgili kararlara katkıda bulundu. Savaş sonrasında Potsdam Konferansı'na da katıldıysa da önemli bir rol oynamadı. Partisinin seçimleri kaybetmesiyle konferans bitmeden ülkesine döndü.

Colbertçilik

Fransa Maliye Bakanı J.Baptiste Colbert (1619-1683)'in Fransa'da izlediği, sıkı bir devlet himayesi, sanayileşme ve ekonominin devlet eliyle düzenlenmesi yoluyla bir devletçilik öngören ekonomi politikası. Colbert'in Fransız Sanayisini geliştirecek ihracatı artırma yönündeki bu politikası "Colbertçilik" diye anılmaktadır. Colbertçiliğe "Fransız Merkantilizmi" veya "Sanayi Merkantilizmi" de denmektedir. Colbert, sanayinin gelişmesi için gerekli mali reformları yapmış ve bundan elde edilen geliri yine sanayie aktararak devlet eliyle fabrikalar kurmuş ve imalat yöntemleri ile kalite kontrolü hakkında kararname yayınlamıştır. Sanayi ihtiyacı duyduğu hammaddelerin ithalatı kolaylaştırılırken bunun dışındaki ithalat yüksek vergilerle önlenmeye çalışılmış, ihracat ise teşvik edilmiştir. Bu dönemde ekonomiye devletin müdahalesinin artması ile Colbertçilik gerek sanayiciler gerekse ihmal edilen tarım kesimi tarafından eleştirilmiş ama Colbertçilik Fransa'nın alt-yapı ve imalat sanayiinin gelişmesinden önemli bir rol oynamıştır.

Colombo Konferansı -- 1954

Mayıs 1954'te Seylan (Sri Lanka)'ın başkenti Colombo'da yapılan beş güney Asya devleti temsilcisinin katıldığı konferans. Endonezya Devlet Başkanı Sastroamidi Jojo'nun çağrısı ile toplanan Konferansa Hindistan, Pakistan, Seylan, Endonezya ve Birmanya katılmıştır. Konferansın esas amacı Çinhindi'deki gelişmeleri izlemek olmakla beraber daha büyük bir Asya-Afrika devletleri Konferansı toplanması konusu tartışılmıştır. Konferans 1955'te toplanan Bandung Konferansı'na öncülük etmiştir.

Colombo Konferansı -- 1976

Sri Lanka'nın başkenti Colombo'da toplanan Bağlantısız ülkeler zirve toplantısı. 11-14 Ağustos 1976 tarihleri arasında toplanan Konferansa aralarında Filistin Kurtuluş Örgütü'nün de yer aldığı 86 ülkenin devlet veya hükümet başkanları katılmıştı. Konferans'ta Bağlantısızlar hareketinin genel durumu, sömürge ülkelerinden bazılarının bağımsızlıklarına kavuşmaları, Güney Afrika Cumhuriyeti'ndeki ırk ayrımı politikası, Filistin ve Kamboçya sorunları, Hint Okyanusu ve Kore yarımadasının silahtan arındırılması gibi konularda görüşmeler yapılmıştı. Konferans'ta ekonomik konulara ilişkin olarak aynı yılın Mayıs ayında Nairobi'de yapılan Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı'nda "77'ler Grubu" tarafından önerilen görüşler tekrarlanmıştır. Ayrıca Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü (OPEC)

model alınarak diğer hammaddeler için de benzer uluslararası örgütlenmelerin gerçekleştirilmesi konusu da tartışılmıştır.

Colombo Planı

Üyeleri arasında karşılıklı yardımlaşmayı geliştirmeyi ve çok taraflı bir danışma mekanizmasını amaçlayan bölgesel ekonomik yardım programı. Colombo Planı 1950'deki Colombo İngiliz Uluslar Topluluğu Konferansı'nda kabul edildi. Plan ilk önce gelişmiş ülkelerin geliştirmekte olan ülkelere altı yıllık bir kalkınma programı dahilinde 5 milyar dolarlık bir yardımda bulunmasını öngörüyordu. Pakistan, Hindistan, Seylan (Sri Lanka), Yeni Zelanda, Avusturya ve İngiltere arasında gelişen bu örgütlenme daha sonra başka Asya ülkelerinin de katılmasıyla genişledi. Sovyetler Birliği'ne karşı çevreleme politikası izleyen A.B.D.de Asya'daki komünist olmayan ülkeleri desteklemek amacıyla plana katılmıştır. 1950'den bu yana kalkınmaları amacıyla Asya ülkelerine 25 milyar dolarlık borç ve yardım bu plan çerçevesinde sağlanmış ve binlerce kişi bu plan sayesinde teknik eğitim edinmiştir.

Curzon Hattı

1919-1920 Sovyetler Birliği -Polonya Savaşı'nda Sovyetler ile Polonya arasında ateşkes hattı olarak önerilen sınır çizgisi I. Dünya Savaşı sonrasında Polonya'nın doğu sınırı olarak Lord Curzon tarafından önerilmişse de kabul edilmemiştir. II. Dünya Savaşı'nın başlangıcında Almanya Eylül 1919'da bu hatta kadar olan Polonya topraklarını işgal etmiş ve bu hattın doğusundaki Polonya toprakları ise Molotov-Ribbentrop Antlaşması'na göre Sovyetlerin işgali altına girmiştir. Şubat 1945'teki Yalta Konferansı'nda Sovyetler Birliği, A.B.D. ve İngiltere'ye Curzon Hattı'nı Sovyet-Polonya sınırı olarak kabul ettirdi. 1951'de yapılan ufak bir iki değişiklikle beraber hat, Sovyet-Polonya sınırını oluşturdu.

Çanakkale Savaşları, Şubat 1915-Ocak 1916

Müttefik devletlerin 1915 Şubat'ında başlattıkları Çanakkale Boğazı ve İstanbul'u ele geçirmeye yönelik askeri harekât başarısızlıkla sonuçlanmıştır. İngiliz, Fransız, Avustralya ve **Yeni Zelanda (Anzak) kuvvetlerinin katıldığı harekâtın amaçları şunlardı;**

- i- Boğazları açarak Rusya'ya savaş malzemesi ve yardım göndermek ii-İstanbul'u işgal ederek Osmanlı Devleti'ni savaş dışında bırakmak
- ii- Balkanlarda üstünlük sağlayıp henüz savaşa girmemiş İtalya ve Romanya'nın İtilaf Devletleri yanında savaşa girmelerini sağlamak.

Yaklaşık her iki taraftan da 300.000'er askerin ölmesi ile sonuçlanan Çanakkale Savaşları İtilaf Devletleri için büyük bir başarısızlık oldu. Boğazların açılmaması sonucu yardım alamayan Rusya'da rejim çöktü ve işbaşına gelen Bolşevikler Brest-Litovsk Antlaşmaları ile savaştan çekildiler. İngiltere'de ise Asquith liderliğindeki Liberal hükümet istifa etmek zorunda kalarak yerini koalisyon hükümetine bıraktı. Böylece o sırada Deniz Kuvvetleri Bakanı ve harekâtın mimarlarından Churchill kabineden ayrılmak zorunda kaldı. Tarihçiler tarafından savunulan genel kanı, Çanakkale Savaşları'nın başarısızlıkla sonuçlanmasının I. Dünya Savaşı'nın en az iki yıl uzamasına yol açtığı yönündedir.

Çekiç Güç (Combined Task Force-Poised Hammer)

Temmuz 1991 tarihinde kurulan ve amacı Saddam Hüseyin'in olası saldırılarına karşı Kuzey Irak Kürtlerine güvence sağlamak olan "Huzur Operasyonu-2"nin (Operation Provide

Comfort-2) uygulama birliği olan hava kuvveti ile küçük fakat etkili bir yer unsurunun adı. Türkiye'de İncirlik ve Piriçlik'te konuşlanmış 77 uçak ve helikopterden ve Amerikan-İngiliz-Fransız-Türk 1862 kişilik personelden oluşmaktadır. Kuzey Irak'taki Zaho'da da bir irtibat merkezi (Military Coordination Center-MCC) bulunmaktadır.

Çekoslovakya Bunalımı -- 1968

Çekoslovakya'da Prag Baharı ile görülen katı Marksist rejim uygulamalarından daha liberal politikalara kayma eğilimine karşı Sovyetler Birliği liderliğindeki Varşova Paktı ülkelerinin bu ülkeye yaptıkları askeri müdahale sonrası ortaya çıkan bunalım. 1968 Ocak'ında Çekoslovakya Komünist Partisi Genel Sekreterliğine Aleksander Dubçek'in atanmasıyla birlikte ülkede liberalleşme politikaları gözlenmeye başladı. Üst düzey görevlere Dubçek gibi liberalleşme yanlısı kişilerin getirilmesi Moskova'yı tedirgin etti ve Sovyetler Birliği Dubçek'i, tutumunu değiştirmesi yönünde uyardı. Buna Dubçek'in uymaması üzerine Sovyetler Birliği önderliğindeki Macaristan, Polonya ve Demokratik Almanya birliklerinden oluşan bir Varşova Paktı gücü Çekoslovakya'yı işgal etti. Sovyetler bu olayı bir Pakt içi mesele olarak görürken uluslararası platformda bu olay bir ülkenin egemenliğinin ihlali olarak algılanıyordu. Bu olay, uluslararası komünist hareketler arasında da tartışmaya yol açtı ve bir tarafta Brejnev Doktrini öte yanda ise Avrupa Komünizmi görüşleri ortaya çıktı.

Çelik Pakt (Pacto d'Acciaio) -- 1939

Nazi Almanyası ile faşist İtalya arasında 22 Mayıs 1939'da imzalanan ittifak antlaşması. Her iki devlet kendileri için öngörmüş oldukları "hayat sahası"nı gerçekleştirmeyi hedefleyen bu ittifak antlaşmasına göre taraflar birbirlerini ilgilendiren bütün sorunlarda karşılıklı olarak yardımlaşacaklardı ve taraflardan biri, bir veya daha fazla devlet ile savaşa girer ise, öteki devlet bütün gücü ile ona yardım edecekti. Çelik Paktı, İngiltere ve Fransa'nın doğu ve güney Avrupa'daki bazı küçük devletlerle -Türkiye dâhil- yaptıkları ikili antlaşmalara bir tepki niteliğindedir.

Çevreleme Politikası (Containment Policy)

II. Dünya Savaşı sonrası A.B.D.'nin Sovyetler Birliği'ne karşı olarak onun etrafındaki devletlerle oluşturduğu veya oluşmalarında katkıda bulunduğu ittifaklar zinciri. Savaş sonrasında iki farklı dünya görüşüne sahip devlet dünya egemenliği konusunda sıkı bir mücadeleye girdiler. Doğu Avrupa'da Sovyetlerin kendisine bağlı uydu sosyalist devletler kurmasından ürken A.B.D. bu Sovyet yayılmasını önlemek amacıyla çeşitli tarihi ve politik nedenlerle bu ülkeden çekinen devletlerle bir ittifaklar zinciri oluşturarak onu "çevrelemek" istiyordu. Bu doğrultuda kurulan Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO), Balkan Paktı, Bağdat Paktı, Güney Asya Antlaşması Örgütü (SEATO), Anzus Paktı bu politikanın ürünleridir.

Çifte Çevreleme Politikası (Dual-Double Containment Policy)

Amerika Birleşik Devletleri'nin 1990-1991 Körfez Savaşı'ndan sonra İran ve Irak'a yönelik olarak uyguladığı politika. ABD, 1979'daki İslami nitelikli rejim değişikliği nedeniyle İran'a yönelik olarak uygulamaya koyduğu siyasal ve ekonomik kuşatmaya Körfez Savaşı'ndan sonra Irak'ı da dahil etmiş, yani her ikisini birden karşısına alarak dünya politikasından tecrit etmeye çalışmıştır ve buna da çifte çevreleme denmiştir.

Çin-Sovyet Uyuşmazlığı

II. Dünya Savaşı sonrasında 1949'da Çin'de kurulan komünist rejim ile Sovyetler Birliği arasında 1950'lerin sonlarında başlayıp 1980'lerin ikinci yarısına kadar süren soğuk ilişkiler. Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra Sovyetler Birliği ile bu ülke arasında sıcak ilişkiler kurulmuştu. Fakat Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin 20. Kongresi'nden sonra iki ülke arasındaki ilişkiler giderek bozulmaya başladı. En başta iki ülke arasında yüzyıllardan beri süren bir tarihi mücadele vardı. Çin Rusya'ya XIX. yüzyılda kendisini sömüren bir devlet gözüyle bakıyordu. Bununla beraber iki ülke önderliği Marksist-Leninist ideolojiyi farklı şekillerde yorumlamaktaydılar. Mao'ya göre Stalin'in kötülenmesi kampanyası çok ileri gitmişti ve Sovyetlerin "**barış içinde bir arada yaşama**" tezini beğenmiyordu. Ayrıca 1960'lardan itibaren Çin, Çin İmparatorluğu'nun zayıf olduğu ve bu yüzden Çarlık Rusyasına toprak bıraktığı "haksız" sınır antlaşmalarının değiştirilmesi gerektiğini ileri sürmeye başladı. Bu sınır anlaşmazlığı 1969 yılında iki devletin silahlı kuvvetleri arasında ciddi çatışmalara varacak kadar büyüdü. Bu arada Çin, 1968'de Çekoslovakya'ya yapılan Sovyet müdahalesini kınadı. 1970'lerde sınır görüşmelerinin başlamasına rağmen bunlar ancak belli aralıklarla sürmüş, 1978'de yine ciddi çatışmalar yaşanmıştır. Bütün bu gelişmeler yaşanırken Çin, kendisine karşı Sovyetler kadar büyük bir tehlike olarak görmediği A.B.D. ilişkileri normalleştirmeye çalışmaktaydı. 1972'de A.B.D. Başkanı Nixon Çin'i ziyaret etti ve 1976'da iki ülke arasında diplomatik ilişkiler kuruldu.

1976'da Mao'nun ölümü ve muhalif önderlerin iktidara gelmesiyle ilişkilerin normalleşmesi yolunda bir engel kalktıysa da bu hemen gerçekleşmedi. 1979'da Çin, Kamboçya ile savaşan Vietnam'a girdi ve Nisan ayında Sovyetler ile 1950 tarihli Dostluk, İttifak ve Karşılıklı Yardım Antlaşması'nı iptal etti. Sovyetler ise Vietnam'ın yanında yer aldı. 1979'un sonunda Sovyetlerin Afganistan'a girmesi de ilişkilerin daha da bozulmasına yol açtı. 1982'de Sovyet Devlet Başkanı Brejnev'in ölümünden sonra iki ülke Dışişleri Bakanları görüşmelere başladılar ve 1983'te Moskova'da yapılan görüşmeler sonucunda ticari konularda anlaşmaya varıldı. 1983 Kasım'ında Çin-Sovyet sınırı ticarete açıldı.

Yine de ilişkilerin normalleştirilmesi için Gorbaçov iktidarını beklemek gerekecekti. Çin'de ekonomik reformla birlikte Sovyetler Birliği, Çin'in dış ticaretine önemli ülkeler arasına girdi ve Çin'in Gorbaçov'un reformlarına ilgisi arttı. 1987 Ağustos'unda iki ülke arasında görüşmelerin başlamasıyla sınırın doğu kesiminde toprak iddialarından doğan sorunların çözülmesi yolunda adımlar atılmaya başladı. Sovyetler Birliği bir yıl sonra Moğolistan'ın kuzeyinden önemli sayıda asker çekti. Nihayet 1989 Mayıs'ında Gorbaçov'un Pekin'i ziyareti sırasında Sovyet ve Çin liderleri karşılıklı olarak dostluk, egemenlik ve birbirlerinin içişlerine karışmama sözü verdiler ve "ilişkilerin normalleştiğini" açıkladılar.

Çok Taraflı Nükleer Güç (Multilateral Force-MLF)

1960'ların başında A.B.D. tarafından öne sürülen Batı bloku çerçevesinde nükleer gücün kullanımının paylaşılması önerisi. 1960'ların ilk yarısında A.B.D., Sovyetler Birliği ve İngiltere'den sonra Fransa ve Çin de nükleer denemeler yapmışlardı. Hindistan, Federal Almanya, İtalya, Japonya, Brezilya, İsrail, Pakistan, İsveç, İran ve Libya'nın da nükleer silah yapmak için çalıştıkları veya bunu arzuladıkları biliniyordu. Bunun üzerine özellikle bağlantısız devletler, Birleşmiş Milletler çerçevesinde nükleer silahların yayılmasını önleme çabalarına girişmişlerdi. Bu ortamda A.B.D. çok taraflı nükleer güç düşüncesini ortaya atmış, bu yolla Avrupalı müttefiklerini nükleer silah yapımı yerine, nükleer silah paylaşımına ikna etmeye çalışmıştı. Buna göre bu projeye katılacak ülkeler, bu amaç için ayırdıkları bütün

güçlerini NATO'nun emrine verecek, masrafları da ortaklaşa paylaşacaklardı. Bu şekilde oluşturulacak nükleer güç bazı ülkelere yerleştirilmek yerine denizaltı ve gemilerde bulundurulacaktı. Bu silahlar da ancak ortaklaşa alınacak bir karar ile kullanabilecekti. Bu proje çeşitli tartışmalara yol açtı. Nükleer silahların bu silahlara sahip olmayan devletlerle paylaşılması nükleer gücün yayılması demek değil miydi? Sovyetler Birliği her ne şekilde olursa olsun Almanya'nın "nükleer tetikte" parmağının bulunmasına karşıydı. Sonuçta bu proje 1968 yılında A.B.D. ve Sovyetler Birliği'nin Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Antlaşması (The Non-Proliferation Treaty)'ni imzalanması ile gündemden kalkmıştır.

Danzig Sorunu

Nazi Almanyası'nın Versailles Antlaşması ile "serbest kent" ilan edilmiş olan Danzig (Gdansk)'i Almanya'ya katma çabaları ve buna karşı Polonya'nın gösterdiği tepki sonucu doğan uluslararası bunalım. Serbest kent olan Danzig 1922 yılında Polonya'nın gümrük sınırları içine alınmıştı. Doğuya doğru genişleme politikası izlemeyi amaçlayan Hitler, İngiltere ve Fransa'nın herhangi bir Alman saldırısına karşı Polonya'ya verdikleri askeri güvencenin boş olduğunu göstermek ve bu iki devletin niyetlerinin ciddi olup olmadığını denetlemek istiyordu. Bunun sonucu 1 Eylül 1939 sabahı Alman birlikleri Polonya'yı işgale başladılar. Almanya çekilmesi için verilen ultimatomu reddedince 3 Eylül günü önce İngiltere sonra da Fransa Almanya'ya savaş ilan ettiler ve böylece II. Dünya Savaşı başlamış oldu.

Dawes Planı -- 1924

I. Dünya Savaşından sonra Almanya'nın ödeyeceği savaş tazminatı sorununu çözen Amerikalı maliyeci Charles G.Dawes başkanlığındaki bir kurul tarafından hazırlanan rapor.

Versailles Antlaşması ile Almanya'nın müttefik devletlere ödeyeceği savaş tazminatı -veya diğer deyişle tamirat borcu- 56 milyar dolar olarak hesaplanmıştı. Daha sonra Almanya'nın itirazları üzerine bu miktar 33 milyar dolara indirildi. Almanya'nın bu miktarı da ödemeyeceğini bildirmesi üzerine bir komisyon kuruldu ve bu komisyon tarafından Dawes Planı diye adlandırılan plan hazırlandı. Bu plana göre Almanya'nın tazminat borcu taksitlere bölünüyor ve bu borç için belirli bir tavan da saptanmıyordu. Rapor Ağustos 1924'te müttefik devletler ve Almanya tarafından kabul edildi. Rapor Almanya'nın 250 milyon dolardan borçlanmak üzere giderek artan oranlarda yıllık ödemeler yapmasını öngörmüştü. Ayrıca Almanya'ya 200 milyon dolarlık bir kredi açılacaktı.

Planın olumlu sonuç vermesi üzerine 1929 yılında Almanya üzerindeki sıkı denetimin kaldırılmasına ve toplam tazminat borcu miktarının belirlenmesine karar verildi. Bu da 1929 Young Planı ile gerçekleşti. Dawes Planı tazminat borcu sorunu nedeniyle bozulan Alman-Fransız ilişkilerini düzelmesine yardımcı olmuş ve Lokarno Antlaşmaları'na giden yolu açmıştır.

Dayanışma Hareketi

Polonya'da Eylül 1980'de Gdansk kentinde kurulan bağımsız Dayanışma Sendikası'nın önderliğinde başlayan komünist rejimin yumuşaması yönündeki hareket. Aralık 1981'de ilan edilen sıkıyönetimle sendikanın faaliyetleri durduruldu ve Ekim 1982'de Polonya Ulusal Meclisi'nin kararıyla resmen kapatıldı. Bu "kapatılmışlık" dönemi boyunca sendika başkanı Lech Walesa liderliğinde komünist yönetime karşı pasif bir direnişte bulundu. Bu mücadele sonucunda 80'lerin sonlarına doğru Jaruselwski hükümeti Dayanışma ile temaslara başladı. Yönetim ile Sendika arasında yapılan "**yuvarlak masa**" toplantılarından sonra yasallaştı ve bir siyasi parti niteliğini de kazandı. 4 Haziran 1989'da yapılan yarı serbest seçimlerle birlikte

Dayanışma Hareketi parlamentonun seçimle belirlenen %35'inin tamamını kazanarak 460 üyeli Ulusal Meclis'te 151 sandalye kazandı. Tamamı seçimle belirlenen Senato'da ise 100 üyeliğin 99'unu kazanarak büyük bir başarı elde etti. Seçim sonrası Dayanışma Hareketi ile Komünist Parti geniş kapsamlı bir koalisyona gitti ve başbakanlığa Mazowiecki getirilirken Cumhurbaşkanı Jaruselwski görevine devam etti.

Demir Perde

II. Dünya Savaşı sonrasında Sovyetler Birliği ve diğer Doğu Avrupa'daki sosyalist rejimlerin komünist olmayan ülkelerle ilişkilerindeki kapalılık ve gizlilik siyasetini belirten terim. Demir perde terimi ilk kez Winston Churchill tarafından 5 Mart 1946 tarihli ünlü Fulton konuşması sırasında kullanılmıştır. Terim Soğuk Savaş dönemi boyunca Batılı ülkelere komünist ülkelerin kapalılık, gizlilik yönündeki tutumlarını eleştiri amacıyla sık bir şekilde kullanılmıştır.

Deniz Egemenliği Teorisi

XX. yüzyılın başlarında Amerikalı Amiral Alfred T. Mahan tarafından ortaya atılan jeopolitik egemenlik teorisi. Bu teoriye göre denizlere egemen olan devlet, bütün dünyanın egemenliğine sahip olacaktır. Nitekim Avrupalı devletlerin denizaşırı sömürgeciliğinin en ileri noktaya ulaştığı dönemde yazdığı "Deniz Gücünün Tarih Üzerindeki Etkisi" adlı kitabında Mahan esas olarak dönemin en büyük deniz gücü ve "üzerinde güneşin batmadığı" bir sömürge imparatorluğuna sahip İngiliz imparatorluğunu incelemiştir.

Denktaş-Kyprianu Anlaşması -- 1979

Kıbrıs sorunun çözümü konusunda toplumlararası görüşmeleri yönlendirecek ana ilkeleri saptamak amacıyla 19 Mayıs 1979 da Kıbrıs Türk Federe Devleti Başkanı Rauf Denktaş ile Kıbrıs Rum Kesimi lideri Spiras Kayprianu arasında varılan anlaşma. On maddeden oluşan bu anlaşmaya göre toplumlararası görüşmeler Birleşmiş Milletler gözetiminde 15 Haziran 1979'da başlayacak ve 1977 tarihli Denktaş-Makaros Anlaşması ile Birleşmiş Milletler'in Kıbrıs ile ilgili olarak almış olduğu kararlar çerçevesinde yürütülecekti. Toprak ve anayasa sorunları temel olarak görüşülecek ama Maraş bölgesinin durumu öncelikle ele alınacaktı. Maraş konusunda bir anlaşmaya varılır varılmaz bu anlaşma öncelikle yürürlüğe geçirilecekti. Anlaşmaya rağmen taraflar ortak noktalarda uzlaşmaya varamadılar.

Denktaş-Makaros Anlaşması -- 1977

12 Şubat 1977'de Denktaş ile Makarios arasında imzalanan anlaşma. Dört maddeden oluşan bu anlaşmaya göre taraflar "federal bir cumhuriyet" esasını kabul etmiş ve devlet yapısı ve anayasal sistemi bu esasa dayandırmayı kararlaştırmışlardır. Buna ek olarak toprak düzenlemesi konusunun ekonomik yeterlik ve toprak mülkiyeti ilkelerine göre yapılması kararına da varılmıştır.

Derebeylik: bkz. Feodalizm

Doğrudan Haberleşme Hattı Antlaşması -- 1963

Kırmızı Telefon Antlaşması olarak da bilinir. A.B.D. ile Sovyetler Birliği arasında, herhangi bir yanlışlık çıkması veya kaza sonucu bir nükleer savaş çıkması tehlikesini önlemek amacıyla imzalanan antlaşma. 1962 Ekim Füzeleri Bunalımı (Küba)'ndan sonra, iki ülke lideri

arasında doğrudan devreye girecek ve diyalogu kolaylaştıracak bir iletişim sisteminin kurulması gündeme gelmişti. Bu amaçla iki ülke arasında 20 Haziran 1963'te Cenevre'de söz konusu antlaşma imzalandı.

Doğu Politikası (Ostpolitik)

Doğu-Batı ilişkilerinde yeni bir bakışın sonucu olarak Federal Almanya'nın 1967 yılından itibaren izlemeye başladığı, Varşova Paktı ülkeleri ve Demokratik Almanya ile ilişkilerini normalleştirmeyi amaçladığı Doğu Avrupa politikası.

Bu politikanın üç ana unsuru vardı:

- i-** Moskova ile doğrudan diyalogun açılması
- ii-** Doğu Avrupa ülkeleri ile ilişkilerin tam olarak normalleştirilmesi için yolların aranması
- iii-** Demokratik Almanya'yı ayrı bir birim olarak tanımaksızın bu devletle "geçici bir anlaşmaya" (modus vivendi) varılması.

Diyalogun ilk adımı, 12 Ağustos 1979'te Sovyetler Birliği ile Federal Almanya arasında yapılan andlaşmadır. Bu andlaşmayla iki devlet yumuşamayı en önemli siyasal amaçları arasında tanımlamakta ve ilişkilerinde başlangıç noktası olarak Avrupa gerçeklerini kabul edeceklerini belirtmekteydiler. Ayrıca iki devlet, ilişkilerinde kuvvet kullanmayı ve Avrupa'daki ülkelerin oluşmuş sınırlar içinde bütünlüklerine saygı göstereceklerini taahhüt etmekteydiler. Andlaşmada ayrıca taraflar Oder-Neisse akarsularının Doğu Almanya-Polonya sınırını oluşturduğu kabul ettiklerini de açıklıyorlardı.

Ostpolitik'in ikinci unsuru 7 Aralık 1970 Federal Almanya-Polonya Andlaşmasıdır. Bu andlaşma ile iki ülke Potsdam Konferansı ile belirlenen Oder-Neisse sınırını tanımayı ve gelecekte de sınırların dokunulmazlığını kabul ve birbirlerine karşı kuvvet kullanmamayı taahhüt ettiler.

Ostpolitik'in en önemli unsuru ise Federal Almanya ile Demokratik Almanya arasında Soğuk Savaş'ın temelini oluşturan ilişkileri idi. İki Alman devleti arasındaki andlaşma 21 Aralık 1972'de imzalandı. Böylece Federal Almanya'nın Doğu Politikasının en önemli ve anlamlı uygulaması gerçekleştirildi. Bu andlaşmaya göre, taraflar birbirlerine karşı kuvvet tehdit kullanmayacaklar, birbirlerinin sınırlarının dokunulmazlığını ve toprak bütünlüğünü kabul edecekler, birbirlerini uluslararası alanda temsil etmeyecekler, öteki adına davranışta bulunmayacaklar ve aralarında daimi temsilcilikler kuracaklardı. Federal Almanya, andlaşmanın imzalandığı gün Demokratik Alman hükümetine bir nota vererek, imzalanan andlaşmanın Almanya'nın birleşmesi amacıyla çelişmediği görüşünde olduğunu açıklamıştır. Federal Almanya'nın Doğu Politikasındaki son engel 11 Aralık 1973 tarihli Federal Almanya-Çekoslovakya Andlaşmasıyla ortadan kaldırıldı. Bu andlaşma ile, 1938 Münih Düzenlemesinin geçersiz olduğu kabul edilmiş, iki ülke sınırlarının dokunulmazlığı yükümlülük altına alınmıştır. Ayrıca iki devlet arasında diplomatik ilişki kurulmuştur.

Böylece, Willy Brandt'in 1967 yılında ortaya attığı Doğu Politikası, bu politikanın özüne uygun olarak imzalanan andlaşmalarla yürürlüğe girmiş ve Federal Almanya'nın bu tutumu, Soğuk Savaş'tan yumuşama dönemine geçişte en önemli basamak taşı olmuştur.

Doğu Sorunu (Eastern Question)

Osmanlı Devleti'nin dağılmaya başlamasından sonra büyük devletlerin Osmanlı üzerindeki rekabetlerini açıklayan terim (Eski dilde Şark Meselesi). İlk kez 1813 Viyana Kongresi'nde kullanılmıştır.

1699 Karlofça Andlaşması ile Osmanlı ilk kez büyük toprak kayıplarına uğramıştı. Kuzeyde Rusya'nın büyük bir güç olarak ortaya çıkması ile de XVIII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlı Devleti'nin hem Karadeniz'de hem de Balkanlar'da nüfuzu sarsılmaya başladı. Bu arada Rusya I. Petro zamanında itibaren Kafkasya'ya da inmeyi başlamış, bu da Osmanlı Devleti için başka bir sorun olmuştur. XIX yüzyılda sömürgeci Avrupa devletleri de Osmanlı Devleti'nin Afrika ve Ortadoğu'daki topraklarına göz dikmeye ve buraları ele geçirmeye başladılar.

Bu parçalama süreciyle beraber tek bir devletin Osmanlı Devleti üzerindeki etkisini artırılmasından korkan büyük devletler, mevcut dengeye korumak amacıyla Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü Batılı devletlere dayanarak koruması ve bunun karşılığında çeşitli ödümler verme yolunda bir politika izlediler. Ama XIX. yüzyılın sonunda Osmanlı'nın artık yaşamayacağına karar veren bu devletler, başta İngiltere olmak üzere, artık Osmanlı Devleti'ni paylaşma çabasına girdiler. Bu durum Osmanlı Devleti'ni Almanya'ya yaklaştırdı. 1912-1913 Balkan Savaşları'nda Avrupa'daki son topraklarını da kaybeden Osmanlı Devleti I. Dünya Savaşının hemen öncesinde Almanya ile bir ittifak andlaşması imzalandı. Savaş sırasında Sykes-Picot andlaşması ile Osmanlı'yı paylaşma konusunda anlaşan Batılı devletler, savaş sonrasında Rusya'da Bolşevik Devrimi'nin olması sonucu doğan yeni ortam doğrultusunda San Remo Konferansı'nda yeni bir paylaşım gittiler. Bunun sonucunda Ortadoğu'daki Osmanlı toprakları İngiltere ve Fransa arasında paylaşıldı. Büyük devletlerin Boğazlar ve Anadolu için öngördükleri paylaşım ise Kurtuluş Savaşı ile başarısızlığa uğratıldı. Sonuçta Batılı devletler 1923 Lozan Andlaşması ile Türkiye'yi tanımak zorunda kaldılar.

Domuzlar Körfezi Olayı -- 1961

1961 Nisan'ında Küba'daki Castro rejimini devirmek amacıyla A.B.D.'nin desteklediği Kübalı mültecilerin ülkenin güneybatısındaki Domuzlar Körfezinde giriştikleri başarısız askeri hareket. 1959 başında Küba'daki Amerikan yanlısı diktatör Batista'yı devirerek iktidara geçen Fidel Castro Sovyet yanlısı bir politika izliyordu. A.B.D. Castro'yu devirebilmek için çeşitli yollar aradı. Amerikan Devletleri Örgütü (OAS)'ndaki diğer Latin Amerikan devletlerini Küba aleyhinde girişme zorladı ve bu ülkeye karşı bir şekel boykotu uygulamaya başladı. Castro bu harekete, Küba'daki Amerikalıların mülklerini millileştirerek cevap verdi ve Havana'daki Amerikalı diplomatların ülkeyi terk etmesini istedi. Bunun üzerine Başkan Eisenhower Küba ile diplomatik ilişkileri kesti. Bundan sonraki Başkan Kennedy de CIA'nın hazırlanmış olduğu planı uygulamaya koyarak Domuzlar Körfezi Çıkartmasını gerçekleştirdi, ama plan başarısızlıkla sonuçlandı. Kübalı yetkililerin harekate katılmış mültecileri yargulamaları sonucu harekattaki A.B.D. rolü ortaya çıktı. Bu olaydan sonra iki ülke arasındaki gerginlik Sovyetler Birliği'nin Küba'ya nükleer başlıklı Ekim Füzelerini yerleştirmeye başlaması ile daha da arttı.

Dörtlü İttifak -- 1815

Viyana Kongresi düzenlemeleri çerçevesinde, 20 Kasım 1815'te Avusturya, Rusya, Prusya ve İngiltere arasında imzalanan ittifak. Rus Çarı Aleksander'in girişimleri sonucu imzalanan Kutsal İttifak'a rağmen Rusya'ya güvenmeyen Avusturya, daha geniş kapsamlı bir ittifak

istemekteydi. Yeni ittifak çağrısına daha sonra İngiltere de katıldı. Bu ittifak, Fransa'ya karşı imzalanmış olmasına karşın Avrupa'da yeni oluşturulan statükoyu korumayı amaçlamaktaydı. Her türlü liberalist eyleme karşı tarafların ortak faaliyeti öngörülmekteydi. Aynı şekilde milliyetçilik akımlarına da cephe alınacaktı. Bu ittifaka daha sonra 1818'de Fransa da katıldı. 1848 devrimlerine kadar bir şekilde başarılı olduğu söylenebilecek ittifak, Viyana Düzeni'nin kurucularından Avusturya şansölyesi Metternich'in adıyla da anılır.

Drago Doktrini

Ülkelerin dış borçlarının askeri müdahalelerle ödetilmesine karşı çıkan doktrin. Bu doktrin 1902'de Arjantin'in Dışişleri Bakanı tarafından ortaya atılmıştır. Louis M. Drago, borçlu devletin borcunu ödeyemediği durumlarda zorlama tedbirleri uygulamanın veya borçlu devletin topraklarını işgal etme hakkının olmadığını ve bunun uluslararası hukuğa aykırı olduğunu ilan etmiştir.

Drago doktrinine göre, bir yabancı devlete borç veren sermaye sahipleri, söz konusu ülkenin kaynaklarını, ödeme kabiliyetini durumunda karşılayabilecekleri olası zararları gayet iyi bilirler. Bu yüzden de borcun şartlarını o derece ağır tutarlar. Ayrıca sermaye sahipleri borç verdikleri devletin egemen bir birim olduğunun ve borcunu ödemeye zorlanamayacağını da bilincinde olmak durumundadırlar. Buna karşılık borçlu devlet de mutlaka borcunu tanımak ve ödeme yollarını aramak zorundadır. Ancak, varolan borcu zorla ödetmeye kalkmak zayıfların kuvvetlilerin etkisi altına girmesine yol açacaktır. Drago'nun bu görüşleri 1907'de La Haye İkinci Barış Konferansı'nda yeniden ele alınmıştır. ABD temsilcileri Genel Horace Portes'in bazı önerileriyle birlikte biraz değişikliğe uğrayarak kabul edilmiştir.

Drago Doktrini 1902'de İngiltere, Almanya ve İtalya tarafından Venezuela borçlarını ödemeyince kurulan deniz ablukasıyla gündeme gelmiştir. Drago doktrini Monroe doktrini çerçevesinde Avrupa'nın yarımküreye müdahale etmemesi prensibini desteklemek için ABD tarafından savunulmuştur. Bununla beraber borçlu devlet yargısal ve idari çareler bulamazsa uluslararası hukuk standartlarında hakkın reddi davasına konu olabilir. Böyle bir durumda bir dış devlet kendi vatandaşları adına diplomatik olarak müdahale edebilir.

Dumbarton Oaks Konferansı -- 21 Ağustos-7 Ekim 1944

Birleşmiş Milletler'in kuruluş ve faaliyetleri hakkındaki ön çalışmaların yapıldığı konferans. İki ayrı safhadan oluşan konferansın ilk ve önemli olan safhasına A.B.D., İngiltere ve Sovyetler Birliği katılmış, ikinci safhada Çin de yer almıştır. Konferansta Milletler Cemiyeti yerine kurulacak yeni uluslararası örgüt ile ilgili görüş alışverişinde bulunulup önerilerle ilgili taslak planlar hazırlanmıştır.

Konferansta büyük güçlerin kurulmasını amaçladıkları dünya örgütünün yapısı konusunda büyük oranda anlaşmaya varılmış. Anlaşılamayan konuların çözümü (veto hakkının kullanımı, üyelik, bunalımların çözüm şekli) Yalta Konferansı'na bırakılmıştır. Dumbarton Oaks Konferansı'nda hazırlanan öneriler taslağı 1945 yılında düzenlenen San Fransisco Konferansı sonunda yayınlanan Birleşmiş Milletler Andlaşmasına birkaç değişiklik dışında temel olmuştur.

Dunkirk Andlaşması -- 4 Mart 1947

İngiltere ve Fransa arasında 50 yıllığına imzalan ve yeni bir Alman saldırganlığına karşı karşılıklı danışma ve ortak hareketi öngören andlaşma. Tam adı Dunkirk İttifak ve Karşılıklı Yardımlaşma Anlaşması'dır. Andlaşma askeri konularda olduğu kadar ekonomik konularda da karşılıklı danışmayı içeriyordu.

Dunkirk Andlaşması, II. Dünya Savaşı'nda yaşanan felaketten sonra Fransa'nın yeniden bir büyük güç olarak doğuşunu simgeler. Andlaşma bir yıl sonra imzalanacak olan Brüksel Andlaşması'na öncülük etmiştir.

Düyun-ı Umumiye

Osmanlı Devleti'nin 1854 Kırım Savaşı'ndan sonra almaya başladığı dış borçları ödemeyecek duruma gelmesi üzerine kurulan kurum.

Osmanlı Devleti 1854'ten sonraki yirmi yıl içinde on beş defa dış borç aldı. 5.297.676.000 altın Franka ulaşan borcun yıllık faizi de 300 milyon Franka varıyordu. Osmanlı Devleti bu borcun faizini bile ödemeyecek duruma gelince Ekim 1875'te Ramazan Kararnamesi yayınlandı. Bu kararname ile vadesi gelen taksitlerin ancak yarısının ödeneceği açıklandı. Ancak Mart 1876'da ödemeler tamamen durdu. Bunu, Osmanlı hükümetinin Galata bankerlerinden aldığı ve toplam 8.725.000 Osmanlı lirası iç borcun ödenmesinin durdurulması izledi.

1881 Eylül'ünde alacaklı temsilcileri İstanbul'da bir araya geldi. Toplantı sonucunda, borçları, alacaklıların seçeceği üyelerden meydana gelen bir meclisin yönetmesine karar verildi. 20 Aralık 1881'de yayınlanan Muharrem Kararnamesi ile de hükümetle anlaşmaya varıldı. Kararname, 1858-1874 arasında alınan 5,5 milyon Franklık borcu içermekteydi. Aynı yıl içinde, göreve borçlara ayrılan devlet gelirlerinin, alacaklıların çıkarlarına uygun biçimde yönetilmesi olan "Düyun-ı Umumiye-i Osmaniye Meclis-i İdaresi" kuruldu. Düyun-ı Umumiye'nin yönetim kurulu, İngiltere ve Hollanda'yı temsilen bir, Almanya, Fransa, İtalya, Avusturya ve Osmanlı Devleti ile Osmanlı Bankası ve Galata bankerlerini temsilen yine birer olmak üzere sekiz üyeleden oluşuyordu. Düyun-ı Umumiye'ye tuz, pul, ipek, tütün, balık avı ve alkolden alınan vergiler ile damga resmi gibi gelirler bırakılmıştı. Avrupa sermaye çevrelerinin baskısı ile tütünden alınan vergiden elde edilen gelirin artırılması amacıyla bu ürünün üretimi denetim altına alındı ve 1884 yılında Tütün Rejisi adında bir şirket kuruldu.

Osmanlı Devleti, Düyun-ı Umumiye'nin kurulmasından sonra da borç almaktan kurtulamadı. I. Dünya Savaşı sonrası İstanbul hükümetiyle itilaf devletleri arasında imzalanan Sevres Andlaşması ile Düyun-ı Umumiye'nin devamı öngörülüyordu, ama Lozan Andlaşması ile bu kurum tarihe karışmıştır. Lozan Andlaşması ile Osmanlı borçları ondan bağımsızlığını kazanan devletler arasında paylaştırılmış ve Türkiye 1954'e kadar taksitler halinde kendisine düşen payı ödemiştir.

Edirne Andlaşması -- 1829

Osmanlı devleti ve Rusya arasında 14 Eylül 1829 tarihinde Edirne'de imzalanan ve 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşını sona erdiren andlaşma. Andlaşma ile Rusya'nın Doğu Avrupa ve Balkanlardaki konumu güç kazanırken Osmanlı devleti zayıflama ve Avrupa'daki güç dengesine bağımlı bir hale gelmiştir. Bu andlaşma Osmanlı'nın Balkanlarda geri kalan son toprakların da kaybetmesi yolunda bir başlangıç olarak kabul edilir.

Ege Sorunları

Türkiye ile Yunanistan arasında varolan ve karasuları, kıta sahanlığı, FIR hattı-hava sahası ve adaların silahlanması olmak üzere dörde ayrılacak sorunlar.

Karasuları sorunu

Lozan Andlaşması Ege'deki karasuları 3 mil olarak kabul edilmiştir. 17 Eylül 1936 tarihinde Yunanistan bir yasa ile karasularını 6 mile çıkarmıştır. O dönemde iyi olan Türk-Yunan ilişkileri nedeniyle, Türkiye buna ses çıkartmamıştır. Böylece Yunanistan'ın Ege'deki payı

%35'e çıkmıştır. 6 mili ancak 1964'te uygulamaya başlayan Türkiye ise, %8,8'lik bir paya ulaşmıştır. Eğer Ege'deki karasuları 12 mile çıkarsa bu oranlar sırasıyla %63,9 ve %10'a yükselecektir. Bunun nedeni Ege'deki 12 mil olayının aslında bir adalar sorunu olmasıdır. Yunanistan'ın Ege'de, bir kısmı da Türkiye'ye çok yakın yerlerde bulunan 2383 adası bu ülkeye böyle bir avantaj sağlamaktadır.

12 mil sorunu, sadece Türkiye'yi değil, Ege denizinin açık denizini bir uluslararası su yolu olarak kullanan her devleti ilgilendirmektedir. Çünkü 12 mil durumunda Ege'deki açık deniz oranı %56'dan, %26,1'e inecektir.

Yunanistan, Ege karasuları sorununda karasularının azami sınırının 12 mil olabileceğini kabul eden 1982 BM Sözleşmesine atıfta bulunmaktadır. Türkiye ise, bu sözleşmeye taraf olmadığını vurgulamakta, Ege denizinin bir yarı-kapalı deniz olduğunun altını çizmekte ve Ege'de sınır saptaması yapılırken hakkaniyet ilkesine göre hareket edilmesi gerektiğini belirtmektedir. Türkiye, ayrıca Yunanistan'ın karasularını 6 milin üstüne çıkarmasının casus belli (savaş sebebi) sayılacağını ifade etmektedir.

Kıta Sahanlığı Sorunu

Yunanistan, Türkiye ile herhangi bir anlaşma yapmadan kıta sahanlığını "eşit uzaklık" ilkesine göre tek taraflı bir biçimde saptayarak, bölgede yabancı şirketlere petrol arama izni vermeye başlamıştır. Böylece Yunanistan Ege denizi kıta sahanlığının tamamını kendisinin sayma eğilimine girmiştir. Türkiye'de, kıta sahanlığının Ege Denizi'nin en derin noktalarından geçen hatta göre sınırlandırılabilmesi görüşünden hareket ederek 1 Kasım 1973'te, TPAO'ya, Anadolu'nun doğal uzantısı, yani kendi kıta sahanlığı saydığı yerlerde (ki bazı Yunan adalarının batısına düşüyorsa) petrol arama ruhsatı vermiştir. Yunanistan bunu 7 Şubat notasıyla protesto etmiş ve böylece sorun tırmanmıştır.

Yunanistan, Ağustos 1976'da sorunu, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi ve Uluslararası Adalet Divanı'na götürdü. Güvenlik Konseyi, taraflarla görüşmelere başlama ve Adalet Divanı'na başvurma önerisinde bulundu. Divan, Yunanistan'ın "ihtiyatı tedbir" istemini 11 Eylül 1976'da reddetti. Ayrıca divan, üç yıl sonra, 1979 Ocak'ta, Ege Denizi Kıta Sahanlığı konusunda yetkisiz olduğuna karar verdi.

Taraflar arasında Kasım 1976'da, Bern'de yapılan toplantıda, kıta sahanlığı konusunda yapılacak olan görüşmelerde nasıl davranılacağını belirleyen birtakım kurallar saptandı. Ancak görüşmeler kesildikten sonra, Yunanistan Bern Bildirisi'ni tanımadığını açıkladı. Mart 1987'den sonra kendi kıta sahanlığı olduğunu iddia ettiği bölgede petrol arama izni verdi. Bunun üzerine Türkiye 25 Mart 1987'de Yunan adalarının çevresinde petrol arayacağını belirtti. Silahlı çatışma olasılığının çok yaklaştığı bir bunalım doğduysa da 27 Mart'da her iki taraf şimdiki karasuları dışına çıkmayacaklarını açıkladılar.

Kıta sahanlığı konusunda Yunanistan'ın görüşleri şunlardır. a)Türk kıyısı boyunca dizilmiş olan Yunan adaları, Yunan ülkesinin ayrılmaz parçalarıdır. Bu adaların takımda oluşturanlarında en uç noktalar birleştirilerek bu çizginin içi "takımda suyu" kabul edilmektedir. Böylece, Türk kıyılarındaki Yunan adalarının batısında Türkiye'ye kıta sahanlığı kalmamaktadır. b)Adalar kıta sahanlığına sahiptir ve bu kıta sahanlığının sınıflandırılması, kıta ülkeleri ile eşit koşullarda yapılır. c)Kıta sahanlığı konusunda anlaşma yapılmamışsa, Türkiye ile adalar arasında eşit uzaklık ilkesi uygulanmaktadır. Türkiye ise hakkaniyet ilkesi gereğince bir tesbit yapılması gerektiğini belirtmektedir. Ayrıca, kıta sahanlığının sınırlandırılmasında doğal uzantı esastır. Ülkesini savunmakta, bir bölgede adaların bulunmasının kıta sahanlığı açısından "özel durumlar" oluşturduğunu, Ege Denizi'nin bir "yarı kapalı" deniz olduğunu iddia etmektedir. Kıta sahanlığı sorununu çözmek amacıyla, konuyu sürekli olarak uluslararası forumlara götürmek eğiliminde olan Yunanistan karşısında Türkiye gene sürekli olarak, karşılıklı görüşme ve anlaşmanın esas olmasını ileri sürmektedir.

Fır Hattı-Hava Sahası Sorunu

Yunanistan, 1931'de bir Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile hava kontrol sahasını 3 milden 10 mile çıkarmış ve Türkiye o dönemdeki iyi ilişkiler nedeni ile herhangi bir itirazda bulunmamıştır. 1952 tarihli bir ICAO (International Civil Aviation Organization-Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü) toplantısında, Türk-Yunan karasuları çizgisinin batısında kalan hava trafiğinin Atina FIR'ının yetki alanına girmesi kabul edilmiştir.

Bu hattın doğusunda ise İstanbul FIR'ı geçerli olacaktır. Bu hat 1974'e kadar bir sorun çıkarmamış, fakat 4 Ağustos'ta Türkiye NOTAM 714'ü ilan etmiştir. (Notice to Airmen-Havacılara Duyuru). Buna göre, Türkiye yönünde uçarken kuzey-güney orta çizgisine varan her uçak durumunu ve uçuş planını Türk yetkilerine bildirecektir. Amaç, Türk radarlarının Kıbrıs bulanımında zararsız uçaklarla potansiyel saldırgan uçaklar arasındaki farkı daha iyi saptamalarını sağlamaktır. Böylece Türkiye, FIR hattını fiilen batıya kaydırmış olmaktadır. Yunanistan bunu, Türk kıta sahanlığı iddialarının batı sınırı olarak yorumlayarak reddetti ve 13 Eylül 1974'de NOTAM 1157'yi ilan etti. Yunanistan Ege hava sahasının tehlikeli duruma geldiğini açıklayarak, Ege Denizini uçuş trafiğine kapattığını açıkladı.

Haziran 1979'da NATO başkomutanı William Rogers'in hazırladığı plan çerçevesinde taraflar, 1980 yılında NOTAM'ları kaldırdılar. Böylece Ege Denizi yeniden sivil havacılığa açılmış oldu. Ancak Yunanistan'ın hava sahasını 10 mil olarak kabul etmesini yarattığı sorunlar halen devam etmektedir.

Adaların Silahlandırılması Sorunu

1960 sonrasında Ege Denizi üzerindeki adalarda taraflar arasında egemenlik, denetim ve güvenliği sağlamaya yönelik anlaşmazlık başlamıştır. Yunanistan, askeri amaçlarla da kullanılabilecek havaalanı ve diğer tesislerin ilkini 1952'de Leros adasında kurmuştur. Ancak, Yunan adalarının, 1974'ten daha doğrusu Türk Ege Ordusu'nun kurulduğu 1975'ten sonra hızlanarak silahlandırıldığını kabul etmek uygun olacaktır.

Uluslararası antlaşmalar, bu adaları üç kategoriye ayırmaktadır:

- 1- Yunan adaları Limni ve Semadirek ile Türk adaları İmroz ve Bozcaada. Bu "Boğaz önü" adaları Boğazlarla birlikte, Boğazlar Rejimine ilişkin Lozan Sözleşmesinin 4. maddesiyle askerden arındırılmıştır.
- 2- Limni, Sakız, Sisam ve Nikarya adlı Yunan adaları. Bunlar Lozan Barış Andlaşması'nın 13. maddesi gereğince ülkelerinde ancak polis ve Jandarma kuvveti bulunabilecek, deniz üssü ve istihdam kurmanın yasak olduğu adalardır.
- 3- Oniki ada, sayıları aslında 14 olan bu adalar da 1947 Paris Andlaşması'yla İtalya'dan alınıp Yunanistan'a verilmiş adalar olup, aynı andlaşmanın 14. maddesine göre üzerlerinde ancak asayiş sağlayacak kadar kuvvet bulundurulabilir.

Yunanistan'a göre, andlaşmalar yapıldığı sıradaki koşullar köklü biçimde değişmiştir (rebus sic stantibus), dolayısıyla adalar üzerindeki sınırlama ortadan kalkmıştır. (Ayrıca Boğazları silahtan arındıran Boğazlar rejimini düzenleyen Lozan Sözleşmesi'nin yerine 1936 Montreux Andlaşması geçmiş ve Boğazlar tekrar silahlandırılmıştır. 1923 Lozan Boğazlar Sözleşmesi tamamen sona ermiştir. Boğazlar tekrar silahlandırıldığı için, bu sistemin bir parçası olan adalar da silahlandırılabilir. Türkiye'ye göre ise Montreux'den Boğaz-önü adalarının silahlandırılabilceği şeklinde bir anlam çıkarılamayacağı, çıkarılsa bile, Lozan Barış Andlaşması'nın 12. maddesi vardır. Bu madde, anılan adaların 1914'te silahsızlandırıldığını doğrulamaktadır. Yunanistan, ayrıca, Türkiye'nin 1947'nin Paris Andlaşması'na taraf

olmadığını, bu nedenle de hak ve yükümlülükler doğurmadığını iddia etmektedir. Türkiye ise, her ne kadar taraf olmasa da, Paris Andlaşması'nın bir "objektif statü" yarattığını, bu nedenle de kendisini ilgilendirdiğini belirtmektedir.

Eisenhower Doktrini -- 1957

A.B.D. Başkan Eisenhower'ın 1957 yılı başında Kongre'ye sunduğu bir raporla açıkladığı ve uluslararası komünizm tehdidine karşı direnmek için Amerikan yardımına ihtiyaç duyacak Ortadoğu ülkelerine askeri ve ekonomik yardımı içeren politika. Doktrinin temelinde A.B.D.'nin Sovyetler Birliği'nin Süveyş Bunalımı'ndan sonra Ortadoğu'da kazandığı prestije karşı, bölgede bir karşı grup örgütlenme çabası ve bölgedeki olayları uluslararası komünizmin bir parçası olarak kabul etmesidir. Kongre'nin 9 Mart 1957'de kabul ettiği yukarıda anılan rapor Eisenhower Doktrini'nin temeli oluyordu ve şu noktaları içeriyordu. i-A.B.D. Ortadoğu ülkelerinin bağımsızlık ve toprak bütünlüğünü, kendi ulusal çıkarları ve dünya barışı açısından hayati olarak kabul etmekteydi. ii-Uluslararası komünizm tarafından desteklenen herhangi bir devletten gelecek açık bir saldırıya karşı yardım isteyen bir devletin toprak bütünlüğü ve bağımsızlığını korumak amacıyla, Amerikan askeri kuvvetinin kullanılması da dahil olmak üzere, gerekli yardım ve işbirliğinin sağlanması için Kongre A.B.D. Başkan'ının bu amaçla serbestçe kullanabileceği 200 milyon dolarlık bir ödenek ayrılmaktaydı.

Eisenhower Doktrini A.B.D. açısından beklenen sonucu vermemiştir. Sovyetler Birliği Mısır ve Suriye doktrini, Ortadoğu ülkelerinin içişlerine doğrudan bir müdahale, siyonizm tarafından beslenen emperyalist bir manevra olarak görmüşlerdi. Doktrin İsrail'de bile soğuk karşılanmıştır. Doktrini kabul eden Lübnan ve Libya ile hararetle destekleyen Türkiye, İran ve Irak dışında Batı yanlısı Arap devletleri bile Doktrine katılmaktan endişe duymuşlardır.

Ekim Füzeleri Bunalımı: bkz. Küba Bunalımı

Emperyalizm (imperialism)

Bir devletin kendi sınırları dışındaki başka halklar ve onların toprakları üzerinde onların rızası olmadan egemenlik kurma yönündeki politikası. Dar anlamda emperyalizm ise Avrupalı büyük devletlerin XIX. yüzyılın ikinci yarısında öteki kıtalar üzerinde genişlemelerine verilen addır.

Emperyalizmin nedenleri ve ne anlama geldiği konusunda çok çeşitli tartışmalar vardır.

Bunları esas olarak dört grupta toplayabiliriz.

Birinci grup görüşler; emperyalizmin ekonomik yanını ön plana çıkarır. Biriken sermayeye yatırım olanak ve alanları bulma, makineleşme sonucu ortaya çıkan üretim fazlası için pazar yaratma, nüfus fazlası için yerleşim alanı bulma zorunluluğu ve üretim için gerekli hammaddeleri elde etme isteklerinin devletleri emperyalist politikalara zorladığı iddia edilir. Bu tezlere karşı çıkan Adam Smith, Rickardo, Hobson gibi ekonomistler emperyalizmden sadece ufak bir grubun yarar sağladığına işaret ederler. Marksist kuramcılara göre kapitalizmin en son aşaması olan emperyalizm, ekonomi tekelci bir durum aldığı ve diğer kapitalizmin en son aşaması olan emperyalizm, ekonomi tekelci bir durum aldığı ve diğer kapitalist devletler ile rekabet halinde yeni pazarlar bulmaya çalıştığı zaman ortaya çıkar. Bu görüşe karşı çıkanlar, bu görüşün tarihsel kanıtlarla yeterince desteklenmediği ve kapitalizmden önceki emperyalizme açıklama getiremediğini öne sürerler.

Emperyalizmle ilgili **ikinci grup görüşler;** ise emperyalizm ile insanın ve devlet gibi insan topluluklarının doğası arasında bir ilişki kurarlar. Farklı bakış açılarına sahip, Machiavelli, Bacon ve Hitler gibi kişiler bu yolla benzer sonuçlara varmışlardır. Bunlara göre emperyalizm var olabilmek için sürdürülen doğal mücadelenin bir parçasıdır. Güçlü olanların diğerlerine egemen olmaları doğanın kanunudur.

Üçüncü grup görüşler; strateji ve güvenlik üzerinedir. Bu görüşe göre devletler güvenliklerini sağlamak amacıyla stratejik noktalar, önemli kaynaklar tampon devletler ve "doğal" sınırlar ile ulaşım ve haberleşme yollarının denetimini ele geçirmek veya buraları başka devletlerin ele geçirmelerini önlemek zorundadırlar.

Son grup görüşler; ise ahlakla ilgilidir. Buna göre emperyalizm halkları zorba yönetimlerden kurtaran ya da daha üstün bir uygarlığın nimetlerini sağlayan bir araçtır.

Emperyalizmin zor bir şekilde ortadan kaldırabilmesi, kendilerini emperyalizmin etkisi altında hisseden devletlerin emperyalist amaç taşımayan politikalardan bile kuşku duymalarına sebep olmuştur. Eski sömürgeci ve yeni gelişmiş bazı ülkeleri yeni-sömürgecilik (neo-colonialism) ile suçlayan Üçüncü Dünya ülkelerine göre az gelişmiş ülkelere verilen yardımların arkasında emperyalist amaçlar yatmaktadır.

Endüstri Devrimi

XVIII. yüzyılın ortalarından başlayıp XIX. yüzyılın sonları ve XX. yüzyılın başlarına kadar süren, Batı'da özellikle Avrupa da bilimsel ve teknolojik gelişme doğrultusunda buhar gücüyle çalışan makinelerin yapılması ve makineleşmiş endüstrinin doğması süreci. İki ayrı endüstri devriminden söz edilebilir XVIII. yüzyılda başlayıp XIX. yüzyılın ortalarına kadar süren birinci endüstrileşme sürecine "makineleşme çağı" denebilir. Bu dönemdeki gelişme bir "**makine devrimi**"dir. Makine kullanımının yaygınlaşması sonucu, büyük fabrikaların ortaya çıkmasıdır. Böylece, Avrupa'da temelde tarım işçilerinin toplumundan, fabrikalarda eşya üreten nüfusa doğru düzenli bir değişim olmuştur.

1870'lerle birlikte endüstri devrimi nitelik değiştirdi. Artık bilimsel buluşlar ve bunların üretime uygulanması, pratik zekâlı tek tek bireylerin birbirinden ayrı çalışmalarına bağlı olmaktan kurtulmuş, devletlerin tüm olanaklarıyla destekledikleri ve gerektiğinde de örgütledikleri büyük ve zengin kuruluşların eline geçmiştir. Bu dönemle birlikte başlayan gelişme "teknolojik devrim" olarak da anılır. Bu dönemde doğal kaynaklar ve bilim elele vererek yeni ve kitle halinde mal üretimine yönelmiştir. Endüstrileşme sürecinin bu ikinci aşaması, birincisine göre, toplumsal etkilerinde daha şiddetli, sonuçlarında daha şaşırtıcı ve halkın yaşamını değiştirmede daha etkilidir.

Enosis (Birleşme)

XIX. yüzyılda Girit, XIX. yüzyılda da Kıbrıs'ın Yunanistan'la birleşmelerini amaçlayan siyasi hareketlere verilen ad. Yunanca "birleşme" anlamına gelir. 1830'da Yunanistan bağımsızlığa kavuşurken Girit ve doğu Ege adaları bu ülke sınırları dışında kalmıştı. Pan-Helenizm tarafları Yunan milliyetçileri Yunan-Rum asıllı halkların yaşadıkları bu adaları Yunanistan'a katılması ile bu amaçlarına ulaştılar. Enosis'in ikinci halkası olan Kıbrıs'ın ilhakı için de Georgias Grivas liderliğinde EOKA örgütü kuruldu. Bu örgüt 1950'lerin ortalarından itibaren Kıbrıs'ta Enosis için faaliyetlere başladı. 15 Temmuz 1974'te EOKA Kıbrıs'ta Makarios'u devirerek Nikos Sampson'u başa geçirdi. Bunun üzerine Türkiye Kıbrıs'taki garantörlük haklarını kullanarak adaya askeri müdahalede bulundu (I ve II. Barış Harekatları). Sonuçta Enosis hayata geçirilemedi.

Entente Cordiale: bkz. Samimi Anlaşma

Enternasyonaller

1. Enternasyonal: 28 Eylül 1864'te Londra'da kurulan Uluslararası İşçi Birliği (UIB)'ne daha sonradan verilen isim. Birliğin kuruluş bildirgesi yürütme organının en önemli kişisi olacak olan Karl Marx tarafından ele alındı. (UIB)'nin amacı: "İşçi sınıfının karşılıklı

yardımlaşmasını, ilerlemesini ve tam bir özgürlüğe kavuşması"nı gerçekleştirmektir. Bu özgürlük işçilerin kendisinin olacaktır.

2. Enternasyonal: Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin girişimi üzerine 23 ülkenin sosyalistlerinin bir araya gelmesi. Bu enternasyonal 2 buçukuncu Enternasyonal kurulunca 1923'e kadar sadece adı olan bir kuruluş olarak kaldı. Sosyalist İşçi Enternasyonalisi kurulunca ortadan kalktı.

2.5. Enternasyonal: Şubat 1921'de Viyana'da toplanan Sosyalist partiler çalışma topluluğuna verilen isimdir. 2 buçukuncu Enternasyonal çok geçmeden İkinci Enternasyonale yaklaştı ve bu örgüt Mayıs 1923'de Hamburg Kongresinde Sosyalist İşçi Enternasyonalisi ile birleşti.

3. Enternasyonal: 4 Mart 1915'de Moskova'da kurulan siyasi örgüt. Komünist Enternasyonal olarak da bilinen bu enternasyonalin temelinde Rus Bolşevikleri ve 1915'ten başlayarak "2.Enternasyonalin iflasını ilan eden Lenin vardır. Mart 1919'da Kurucu Kongresi 21 ülkeden 54 delegayle toplandı.

Ağustos 1935'de Alman-Sovyet Paketi imzalandıktan sonra Enternasyonal Yürütme Komitesi savaşta her iki taraf için de "haksız, gerici ve emperyalist olarak niteledi. Ama bu eğilim Haziran 1941'de Hitler'in SSCB'ye saldırması üzerine yeniden gözden geçirildi. Bundan sonra, Nazilere karşı direnişe ve ulusal cephelerin kuruluşuna ağırlık verildi. Bazı komünist partiler daha önceden bunu yapmaya başlamıştı. Bu cephelerin kuruluşunu kolaylaştırmak için Komünist Enternasyonal 15 Mayıs 1943'te feshedildi.

4. Enternasyonal: 11 ülkenin Troçkici hareket ve parti delegelerin Paris Bölgesinde Eylül 1938'de kurdukları siyasi örgüt.

Ermeni Sorunu

1877 yılındaki Türk-Rus savaşlarından sonra Osmanlı İmparatorluğu'nun güçsüzlüğünden cesaret alan Ermenilerin ortaya çıkardığı sorun. Ermeniler eğitim düzeyleri yüksek ve dış bağlantılara sahip olmalarına rağmen Ermeni milliyetçiliği ancak 19. yy.'ın ikinci yarısında doğmuştur. Ermeni cemaatinin bir tür anayasası olarak kabul edilen Ermeni Tüzüğü Osmanlı padişahı tarafından 28 Mart 1862'te onaylanmıştır. Bu tarihe kadar Ermenilerin büyük bir çoğunluğu "ayrılık" düşüncesine fazla eğilimli olmamışlardır. XIX. yüzyılın son çeyreğinde dışarıdan tahrik edilen Ermeni ayaklanmaları hızlandı. 1877 savaşını (tarihimizde 1293 savaşı olarak anılır) Osmanlı İmparatorluğu kaybedince Ermeniler Aya Stefanes'a gelen Rus Çarına giderek koruyuculuk istediler. Çarlık Rusyası, Osmanlı toprakları üzerinde yaşayan Hıristiyan azınlıklar, özellikle Ortodoks Rum ve Ermeniler için "koruyucu patron" rolünü benimsemişti. Bu durumdan ve Osmanlı Devleti'nin güçsüzlüğünden cesaret alan Ermeniler, II. Abdülhamid döneminde Anadolu'nun doğusunda zaman zaman başkaldırarak kanlı olaylara neden oldular. Çarlık Rusyası 1877'de ele geçirdiği Kars, Artvin ve Ardahan'da Ermeni nüfusunu çoğaltmaya çalışmakta idi. I. Dünya Savaşı'nda Ruslar yeniden Türkiye'ye saldırdılar. Ermeni subay ve erler Rus ordularının ön saflarında yer aldılar. Diğer yandan Bogos Nubar Paşa adlı bir Ermeni, bağımsız bir Ermenistan kurmak için Çarlık ile ilişkilerde bulunuyordu. Kendi sınırları içindeki Ermenilere karşı sert önlemler alan Çarlık, Osmanlı Ermenilerini koruyarak Avrupa merkezlerinde Osmanlı Devleti aleyhine propaganda yapmaya yöneltmekteydi. XIX. yüzyılın ikinci çeyreğinde Avrupa'da Ermeni tehdit hareketleri arttı. Çarlık Rusya'nın Anadolu'yu işgal planına karşı Osmanlı Hükümeti, savunma hattının gerisini güvence altına almak amacı ile 14 Mayıs 1915 tarihli Tehcir Yasası ile Ermenileri toplu olarak Osmanlı İmparatorluğu'nun bir ili olan Suriye'ye göndermeye başladı. Ayrıca 24 Nisan 1915'te İstanbul'da Ermeni cemaatinin bazı üyeleri tutuklandı. Ermeni Taşnak ve Hınçak komitelerinin I. Dünya Savaşı sırasında Doğu Anadolu'da giriştikleri katliamların ve ayaklanmaların yarattığı karışıklık böyle bir zorunluluğa yol açmıştı. Çarlık Rusyası'nın yanı sıra Fransa ve İngiltere de Ermenileri kendi politikalarının aracı olarak kullanmaya

çalışmaktaydılar. Fransa'nın Ermenilere olan ilgisinin temelleri Napolyon dönemine dayanmaktaydı. Napolyon, Rus Ermenistan'ı Tiflis'te Ermeni ağırlıklı bir ordu oluşturarak, Hindistan'daki İngilizlerle savaşmayı amaçlamıştı. Bu düşünce yaşama geçmedi fakat Paris'te Doğu Dilleri Enstitüsü bünyesinde Ermeni Enstitüsü kuruldu. Enstitünün amacı, Ermeni ayrıkçılığının bilimsel temellerini oluşturmaktı. Daha sonra Fransa'nın Ermeniler ile ilişkisi I. Dünya Savaşı'ndan sonra yoğunluk kazandı. Osmanlı Devleti'nin paylaşımı sırasında Fransa, Kilikya bölgesinde (Antep, Urfa, Maraş, Adana) Ermeni devleti kurmaya çalıştı. Bu hareket bölge halkı tarafından bastırıldı. Fransa daha sonra Ermenileri Beyrut'a yerleştirerek oradan Marsilya'ya taşıdı. Ermenilerin bir kısmı Fransa'da kalırken, bir kısmı da Amerika Birleşik Devletleri'ne gitti. Orly katliamına kadar Fransa ASALA dâhil tüm Ermeni örgütlerine göz yumdu.

İngiltere ise 1877 savaşına kadar Osmanlı İmparatorluğu'nun toprak bütünlüğünü savundu. Bu savaştan sonra politikasını iki nedenle değiştirdi. Birincisi, Doğu Akdeniz'de çıkarlarını koruyacağı bir üs olarak Kıbrıs'ı ele geçirmişti; ikincisi 1877 savaşındaki performansından dolayı Osmanlı İmparatorluğu'nun bütünlüğünü savunmaktan vazgeçerek, kendi kontrolunda küçük devletler oluşturma yoluna seçti. Rusya'nın Akdeniz'e ve Ortadoğu'ya yayılmasını önlemek amacı ile İngiltere'nin kurmaya çalıştığı tampon Ermenistan oluşturma çabaları kısa dönemde sonuç getirmedi. Diğer yandan İngiliz misyonerler, Ermeniler arasında "protestanlık" propagandasına girerek Ermeni hareketini, Ermeni Patrikhanesinin kontrolu dışına çıkarmaya çalıştı. Ancak artan Alman tehlikesi Rusya ile İngiltere'yi birbirine yaklaştırdı, İngiltere dikkatini bu bölgeden ayırarak, Alman donanmasının denizlerde yaratacağı sorunlara yöneltti.

Dışarıdan yöneltilen Ermeni hareketi beraberinde tehdit eylemlerini doğurdu. İttihat ve Terakki Partisi'nin başında bulunanlardan Talat Paşa, Cemal Paşa ve Bahattin Şakir Bey'in öldürülmesi ile başlayan terör, son on yıllarda ABD'de ve Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde Türk diplomatlarının öldürülmesi ile tırmandırılmıştır.

Eski Rejim (Ancient regime)

Avrupa'da Rönesans, reformasyon hareketleri ve coğrafi keşifler ile yıkılmış bulunan Ortaçağ düzeninden Büyük Fransız Devrimi'ne kadar olan dönem. Otokrasi, monarşi ve kilise unsurlarını içeren eski rejim, 18. yüzyılın sonlarına doğru milliyetçilik, demokrasisi ve liberalizmin etkisiyle ortadan kalkmış, yerini çağdaş dünyaya bırakmıştır.

Eşik Antlaşmaları: bkz. Treshold Antlaşmaları

ETA: bkz. Bask Ulusal Bağımsızlık Hareketi

Etabli Sorunu: bkz. Lozan Andlaşması

Evrensel Bildirge

Bütün halklar ve uluslar için temel siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel hakların sağlanmasını amaçlayan bildirge. BM İnsan Hakları Komisyonu ve Ekonomik ve Sosyal Konsey tarafından hazırlanmıştır. 10 Aralık 1948 tarihinden de Genel Kurul tarafından kabul edilmiştir. Otuz maddeden oluşan bildirge, hak ve özgürlükler, doğrudan insanın kişiliğini ilgilendiren haklar, vatandaşlık hakları ve sosyo-ekonomik haklar konularında hükümler içerir. Bildirge, devletler için bağlayıcılık ve yaptırım gücüne sahip olmadığından aykırı uygulamalara karşı bir denetim sistemi oluşturmamış ve sadece insan hakları konusunda bir ideali simgeleyen bir belge olarak kalmıştır.

Bildirge'nin BM Genel Kurulu tarafından kabul edildiği 10 Aralık tarihi İnsan Hakları Günü olarak kutlanmaktadır.

Fachoda Bunalımı -- 10 Temmuz 1898

Fransız yüzbaşı Manahand'ın Mısır kalesi Fachoda'yı ele geçirmesiyle başlayan İngiltere ve Fransa arasındaki bunalım.

Falkland Savaşı (Falkland Bunalımı), 2 Nisan 1982

2 Nisan 1982'de Arjantin'in Falkland ve Güney Georgia Adalarını işgal etmesi ile başlayan savaş. Altı hafta sürdü. Falkland Adaları üzerindeki egemenlik sorunu 1964'de Birleşmiş Milletlerde Sömürge Sorunları Komisyonu'nun gündemine geldi. Arjantinlilere göre, Malvinas olarak bildikleri adalar Arjantin'in bir parçasıydı. Adaların Güney Amerika'ya coğrafi yakınlığı vardı. Arjantin İspanya'nın halefi olduğunu ileri sürüyordu. İngiltere, adalar üzerindeki hükümlerini Arjantin'e devretmeli, yönetimi belirli bir anlaşmaya uygun olarak sürdürmeliydi. İngiltere ise adada yaşayan İngiliz asıllıların isteklerine aykırı olarak, böyle bir düzenlemeye gidemiyordu. İngiltere 1833'den beri adalar üzerinde "işgal ve yönetimi" sürdürdüğünü ve Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 1. maddesine göre Falklandlılara self-determinasyon ilkesinin uygulanması gerektiğini ileri sürüyordu. İngiltere'ye göre Falkland Adaları, Arjantin'in yönetim ve denetimine geçerse sömürge durumu sona ermeyecek, tam tersine başlayacaktı.

Yıllarca süren müzakereler bir sonuç vermeyince Arjantin Falkland ve Güney Georgia Adalarını işgal etti. İngiltere Güney Amerika'ya hemen bir görev kuvveti gönderdi. İngiltere, Birleşmiş Milletler ve Avrupa Ekonomik Topluluğu'nda büyük diplomatik destek gördü; Arjantin'e otomatik zorlama tedbirleri uygulandı. 25-26 Nisan 1982 tarihlerinde İngiliz birlikleri Güney Georgia Adasını ele geçirince, Falkland Adalarındaki Arjantin birlikleri komutanı teslim oldu. Arjantin Devlet Başkanı Galtieri'nin ayrılmasından sonra da İngiltere adalardan çekilme niyetinde olmadığını gösterince iki ülke arasındaki sorun kesin bir çözüme bağlanamadı.

Feodalizm (feudalism)

Toprağı ve üzerinde yaşayan köylüleri tek bir kimsenin malı sayan ortaçağ rejimi. Bir diğer adı derebeylik.

Derebeyliğin özü, örgütlenmiş devletin bulunmadığı yerel düzeyde, bir hükümet görevinin yürütülmesidir. 500-600 km²'lik bir toprak parçası üzerinde en önemli bir güçlü kişi, daha az toprağa sahip olanların koruyuculuğunu üstlenmiş ve onlar da bu kişiye bağlılık sözü vermişlerdir. Böylece, feodal "lord", "vassal" ve toprağa bağlı (serf) köylüleriyle, derebeylik ortaya çıkmıştır.

Derebeyliğin önemli özelliği, lord ile vassal arasındaki "karşılıklılık esası"dır. Derebeylikte hiç kimse tam anlamı ile hükümler değildir. Kral ile halk ve lord ile vassal, bir cins "mukavele" ile birbirlerine bağlıdırlar. Bu mukaveleye aykırı hareket edilirse, karşılıklı hak ve görevler sona ermektedir. Bu durum, sık sık karışıklıklara, siyasal istikrarsızlıklara ve hatta savaflara yol açmışsa da, gelecek çağların "anayasal hükümet" anlayışı, derebeyliğin bu mukaveleye dayanan niteliğinden doğacaktır.

Filistin Sorunu (Palestinian Question)

Üç büyük dince (Musevilik-Hıristiyanlık-İslam) kutsal sayılan Filistin toprakları ile ilgili sorun. Günümüzün en karmaşık uluslararası sorunlarından birisi olan Filistin sorununun çok eski bir geçmişi vardır.

Sorunun günümüzdeki mevcut biçiminin, XIX. yüzyıl sonlarında başlayarak XX yüzyıl başlarında yoğunlaşan Yahudi göçü sonucunda, 1948 yılında bu toprak üzerinde İsrail Devleti'nin oluşturulması ile ilgili olduğu söylenebilir. Bu tarihten başlayarak meydana gelen Arap-İsrail çatışmaları veya İsrail'in giriştiği tek yanlı eylemler sonucunda, hemen tüm Filistin toprakları İsrail'in işgali altına girmiş, bu topraklarda yaşayan insanların büyük çoğunluğu diğer Arap ülkelerindeki mülteci kamplarına göçmüşlerdir. 1948 yılında Arap ülkelerinin muhalefetine rağmen, İsrail'in kuruluşu Birleşmiş Milletler tarafından onaylanmıştır. Birleşmiş Milletler, bunu izleyen yıllarda, İsrail'in kuruluş aşamasındaki sınırlarının dışında işgal ettiği toprakları terk etmesi yolunda ve de özellikle Filistin mültecilerinin durumlarının iyileştirilmesi doğrultusunda sayısız karar almışsa da, bu konularda pek önemli bir gelişme sağlanamamıştır. Soruna bir çözüm bulunamamasında, anlaşmazlığın oldukça karmaşık bir nitelik taşımasının yanı sıra Arap ülkelerinin kendi aralarındaki anlaşmazlıklarının sürmesinin, süper güçlerin bölgedeki çıkarları ile ilgilenmelerinin ve İsrail'in askeri gücünün önemli rolü vardır.

1987'de Ortadoğu'da etkinliğini artıran Sovyetler Birliği, Filistin Kurtuluş Örgütü'nün Yaser Arafat liderliğinde yeniden birleşmesinde önemli rol oynamaya başladı. 20 Nisan 1987'de Cezayir'de yapılan Filistin Ulusal Konseyi toplantısında Arafat'ın Ürdün Kralı Hüseyin ile 1985 yılında İsrail karşısında barış girişimlerini ortaklaşa sürdürme konusunda vardıkları anlaşmayı feshetmesi üzerine örgüt içinde yeniden birlik sağlandı. Yılsonuna doğru Amman'da toplanan Arap Birliği zirvesinde, barışın ön koşulunun "işgal altındaki tüm Arap topraklarının, özellikle Kudüs'ün kurtarılması" olduğu vurgulandı. Diğer yandan, işgal altındaki topraklarda FKÖ'nün genel yönlendirilmesi ile Aralık 1987 başlayan "intifada" (ayaklanma) hareketi karşısında İsrail ordusunun kullandığı dayak ve işkence yöntemleri, Filistin halkı ile geniş bir uluslararası dayanışma yolu açtı. İsrail hükümeti ile kamuoyunda da ciddi görüş ayrılıkları doğurdu.

13 Eylül 1993'te FKÖ ve İsrail arasında imzalanan "İlkeler Andlaşmasının" ardından başlayan "**Ortadoğu Barış Süreci**" içinde Mayıs 1994'te Kahire'de yapılan anlaşma ile İsrail Gazze ve Batı Şeria'yı Filistin Özerk Yönetimi İdaresi altına bırakmayı kabul etmiştir. Bugün Gazze ve Batı Şeria'da Filistin Özerk Yönetimi İdaresi sağlamakta, Filistin polis gücü asayiş hizmetlerini yürütmektedir.

Filistin özerk yönetimi idaresi altındaki bu bölgede bugün ciddi bir işsizlik, altyapı, konut, gıda ve sağlıklı içme suyu bulamama sorunları vardır. Özellikle Gazze'de altyapı yetersizdir ve içebilecek su kaynakları hızla bozulmaktadır. Bölgede ciddi yatırımlara ihtiyaç duyulmaktadır. Yeni yönetimin deneyimsizliği ve maddi imkânsızlıklar sebebiyle kamu hizmetleri aksatmaktadır. Bu bölgelerde hala olaylar çıkmakta, İsrail güvenlik güçleri ile halk zaman zaman karşı karşıya gelmektedir.

Ford Doktrini

ABD Başkanlarından Gerald Ford'un Kongrede yüksek miktardaki savunma bütçesini geçirmek için yaptığı konuşmada ilan ettiği görüş olup, ABD'nin barışçı yollarla ve müzakere masasında başarı sağlamasının, askeri alanda çok kuvvetli bulunmasına bağlı olduğu ve bunun gerçekleştirileceğini savunmuştur. Yeni ve güçlü silahların geliştirilmesi, bazı bölgelerde yeni üsler kurulup kuvvet bulundurulması gereği bu doktrinin uygulanması için öngörülmüştür.

Frankfurt Barışı -- 1871

Fransa ile Almanya arasında imzalanan ve 1870-71 savaşına son veren barış antlaşması. Bismark ile Thiers arasında Versailles'de imzalanan ön anlaşmalar (26 Şubat 1871) Almanların Paris'e girmesini önlemek amacıyla 1 Mart'ta; Bordeaux'da Ulusal Meclis tarafından kabul edilmiş, Brüksel'de yeniden başlayan (28 Mart-24 Nisan) görüşmeler, Frankfurt'ta Dışişleri Bakanı Jules Fanre ve Maliye Bakanı Pouyer-Quertier tarafından sürdürülmüştü. 10 Mayıs 1871'de imzalanan barış, ön antlaşmaları onaylıyordu. Birey (Bismarck buradaki demir yatağının değerini çok geç öğrenmişti) Chaleau-Salins ve Belfort bölgesi dışında (kat çevresinde 10 km'lik bir yarı çap). Alsace ve Moselk vadisi de içinde olmak üzere (Thionville ve Metz) Lorraine yaylasının kuzeydoğusu Almanya'ya bırakılıyordu. Anlaşmanın mali hükümleri ağırdı. %5 faizli 5 milyar frank tazminat (1,5 milyarı 1871'de, 0,5 milyarı 1872'de ve 3 milyarı da Mart 1874'den önce ödenmek üzere), 266 milyarın üzerinde savaş borcu. Fransız ordusu Lorraine'ın güneyine çekilerek, ancak Paris garnizonu bırakılmayacaktı. Thiers, borçlanma yoluyla son borç taksidini Eylül 1873'te ödemeyi ve ülkeyi 6 ay önce kurtarmayı başardı.

Fransız Devrimi -- 1789

1789 Devrimi olarak da bilinir. 1787'den başlayarak Fransa'yı sarsan, ilk doruk noktasına 1789'da ulaşan ve değişik aşamalardan geçerek 1799'a değin süren devrimci hareket. Fransa'da ancien regime'e (eski rejim) son vermiş ve Avrupa tarihinde yeni bir çağ açmıştır.

Devrime yol açan nedenler konusunda farklı görüşler bulunmakla birlikte, genel olarak üzerinde durulan başlıca etkenler şunlardır:

- 1) Avrupa'nın en kalabalık ülkesi olan Fransa'da yaşam koşullarının giderek kötüleşmesi,
- 2) Gelişmekte olan varlıklı burjuvazinin başka ülkelerdekinden daha sistemli bir biçimde siyasal iktidarın dışında tutulması,
- 3) Köylülerin, üzerlerinde ağır bir yük oluşturan çağdışı feodal sisteme duyduğu tepkinin güçlenmesi,
- 4) Toplumsal ve siyasal reformu savunan düşünürlerin Fransa'da başka yerlere göre daha yaygın bir etki uyandırması,
- 5) Fransa'nın Amerikan Bağımsızlık Savaşı'na sağladığı yoğun mali ve askeri destek yüzünden devletin iflasın eşiğine gelmesi.

Fransız maliyesini düzene sokmakla görevlendirilen Charles-Alexandre de Calonne, Şubat 1787'de üst düzey din adamları, büyük soylular ve yüksek yargıçlardan oluşan İleri Gelenler Meclisi'ni toplantıya çağırarak bütçe açığının kapatılması için ayrıcalıklı kesimlerin vergi yükümlülüğünü artıracak reformlar önerdiğinde, Fransa'da devrimin ilk kıpırdamaları başladı. Meclis, reformları reddederek ruhban sınıfı, soylular ve halkın temsilcilerinden oluşan ve 1614'ten beri toplanmamış olan Etats-Generaux'un toplantıya çağırılmasını talep etti. Calonne'dan sonra Fransız maliyesini yönetenlerin, direnişe karşın reformları uygulama yolundaki çabaları, aristokratik kurumların, özellikle de Mayıs 1788'de çıkarılan yasa ile yetkileri kısıtlanmış olan Parlement'lerin başkaldırısına yol açtı. 1788'in bahar ve yaz aylarında Paris, Grenoble, Dijon, Toulouse, Pau ve Rennes'de huzursuzluklar baş gösterdi. Ödün vermek zorunda kalan Kral XVI. Louis, Jacques Necker'in maliyenin yönetimine getirdi ve Etats Generaux'yu 5 Mayıs 1789'da toplayacağını açıkladı. Kralın basın özgürlüğüne de göz yummasıyla Fransa bir anda devlet yapısının yeniden düzenlenmesine ilişkin tasarıları içeren kitapçıklarla dolup taşıdı. Ocak-Nisan 1789 arasında yapılan Etats-Generaux seçimleri kötü geçen 1788 hasadının neden olduğu karışıklıklarla aynı zamana rastladı. Temsilcilerini

belirlemede herhangi bir kısıtlamayla karşılaşmayan üç toplumsal zümre de kendi sorunlarını ve isteklerini dile getiren dilek listeleri ya da "şikâyet defterleri" (cahiers de doleances) hazırladılar. Tiers Etat (Halk Meclisi) için 600, soylular ve ruhban kesimlerinin her biri için de 300 temsilci seçildi. Kırsal alanlarda iki, kentlerde ise üç dereceli seçimler sonunda belirlenen Tiers Etat temsilcileri bütünüyle burjuvalardan oluşuyordu.

5 Mayıs 1789'da Versailles'de toplanan Etats-Generaux, daha başlangıçta, oylamaların toplam temsilci sayısına mı yoksa etat esasına göre mi yapılacağı konusunda ikiye bölündü. Bu yöntem sorunu üzerindeki şiddetli mücadelede Tiers Etat temsilcileri çok geçmeden çoğu halk kökenli küçük papazların da desteğini kazandı. Ardından krala da meydan okuyarak Jeu de Paume salonunda toplantı (20 Haziran) ve Fransa'ya yeni bir anayasa getirilinceye değin kesinlikle dağılmayacağına ant içti. XVI. Louis bu duruma istemeyerek boğun eğdi ve ruhban kesimiyle soyluları Kurucu Meclis'i oluşturmak üzere Tiers Etat'ya katılmaya çağırdı; bir yandan da meclisi dağıtmak üzere asker toplamaya girişti.

Askeri birliklerin kralın emriyle Kurucu Meclis'in çevresini sarması ve Necker'in görevinden alınması meclisin tepkisine, kralın buna kayıtsız kalması da Paris halkının ayaklanmasına yol açtı. Silahlanan Paris halkı 14 Temmuz 1789'da krallık baskısının simgesi olarak gördüğü Bastille'i ele geçirdi. Bu hareketle ayaklanma devrime dönüştü. Yeniden boyun eğen Kral, kentte dolaşırken krallığın beyaz renginin yanı sıra Paris'in renkleri olan mavi ve kırmızıyı da içeren üç renkli kokart takarak halkın egemenliğini tanıdığını gösterdi.

Taşrada büyük korku köylülerin de feodal beylere karşı ayaklanmalarına ve şatoları hedef alan saldırılara girişmelerine yol açtı. Soylular ve burjuvazi dehşete kapıldı. Kurucu Meclis, köylüleri denetim altına almak için 4 Ağustos'ta feodal vergi ve ayrıcalıkları ortadan kaldırdı. Ardından İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi ile edilerek (26 Ağustos) özgürlük, eşitlik, mülkiyet dokunulmazlığı ve baskıya karşı direnme hakları tanındı.

Kral, toplumsal yapıyı altüst eden 4 Ağustos kararları ile İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi'ni onaylamayı reddetti. Bunun üzerine Paris'te halk kitleleri yeniden ayaklanarak 5 Ekim'de Versailles'a yürüdü. Ertesi gün,kralliyet ailesi Paris'e getirilerek Tuileries Sarayı'nda oturmak zorunda bırakıldı. Kurucu meclis de Paris'te yeni anayasa üzerinde çalışmalarını sürdürdü.

Kurucu Meclis, feodalizmin tasfiyesini sürdürerek eski zümreleri (ordre) kaldırdı, sömürgelerde köleliğe son vermekle birlikte en azından Fransa'da yurttaşlar arasında eşitliği sağladı ve kamu görevlerine girişteki eşitsizliklere son verdi. Kamu borçlarının ödenmesi amacıyla kilise topraklarının devletleştirilmesi kararını mülklerin yaygın bir biçimde yeniden dağıtılması izledi. Bundan çok yararlanan burjuvaziyle toprak sahibi köylüler oldu; ama bazı topraksız köylüler de arazi satın alabilirdi. Kiliseyi mal varlığından yoksun bırakan Kurucu Meclis, ardından yeni bir düzenlemeye girişerek Fransız Kilisesi Temel Yasası'nı çıkardı. Yasa, papa ve Fransız ruhban sınıfının çoğunluğu tarafından reddedildi. Ortaya çıkan ayrılık, çekişmelerin şiddetini artırdı.

Kurucu Meclis, ancien rengime'in karmaşık yönetsel sistemini yıkarak yerine seçilmiş meclislere yöneltilen il (departement), ilçe (arrondissement), kanton (canton) ve bucak (commune) bölünmesine dayalı akılcı bir sistem getirdi. Adalet mekanizmasının temelini oluşturan ilkeler de köklü bir biçimde değiştirildi ve sistem yeni yönetsel birimlere uyarlandı; yargıçların da seçilerek göreve gelmesi ilkesi kabul edildi.

Kurucu Meclis'in çerçevesini çizdiği yeni düzen, yasama ve yürütme güçlerinin kralla meclis arasında paylaşıldığı bir monarşiyi öngörüyordu. Ama bütünüyle aristokrat danışmalarının etkisi altında olan XVI. Louis ülkeyi yeni güçlerle birlikte yönetme yolunu seçmeli. 20-21

Haziran 1791'de ülkesinden kaçma girişiminde bulunduysa da Varennes'de yakalanarak Paris'e geri getirildi.

Gaulle, Charles de -- 1890-1970

Fransız devlet adamı, asker ve yazar, Fransa'da Beşinci Cumhuriyetin mimarı. Askeri Akademi'yi bitirdikten sonra orduya katıldı ve I. Dünya Savaşı'nda Almanya'ya esir düştü. Savaş sonrasında 1925'te Yüksek Savaş Konseyi üyeliğine getirildi. Çeşitli Fransız kolonilerinde görev yaptıktan sonra Konsey Sekreterliği üyeliğine kabul edildi. II. Dünya Savaşı'nın başlaması ile tuğgeneralliğe yükselen Gaulle, Almanya ile ateşkesin imzalanması üzerine İngiltere'ye gitti. Onun gelişigüzel bir araya toplanmış bir avuç siyasal yandaşında ve ilerde Özgür Fransa Kuvvetlerini oluşturacak gönüllülerden başka destekçisi yoktu. Londra'da İngiliz hükümetiyle ilişkilerini yürütmekte güçlüklerle karşılaşan de Gaulle, alınganlığı ve yanlış yargılarıyla sık sık gerginliğin daha da artmasına neden oldu. 1943'te karargâhı, Cezayir'e taşıdı ve Fransız Ulusal Kurtuluş Komitesi'nin başına geçti. Eylül 1944'te kurduğu gölge kabine ile birlikte Paris'e döndükten sonra birbirini izleyen iki geçici hükümetin başkanlığına getirildi. Ama koalisyon partileri ile arasındaki sürtüşmeler sonucu Ocak 1946'da ansızın başbakanlıktan istifa etti.

Sonraları 1958'e kadar de Gaulle'ün siyasal yaşama dönmesi için çeşitli istekler ve görüşler ortaya çıktı. Mayıs 1958'de, Cezayir'deki Fransız birliklerinin Dördüncü Cumhuriyet yönetime karşı başlattıkları ayaklanmanın ülkeyi iç savaşa doğru sürüklemesi sonucunda göreve çağırılan de Gaulle Aralık 1958'de Cumhurbaşkanlığına seçildi. De Gaulle, yurttaşların kendisini ancak bir bunalım döneminde kabul edebileceğini bildiği için kamuoyunun desteğini sürekli kılmak amacıyla Parlamento'daki "partiler sistemi"nin gücünü kırmak zorunda olduğuna inanıyordu. Bu durumda önce, Cumhurbaşkanının hükümet politikalarını denetleme yetkisini kabul ettirme sonra da seçimler ya da referandumlar aracılığıyla bu denetimi sürekli kılma taktiği uyguladı.

De Gaulle, dış politikada genellikle A.B.D. karşıtı olarak nitelenen tutumlar aldı. 1966'da Fransa'nın NATO'nun askeri kanadından ayrıldığına ilan etti. Sovyetler Birliği ve diğer sosyalist ülkelerle ilişkiler geliştirerek 1964'te Çin Halk Cumhuriyeti'ni tanıdı.

1969'da yapılan bu referandumda başarısızlığa uğrayan de Gaulle Cumhurbaşkanlığından istifa etti. De Gaulle'ün Türkçeye'de çevrilmiş askerlik ve siyaset hakkında kitapları vardı.

Gelişme İttifakı (İlerleme İçin İttifak)

John F.Kennedy'nin Küba'nın diğer Latin Amerika ülkelerini etkilemesini önlemek için 13 Mart 1961'de ileri sürdüğü yöntem. 10 yıllık bir süre için 20 milyar dolarlık Amerikan yardımı ve yılda 300 milyon dolarlık özel sermaye yatırımı 1946-1960 arasında kıtaya yapılan yıllık yardımı dört katına çıkarmayı öngörüdü. Buna karşılık Latin Amerika Ülkeleri 10 yıl içinde 80 milyar dolarlık yatırım yapacaklar ve toprak, vergi, öteki toplumsal ve ekonomik reformlara girişeceklerdi. Sonuç olarak bu ülkeler yılda %5 oranında büyüyecekti.

Washington'daki bürokratik mekanizma, planın zamanında işlemlerini engelledi. Brezilya, Arjantin ve Meksika kendi ulusal ekonomik kalkınma planlarının uluslararası düzeyde incelenmesine ve tartışılmasına izin vermediler. Latin Amerika ülkelerinin bir bölümü planda sözü edilen reformları çıkarlarına aykırı bulup uygulamadılar. 1960'larla birlikte dış ticaret açığı vermeye başlayan ABD, Latin Amerika'ya yapılacak yardımların tümünün Amerika ihraç mallarının alımında kullanılmasını isteyince, bu kısıtlayıcı ticaretin etkisiyle 1960'ların ortalarına gelindiğinde Arjantin, Şili ve Brezilya gibi ülkelerde korkunç bir enflasyon baş gösterdi.

Gelişme ittifak, Latin Amerika ülkelerinin ekonomik kalkınma planları üzerinde ABD'nin etkisini artırarak düzenli, istikrarlı ve böylece Castro tipi devrimlerin yeralmadığı bir Latin Amerika'nın kurulması ve sürdürülmesini hedefliyordu. Program başarısız olmuş ve düş kırıklığı yaratmıştır.

Gestapo

Devlet gizli polisi anlamına gelen Almanca GE, STA, Polizei'in kısaltması. Nasyonal sosyalist partinin siyasi polisi; 1933'te III. Reich'a mal edilmiş. II. Dünya Savaşı sırasında faaliyet alanı Almanya tarafından işgal edilen tüm topraklara yayılmıştı. Nazi partisinin gizli polisi alan gestapo Hitler'in iktidara geçişinden sonra bir devlet organı haline geldi.

Girit Sorunu

Girit, Osmanlılar devrinde Girit adası halkının önce bağımsızlık, sonra Yunanistan'a katılma amacıyla ayaklanması, bu yüzden doğan olaylara verilen ad. Girit'in Rum asıllı halkı ilk olarak 1821'de Osmanlı yönetimine başkaldırdı. Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa bu ayaklanmayı bastırmakla görevlendirildi.

Yunanistan'ın Osmanlı devletinden ayrılarak bağımsızlık bir krallık oluşundan sonra Girit'te ikinci bir ayaklanma oldu. (1830), Mehmet Ali Paşa bunu da bastırdı (1831). Ancak, adadaki milliyetçilik akımının gelişmesi ve Yunanistan'ın giriştiği yoğun propaganda sebebiyle Girit'te huzur bir türlü sağlanamadı. 1840 Londra Antlaşmasından sonra burasının yönetimi Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'dan alındı. Yunan mültecileri tarafından çıkartılan bir isyan da Mustafa Naili paşa tarafından kolaylıkla bastırıldı (1841). En önemli ayaklanma 1866'da oldu. Asiler, Yunanistan'a katıldıklarını ilan ettiler. Osmanlılar bunu kabul etmediler. Sadrazan Ali Paşa işe el koydu. Sonunda üye çoğunluğunu Rumların teşkil ettiği bir meclisin kurulmasıyla ayaklanma bastırıldı. Daha sonra adanın Rum halkı çeşitli haklar istemeğe başladı. 1877-1878'de yapılan antlaşmalarla ada valisinin Rum, yardımcısının Türk olması, 80 üyelik meclise 50 Rum üyenin seçilmesi, resmi işlem ve yazışmaların hepsinde Rumcanın kullanılması kabul edildi.

Girit meselesi 1897'de yeniden alevlendi. Yunan hükümeti ve Etniki Eteryia cemiyetinin açık ve gizli kışkırtmaları sonucunda adada geniş bir çete faaliyeti başladı. Bu arada Yunanlılar Girit'e 1500 kişilik bir askeri kuvvet çıkardılar. İngiltere, Fransa, Rusya ve İtalya'nın desteğini kazanmak için her türlü yola başvurdular. Ancak Osmanlı hükümetinin iç işlerine yabancıların karıştırmamak konusundaki kararlı tutumu karşısında batılı devletler, Yunanlıların adadan kuvvetlerini çekmesi için donanmalarıyla Girit'i abluka altına aldılar. Yunan hükümeti bu ablukaya da aldırmayınca Ethem Paşa kumandasındaki Osmanlı ordusu Makedonya, Alasonya üzerinden saldırıya geçerek Dömeke meydan savaşından Yunan ordusunu yenilgiye uğrattı, Atina'ya doğru ilerlemeye başladı. Ancak batılı devletlerin işe karışmaları sonucu bu harekât durduruldu. Girit'te Rusya, İngiltere, Fransa ve İtalya'nın himayesinde bir yönetim kurularak Yunan kralının oğlu Georgios, komiser olarak tayin edildi. İkinci Meşrutiyetin ilanından sonra (1908) Girit Meclisi Yunanistan'a katıldığını resmen ilan etti. 26 Temmuz 1909'da Rumlar Hanya kalesine Yunan bayrağını çektiler. 1911'de 25 Girit Rum mebusu Yunan parlamentosu toplantılarına katılmak amacıyla Pire'ye doğru yola çıktılar. Fakat İngiliz donanmasına bağlı savaş gemileri bunu önleyerek Giritli mebusları tevkif etti. Balkan savaşından sonra Londra ve Bükreş Antlaşmalarıyla Girit'in Yunanistan'a ilhakı Osmanlı devleti tarafından resmen kabul edildi, böylece Girit meselesi kapandı.

Guam Doktrini: bkz. Nixon Doktrini

Gümrü Andlaşması -- 2 Aralık 1920

Kurtuluş savaşı sırasında Türkiye Büyük Millet Meclisi ile Ermenistan arasında imzalanan antlaşma. 30 Ekim 1918 Mondros Mütarekesinden sonra Osmanlı Devleti Kafkasya Cephesindeki birliklerini geri çekmek zorunda kalmıştı. Yeni kurulan Bolşevik rejiminden yardım alan Ermeniler 1920'de Doğu Anadolu'da bazı bölgeleri işgal etmişti. Doğu cephesi komutanı Kazım Karabekir karşısında yenilgiye uğrayınca barış görüşmeleri 22 Kasım 1920'de Gümrü'de başladı. Ermenistan Taşnak Hükümeti ile Türkiye arasında imzalanması planlanan Gümrük Anlaşması ile doğudaki hareket sona erdi. Kars sancağının bütünü, anlaşma öncesi Ermenistan'ın elinde bulunan Kulp (Tuzluca) kazası Türkiye topraklarına katıldı. Andlaşmanın 10. maddesiyle Ermenistan, Doğu Anadolu'da bir miktar toprağın Ermenilere verilmesini öngören Sevr Antlaşması'nı yok sayacağını kabul etti. Türkiye sınırları içinde Ermenilerin çoğunlukta bulunduğu hiç bir bölge olmadığı kabul edildi.

Gümrük Andlaşma ile Erzurum-Bakü demiryolu açıldı. Türkiye-Sovyetler arasında doğrudan bağlantı bu yolla sağlanarak Türkiye'nin bu devletten yardım alması kolaylaştı. Türk kuvvetleri doğudan emin bir şekilde güney ve batıda savaşa olanağı buldular.

Andlaşmanın imzalanmasından bir gün sonra Ermenistan, Kızıl Ordu'nun denetimine girince burada bir Sovyet Hükümeti kurulduğu için Gümrü Andlaşması onaylanamadı.

Güney Afrika'da Irkçılık: bkz. Aparthayd

Habeşistan Sorunu (Etiyopya Sorunu) -- 1935

Faşist İtalya'nın yeni sömürgeler elde etmek üzere uyguladığı emperyalist politikanın sonucu olarak Habeşistan'a yönelik saldırgan politikası. Ocak 1935'de Habeşistan, Milletler Cemiyeti'ne resmen başvurarak soruna el koymasını istedi. Habeşistan delegesi, M.C. statüsünde bu duruma ilişkin 15. maddenin uygulanmasını istedi. M.C. İtalya-Habeşistan anlaşmazlığını barışçı yollardan çözmekle görevli beş üyeden kurulu bir komite seçti. Beşler komitesinin hazırladığı bir öneri 6 Ekim 1935'te İtalya'nın Habeşistan'ın işgali ile rafa kalktı. İtalya'nın Habeşistan'ı işgalinde temel nedenler hızla artan nüfusunu bir sömürge elde ederek yerleştirmek ve geliştirmekte olan ekonomisine hammadde kaynakları bulma çabasıdır. Hızlandırıcı nedenleri ise gün geçtikçe güçlenen Habeşistan'ın İtalya'nın sömürgeleri Eritre ve İtalya'nın sömürgeleri Eritre ve İtalyan Somalisi üzerinde baskı yapması yanında Fransa ve İngiltere'nin daha çok Almanya'dan korktukları için İtalya'nın işgaline yumuşak bakmaları olarak sayılabilir.

Üyelerinden birine karşı girişilen bu açık saldırı karşısında toplanan M.C. Konseyi İtalya'yı saldırgan ilan ederek, üye devletlerden İtalya'ya karşı zorlama tedbirleri uygulamalarını istedi. Konsey kararına göre İtalya'ya stratejik nitelikte maddeler ve malzeme verilmeyecek, kredi açılmayacaktı. Ancak, zorlama tedbirleri başarılı olamadı. Özellikle Almanya, Habeşistan'ın işgali boyunca İtalya için yaşamsal önemi olan kömürü verdi. 1936 Mayıs'ında Habeşistan'ın işgali tamamlandı.

Sonuç olarak M.C.'nin uluslararası politikada etkin bir rol oynamadığını Habeşistan sorunundaki etkisizliğine bağlayan Almanya, kendi güvenliğini sağlamak gerekçesiyle Ren bölgesini işgal etti. Akdeniz'de İtalya tehlikesi gören İngiltere'nin desteğinde Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya'nın bir araya geldiği Akdeniz Paktı 1936'da kuruldu. Konjonktürel dengelerin hızla değişmesi Habeşistan Sorunu sırasında desteğini aldığı Almanya gibi Avrupa'da güçlü bir devletin desteğini arayan İtalya'nın Almanya ile yakınlaşmasını sağladı. Bu sorun Hitler-Mussolini ittifakının ilk adımını oluşturdu. Sonuç olarak 1936'da Berlin-Roma Mihveri kuruldu.

Haklar Bildirisi (Petition of Rights) -- 1628

İngiliz Parlamentosu'nun 1628'de yayınladığı belge. 1625'de 1. Charles'in tahta geçmesiyle İngiltere'deki siyasal mücadele bir iç savaşa dönüştü. Kral, parlamentoya danışmadan İspanya ve Fransa'ya savaş ilan etti ve bunu finanse edebilmek için de vergileri artırdı. Bunun üzerine İngiliz Parlamentosu 1628'de haklar bildirisini (Petition of Rights) yayınladı. Bu bildiri kralın yetkileri sınırlanarak, hukuksal sürecinden geçmeksizin kralın kimseyi suçlamayacağı, cezalandıramayacağı ve orduyu halka karşı kullanamayacağı belirtiliyordu. Kralın buna tepkisi büyük oldu, parlamentoyu dağıtarak 11 yıl boyunca toplanmamasını sağladı. Ancak vergi izni alabilmek için 1640'ta parlamentoyu tekrar toplantıya çağırarak zorunda kaldı.

Haklar Yasası (Bill of Rights) -- 1689

İngiliz Parlamentosu'nun 1689'da yayınladığı, egemenliğin artık parlamentonun eline geçtiğini bildiren yasa. 1689'da ilan edilen **Bill of Rights ilkelerine göre:**

- 1) Parlamento sık sık toplanacaktır.
- 2) Parlamento seçimleri serbest olacaktır.
- 3) Parlamento tam bir söz özgürlüğüne sahip olacaktır.
- 4) Parlamentonun kabul ettiği yasal kral da dâhil herkesi bağlayacaktır.
- 5) Parlamentonun izni olmadan asker toplanamayacaktır.
- 6) Parlamentonun izni olmaksızın vergi toplanamayacaktır.

Bu yasa ile parlamenter demokrasi ve hukukun üstünlüğü gibi 19. yy.ın kilit ilkeleri önce İngiltere'de yerleşmiş ve uygulanmıştır.

Hatay Sorunu ve Antlaşması

Hatay'ın Türkiye ya da Suriye sınırları içine alınmasına ilişkin olarak ortaya çıkan sorun ve Türkiye'nin Suriye'nin mandateri olan Fransa ile yaptığı anlaşma (23 Haziran 1939). TBMM, Fransa ile imzaladığı Ankara İtilafnamesinde ulusal sınırlar içinde olmasına karşın Hatay'ı sınırların dışında bırakmayı politik koşullar nedeniyle uygun buldu. Antlaşmada yöre halkının çoğunluğunun Türk olduğu ve kültürel gelişmelerinin engellenmemesi gerekliliği açıkça belirtildi ve Türkçe'nin Hatay'da resmi dil olması sağlandı. Bu arada Hatay, San Remo Antlaşması uyarınca Fransız mandası altına alındı (25 Nisan 1920). Böylece Fransa, Hatay'da muhtar bir yönetim kurdu. 9 Eylül 1936'daki antlaşma ile Fransa'nın Suriye'deki mandasının sona ermesi, Hatay sorununu tekrar gündeme getirdi. Antlaşmanın Fransa'nın tüm hak ve görevlerini Suriye'ye devretmesini belirten 3. maddesi, Hatay'ın Suriye sınırları içinde kalmasına ve Türk halkın durumun tehlikeye düşmesine neden oluyordu. Bunun üzerine Türkiye, sorunun Milletler Cemiyeti'nde görüşülmesini istedi. Konuyu gündemine alan Milletler Cemiyeti Fransa'nın izniyle İtalyan, Norveç ve İsviçreli 3 gözlemciyi Hatay'a gönderdi. Sorunun raportörlüğünü ise İsveç temsilcisi Sandler yaptı.

Hazırlanan raporda, İskenderun ve Antakya'nın içişlerinde bağımsız olması dışişlerinin ise bazı koşullara bağlı olarak Suriye tarafından yürütülmesi, bölgenin ayrı bir statü ve anayasa ile yönetilmesi, Suriye ile gümrük birliğinin kurulması, Türkçenin resmi dil olarak kullanılması, zorunlu askerlik kuralının uygulanmaması, bölgenin silahlandırılmaması, toprak bütünlüğünün Fransa ve Türkiye tarafından garanti edilmesi ilkeleri yer alıyordu.

Milletler Cemiyeti bu raporun ardından Hatay'a özel bir yönetim tanıdı (27 Ocak 1937). Ancak raporda yer almadığı halde Türkçe'nin yanı sıra Arapça da resmi dil olarak kabul

edildi. Ardından, Türkiye ile Fransa arasında Cenevre'de Hatay'a ulusal bütünlük kazandıran antlaşma imzalandı (29 Mayıs 1937). Aynı gün Milletler Cemiyeti Hatay'ın anayasasını onayladı. Buna göre Hatay'a ilişkin statünün 55, anayasanın 37 maddesi vardı. Statüye göre, anayasa hükümleriyle statü hükümleri arasında aykırılık olması durumunda statü hükümleri uygulanacaktı. Türkiye uygulamaya hemen geçilmesini istediği halde, Fransa'nın kısırttığı Araplar uygulamalarına karşı çıktılar. Bu nedenle statüde ve anayasada öngörülen seçimler gecikti. Ayrıca Milletler Cemiyeti'nce görevlendirilen komisyonun önerisi, seçim sistemini saptırdığı gerekçesiyle, Türkiye tarafından kabul edilmedi. Seçim sistemi Milletler Cemiyeti'nce değiştirildi. Seçimlerin güvenliğinin sağlanması konusunda Türkiye ile Fransa arasında çıkan uyuşmazlık 3 Temmuz 1938'de askeri bir antlaşma ile sona erdi. Antlaşma uyarınca görevlendirilen 6.000 kişilik güvenlik kuvvetinden 1000'i Hatay'dan, geriye kalanı da eşit güçle Türk ve Fransız kuvvetlerinden sağlanacaktı. Ayrıca taraflar 29 Mayıs 1937 antlaşmasında belirtilen görevleri yerine getirmeyi kabul ettiler.

Yapılan seçimlerden meclisin 40 üyeliğinde 22'sini Türkler kazandı (22 Ağustos 1938). Meclis, 2 Eylül 1938'deki ilk toplantısında, "Hatay devleti"nin kuruluşunu ilan etti ve Tayfur Sökmen devlet başkanı oldu. Hatay sorunu, Suriye'nin toprak bütünlüğünün ve bağımsızlığının Türkiye tarafından kabul edilmesi üzerine son buldu (23 Haziran 1939). Antlaşma görüşmelerini Türkiye adına Dışişleri Bakanı Şükrü Saraçoğlu ile Fransa'nın Ankara Büyükelçisi Rena Massigli yönetti. Antlaşma 30 Haziran 1939 tarihli ve 3658 sayılı kanunla kabul edildi. Bu arada Hatay Meclisi olağanüstü bir toplantı ile Türkiye'ye bağlanma kararı aldı (29 Haziran 1939). Böylece, Türkiye ile Hatay arasındaki sınırlar kalkacak, Fransız kuvvetleri bölgeden çıkacak, Hatay vatandaşları Türk vatandaşlarının haklarını kazanacaktı. Ayrıca Türkiye kendi sınırları içinde, Fransa Suriye sınırları için komşu devletlerin güvenlik ve rejimlerine yönelmiş hareketleri önlemeyi kabul ediyordu. TBMM 30 Haziran 1939'da yaptığı toplantısında Hatay'ın Türkiye'ye katılımını kabul etti. Havana Konferansı: bkz. Dünya Ticaret Örgütü

Hellenizm

Grek Uygarlığı'nın zamanla Doğu'nun düşünce ve davranışlarını içererek, bu kalıplar içerisinde erimeye başlamasıyla Hellenizm dönemi başlamıştır. M.Ö. 4. yy'ın ortalarından başlayarak, Makedonya Kralı İskender Grek kültürünü genişletmiştir. M.Ö. 334'te Çanakkale Boğazını geçerek Asya'ya girmiş, Suriye ve Mısır'ı işgal etmiş, sonra da İran'a ve Keşmir'e kadar yayılmıştır. Grek Medeniyeti'nin yayılışı 2 evreye ayrılabilir. Birincisi bir Hellenleştirme evresidir. Yeni siyasi, felsefi, teknik kavramların yaratıldığı bu evre Yunan-Makedon dünyasından bağımsız, ancak Yunan-Makedon Uygarlığının Asya ve Kuzey Afrika'daki yansıması olarak görülür. İkinci evre, Doğu Uygarlığının Batı'ya maddi ve manevi bakımından üstün gelmesiyle belirgindir. Roma'nın Hellenistik siyaset düzenini yıkmasına kadar sürmüş, Yunan kültürü bu evrede bütün Akdeniz'e yayılmıştır. Hellenistik dönemde ortak bir eğitim, sınırları aşarak, birçok ülkenin aydınlarını birleştiren bir kültürü yaymıştır. Hükümdarların bilim ve sanat koruyuculuğu bilginin değerini artırmış, Yunan felsefesi eski canlılığını yitirmekten kurtulmuştur. Bu gösterişli bir lüks ve konfor dönemi, Yeni Eflatunculuk şeklini alarak, Roma imparatorluğu döneminde de rol oynamış, imparatorluğun Hristiyanlaşmasıyla yok olmuştur.

Helsinki Anlaşması (Helsinki Accord) -- 1975

1975'te Helsinki'de, Avrupa'da Doğu ile Batı arasında barış ve istikrarı sağlamayı amaçlayan Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı'nın sonucunda imzalanan temel bir diplomatik

anlaşma. Helsinki son senedi olarak da bilinen anlaşma, NATO ülkelerini, Varşova Paktı uluslarını ve on üç tarafsız ve bağlantısız Avrupa uluslarını içeren otuz beş adet katılımcı tarafından imzalanmıştır. Anlaşma dört bölüme ya da "sepete" ayrılmıştır. Birinci sepet, güven yaratıcı önlemler kurumunun da dahil olduğu devletler arasında ilişkilere ve spesifik sorunlara rehberlik eden temel ilkeleri içeren Avrupa'nın güvenlik konuları ile ilgilidir. İkinci sepet, ekonomi, bilim ve teknoloji ve çevre alanlarında işbirliğini öngörmektedir. Üçüncü sepet, insan haklarını, kültürü, eğitimi ve Avrupa çapında insan, düşünce ve bilginin serbest akımını da içeren insancıl çabaların artırılması konusunda işbirliğini öngörmektedir. Bazen dördüncü sepete atfedildiği üzere, anlaşma aynı zamanda, katılımcı devletleri "Konferans'ta önyak olunan çok-taraflı sürecin devam ettirilmesi" konusunda izleme konferanslarına çağırılmayı da öngörmektedir. Önemli izleme konferansları Belgrad'da (1977), Madrid'te (1980) ve Viyana'da (1987) düzenlenmiştir.

Helsinki Antlaşması, tüm Avrupalı uluslara ve ABD'ye Avrupa'nın İkinci Dünya Savaşı sonrası statükosunu kabul ettirmek ve tüm Avrupalı uluslararası işbirliği ve anlayış programlarını geliştirmek suretiyle Doğu ile Batı arasındaki düşmanlığı azaltması nedeniyle önemli bir çaba olmuştur. Bu anlaşma, bir andlaşmadan çok sadece bir diplomatik anlaşma olmasına ve bu nedenle de uluslararası hukuk açısından herhangi bir bağlayıcılığı olmamasına rağmen, katılımcı ülkeler arasında işbirliği imzalanmasından sonra bazı yararlı sonuçlar ortaya çıkmıştır. Sözelimi Sovyet yönetimi, Helsinki'den sonra artan bir şekilde Yahudi göçmenlerine izin vermiştir. Alman Demokratik Cumhuriyeti af ilan etmiş ve pek çok siyasal tutukluyu serbest bırakmıştır. Avrupalı katılımcı ülkeler, çevre koruma alanında, hava kirliliği ile mücadeleyi amaçlayan bir konvansiyon imzalamışlardır. Ama aynı zamanda bazı hareketler Helsinki Antlaşması'nın prensiplerini reddetmiştir ve 1979'da Sovyetler'in Afganistan'ı işgal etmesinden sonra Doğu ile Batı arasındaki ilişkiler kötüleşmiştir.

Hindistan-Pakistan Çatışması (Indo-Pakistani Conflict)

Hindistan ve Pakistan devletleri arasında, kökeni çok eskilere dayanan anlaşmazlıklar nedeniyle süren mücadele. İki ülke arasındaki sorunların kökenleri, tarafların iki ayrı devlet olarak ortaya çıkışları ile yakından ilgilidir. Başlangıçta Hindu yarımadasındaki İngiliz Sömürge yönetimine karşı Hindu egemenliğindeki Ulusal Kongre Hareketi içinde yer alan Müslümanlar, Hindu çoğunluğunun hâkimiyetindeki bir devlet içerisinde olmak istemedikleri için, bir süre sonra Muhammed Ali Cinnah'ın önderliğinde bu hareketten ayrılarak bağımsız bir devlet oluşturma çabalarına girişmişlerdir. Böylece ortaya çıkan Pakistan ve Hindistan devletleri, bölgedeki etnik ve dini birliği sağlayamadılar ve 1948'de birbirleri ile çatışmaya başladılar. İki ülke arasında ilk çatışma nedeni sayılan Keşmir Sorunu ile birlikte, tarafların yolları birbirinden iyice ayrıldı. Çünkü Pakistan Bağdat Paktı'na girdi, Hindistan da Bağlantısızlar Hareketi'nin öncü üç devletinden birisi oldu.

1963 yılında nüfusunun büyük çoğunluğu Müslüman olan Keşmir'de Hindular ile Müslümanlar arasında yeniden baş gösteren çatışmalar, 1965 Ağustos'unda bir Hindistan-Pakistan savaşına dönüşmüştür. Hindistan'ın ağır bastığı bu mücadele Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin ateşkes kararına tarafların uyması sonucu bulundurulabilmiştir. Taraflar arasında beş-altı yıl süren barış dönemi 1971 yılı başlarında Doğu Pakistan'ın Bangladeş adı ile bağımsızlığını ilan etmesi sonucu yeniden bozulmuştur. 1971 sonlarında taraflar arasında savaşın patlak vermesi üzerine, Hint orduları Doğu Pakistan'a girmişler ve buradaki Pakistan kuvvetleri de teslim olmuşlardır. Bu dönemden sonra iki ülke arasında doğrudan bir çatışma görülmemek ile beraber Pakistan'ın Hindistan'daki ayrılıkçı Sih azınlığı desteklediği

görüşünden kaynaklanan gerginlikler olmaktadır. Son zamanlarda Keşmir Sorunu'nun tırmanması iki ülke arasındaki ilişkileri gerginleştirmiştir.

Hitler, Adolf: bkz. Nazizm

Hünkâr İskelesi Antlaşması -- 1833

Osmanlılar ve Ruslar arasında yapılan antlaşma (8 Temmuz 1833). Osmanlı padişahı Mahmut II, Mısır'da Mehmet Ali Paşa'nın ayaklanması sonucu, devletin güvenliğini tehlikeli görmeğe başladı. Fransa, Mehmed Ali Paşa'yı tutuyor. İngiltere ise tereddütlü davranıyordu. Bu durum üzerine padişah, Tuna kıyılarındaki otuz bin kişilik Rus birliğinin İstanbul'u korumak için gönderilmesini istedi. Rusya bu isteği memnuniyetle kabul edince padişah, Mehmet Ali Paşa ile uzlaşmak için yeni çereler aramaya başladı. Fakat Fransa bu teşebbüsleri boşa çıkardı. Böylece amiral Lazenev'in kumandasında dokuz savaş gemisinden kurulu Rus filosu, Karadeniz boğazını geçerek Büyükdere önünde demirledi. Durumu kendi çıkarlarına uygun bulmayan Fransa ve İngiltere, bu defa Mehmet Ali Paşa ile Osmanlı padişahının arasını bulmak için çalışmaya koyuldular. Fransa amiral Roussin'i, İngiltere ise Lord Ponsonby'yi bu iş için görevlendirdi. Sonuçta Mehmet Ali Paşa ile padişah arasında Kütahya Barışı imzalandı (14 Mayıs 1833). Kütahya Antlaşması, Mısır valisi ile olan antlaşmazlıkları çözümlenecek ilkelerden çok uzaktı. Geleceği güvenlik altına almak isteyen Mehmet Ali'nin teklifini olumlu karşılayan çar, ittifak fikrini kabul etti. Böylece Hünkâr İskelesi Antlaşması imzalandı. Antlaşma bir önsöz, altı açık ve bir gizli maddeden meydana geliyordu.

Önsözde, Osmanlılar ile Ruslar arasında kurulmuş olan barış sistemi ve bu antlaşmanın savunma düşüncesiyle hazırlandığına işaret ediliyordu. Birinci maddede, iki devletin sadece savunma kaygısıyla bu antlaşmayı yaptıkları, huzur ve güvenlikleri için birbirlerine yardımda bulunacakları belirtiliyordu. İkinci maddede, 1829 Edirne antlaşması ile bu antlaşmada geçen diğer maddeleri yeniden onanmaktaydı. Üçüncü madde, Osmanlılar, Rusya'dan yardım istedikleri takdirde, Rusya'nın karadan ve denizden, iki taraf arasında kararlaştırılacak sayıda bir kuvvetle yardım edeceğine ilişkindi.

İkinci Dünya Savaşı -- 1939-1945

İnsanlık aleminin gelmiş geçmiş büyük savaşlarıdır ve dünya strateji ve politika alanında meydana getirdiği değişiklikler de milletler için hayati önemde olmuştur.

Savaştan önce, Avrupa ve Asya'da bu yönde bir gidiş sezilmekte adım adım savaşa yaklaşılmaktaydı.

Avrupa'da Hitler'in 1933'de iktidara gelmesi ve Nasyonal Sosyalizm (kısaca Nazizm) adıyla devletçi ve milisliğe dayanan partizan rejim kurması, bu milletin savaş isteklerini gittikçe kuvvetlendirdi. Esasen, Birinci Dünya Savaşı sonunda mağlup Almanya'ya kabul ettirilen Versay Antlaşması, Almanlar için ağır hükümler getirmişti. Almanya bu hükümleri hiç bir zaman benimseyemedi ve fırsat buldukça çiğnedi ve silahlanmasını arttırdı. Öte yandan Hitler "Kavgam" (Mein Kampf) adlı eseriyle, Almanya milletine savaşa yönelecek bir felsefe aşılyordu. Bu eserinde Hitler, Almanların hepsinin aynı bir ülkede ve aynı bir lider başkanlığında olmasını savunuyordu. Böylece "Ein Volk, Ein Reich, Ein Führer" parolası ortaya çıkmış ve Hitler, Avusturya'yı Çekoslavakya'nın Almanların yaşadığı Südetler bölgesini ve Polonya'da bazı yerleri istemekteydi. Hitler buraların Almanya'nın hayat sahası (Lebensraum) içinde olduğunu, ülkesinin sıkıştırıldığını ve doğuda hayat sahası bulunduğunu söylüyor ve doğuya yayılmayı (Drang Nach Osten) gerekli görüyordu. Nitekim savaşa kadar Avusturya'yı ilhak etti (Anschluss), Südetler'i aldı, Polonya'dan Almanya'nın Danzig bölgesine geçmek için arazi istedi (Danzing Koridoru) ve bu verilmeyince savaşa girişti.

Öte yandan İtalya da Afrika'da Habeşistan'a saldırarak 1936'da burayı kendisine ilhak etti. Akdeniz'de de eski Romalıların deyimi olan "Bizim Deniz" (Mare Nostrum) politikasına yönelmiş, Güney Türkiye, Yunanistan ve Arnavutluğu tehdit ediyor. Balkanlar ve Tuna bölgesiyle de ilgileniyordu. Nitekim 1939'da Arnavutluğu işgal etti, savaş sırasında da Yunanistan'a girdi.

Asya'da da, Japonya 1937'de Çin'e saldırmış ve bir kısmını işgal etmişti. Orada da için için bir savaş sürmekteydi. Japonya da "Güney Asya Orta Refah Alanı" ismiyle bir proje yapmış, bir çok Asya ülkesi üzerinde gözü bulunuyordu. Bu üç devlet çeşitli antlaşmalarla aralarında bir blok (Mihver-Axis) kurdular ve İkinci Dünya Savaşı'nı bir arada yürüttüler.

Mihvere karşı da müttefikler (Allied Powers) denilen İngiltere, Fransa ve diğer birçok batılı ülke bir blok kurmuştu. 1941'de Rusya, Almanya'nın saldırmasıyla ve ABD'de Japonya'nın kendisine Pearl Harbour'da saldırması ile müttefiklere katıldı. Zamanla Birleşmiş Milletler şeklini alan bu blok ülkeleri sayısı 56'ya kadar varmıştır.

İkinci Dünya Savaşı, 1 Eylül 1939'da Almanya'nın Polonya'ya saldırısı ile başlamış, diğer devletlerin katılmaları ile 5 yıl sürmüş, 7 Mayıs 1945'de Almanya'nın teslimi ile Avrupa'da son bulmuş, 2 Eylül 1945'de de Japonya'nın teslim oluşu üzerine tamamen bitmiştir (Türkiye de 23 Şubat 1945'de Almanya ve Japonya'ya savaş ilan ederek müttefikler yanında yer almış, fakat çatışmalara fiilen girmemiştir).

Almanya, Polonya'ya girdiğinden kısa bir süre sonra Ruslar da Polonya'yı doğudan işgale başlamışlar ve bir kısmını almışlardır. Ruslar ayrıca Finlandiya ile savaşa girmişlerdir.

Hızlı bir yıldırım savaşı (Blitzkrieg) stratejisiyle Almanlar, batıda da Fransa, Belçika, Hollanda, Danimarka, Norveç'i işgal etmişlerdir. Afrika'ya da atlayarak (Afrikakorps) Mısır'a doğru süratle ilerlemişler, bir yandan da Yugoslavya, Yunanistan, Macaristan, Bulgaristan ve Romanya'ya kadar Balkanları da hakimiyetleri altına almışlardır. Bu arada İtalya'da savaşa katılmış bulunuyordu ve Arnavutluğu işgal etmiş, Yunanistan ve Afrika'da da İtalyan kuvvetleri bulunmaktaydı.

1941 yılı bu dünya savaşında çok önemli bir yıl olmuştur. Zira, 22 Haziran 1941 günü Alman Orduları bu kez de Rusya'ya saldırmışlar (Barbarossa Harekatı) ve Alman-Rus savaşı başlamıştır.

Öte yandan 1941 Aralık ayı başında da Japonya Pearl-Harbour'da ABD'nin Pasifik Filosu'na saldırmış ve böylece her iki ülke desavaşa katılmışlardır. Japonya başlangıçta önemli başarılar sağlayarak Filipinler, Hindicini, Endonezya ve daha bir çok kesimleri işgal etmiştir.

Ancak, ABD'nin müttefikler yanında savaşa katılmasıyla kendisinin tehlikesiz yerde bulunup sanayinin savaş amacıyla geliştirmesi ve müttefiklere (özellikle İngiltere ve Rusya'ya) geniş ölçüde yardımı arttırması sonucu, diğer ülkeler de kuvvetlerini arttırarak savaş talihini yavaş yavaş tersine dönmüş, Alman, İtalyan ve Japon kuvvetleri her tarafta geriye sürülmeye başlamıştır. Özellikle, Rusların Stalingrad'da direnmeleri Almanları çok sarsmış ve Ruslar ilerlemeğe başlamıştır. Öte yandan, Afrika'da da Mısır civarındaki El-Alemeyn savaşı ile Alman ilerlemesi durdurulmuş ve yavaş yavaş geriye gidış başlamıştır. 1942'de Amerikan ve İngiliz kuvvetlerinin Kuzey Afrika'ya çıkarma yapmaları ile buralardaki Alman kuvvetleri büsbütün zor duruma girdiler. 1943'de ise müttefik kuvvetler İtalya'ya Sicilya çıkarmasını yaparak, savaşı artık Avrupa'ya doğru Almanya yönüne döndürdüler. Müttefiklerin İtalya'yı işgale başlamaları sonucu Almanlar çekildi ve Mussolini devrilerek, 1944'de İtalya mütareke yaparak teslim oldu.

Rusya, Almanlarla çarpışan kuvvetlerinin yükünü hafifletmek için batıdan da müttefiklerin Avrupa'ya saldırmasını istemekteydi. Böylece bir "İkinci Cephe" açılacaktı. Müttefiklerin (Overlord Harekatı) Kod ismiyle andıkları bu plan da 6 Haziran 1944'de General

Eisenhower'in yönetiminde gerçekleşti ve Fransa kıyılarında Normandiya'ya büyük bir çıkarma yapıldı. Artık savaş Almanya için çok kötü günler hazırlıyordu ve her yönden hızlı bir gerileme ile bütün alınan topraklar elden gidiyordu. Özellikle, savaşın Alman topraklarına intikali ile şiddetli direnme başladı ise de Almanya'nın bir kısmı müttefiklerin, bir kısmı ile Berlin'de Rus kuvvetlerinin eline geçti. Hitler intihar etti. Amiral Dönitz devlet başkanı oldu ve 7 Mayıs 1945'de Almanya Reims'de kayıtsız şartsız teslim anlaşmasını imzalayarak savaş Avrupa'da sona erdi.

Pasifik'teki savaşta da Japonların başlangıçta yayılmalarından sonra, özellikle deniz-hava savaşları yoğunlaştı ve Coral Sea, Midway, Leyte gibi yerlerdeki savaşlarda Japon donanma ve hava kuvveti ağır kayıplar verince, Amerikan kuvvetleri "kurbağa sıçraması" denilen bir taktikle Pasifik adalarını birer birer almağa başlayıp Japonya'ya doğru ilerlemeğe başladılar. Okinwa adasında büyük bir kara savaşı oldu. Japon gerilemesi de iyice başlamıştı. Bu arada Avrupa'da savaş bitti. Fakat Pasifikte Japonya direnmeğe devam ediyordu. Nihayet, 05 Ağustos 1945'te Hiroşima'ya ilk atom bombası atıldı. 8 Ağustos'ta Rusya da Japonya'ya savaş açtı. 9 Ağustos'ta da Nagasaki üzerinde ikinci atom bombası atıldı ve 14 Ağustos 1945'te Japonya da kayıtsız şartsız teslim oldu. Böylece İkinci Dünya savaşı sona erdi Hiroşima'da 60 bin ve Nagasaki'de 36 kişi atom bombasından ölmüştür.

Bu savaş sırasında yoğun askeri hareketin yanısıra önemli diplomatik temas ve konferanslar da yapılmıştır.

İlk önemli olay, Hitler'in 19 Temmuz 1940'da yardımcılarında Hess'i İngiltere'ye gizlice gönderip barış teklif etmesidir. Bu teklif İngilizlerce kabul olunmamıştır.

1941 Ağustos'unda, Roosevelt ile Churchill Atlantikte bir savaş gemisinde buluşarak, "Atlantik Yasası" (veya beyannamesi) (Atlantic Charter) denilen belgeyi imzaladılar. Beyannamenin esas prensipleri özgürlük ve demokrasinin korunması hakkındaydı ve sonraları Birleşmiş Milletler Andlaşmasının temeli olmuştur. Aynı yıl sonlarında, Washington Roosevelt ile Churchill tekrar buluştular.

1 Ocak 1942'de Almanya'ya karşı savaş açmış bulunan 26 devletin imzası ile Washington'da "Birleşmiş Milletler Beyannamesi" isimli belge imzalandı ve Atlantik Yasasındaki prensipler kabul olunarak, son zafer kadar savaşın sürdürülmesi kararlaştırıldı. 18-20 Temmuz 1942'de, Londra'da İngiliz-Amerikan Konferansında, Kuzey Afrika'ya öncelikle bir çıkarma yapılması ve Avrupa'da açılacak ikinci cephe için çıkarmanın da 1943 yılında alınması kararlaştırıldı.

30 Ocak 1942'de, Adana'da Türk Cumhurbaşkanı İ. İnönü ile Churchill görüştüler ve Türkiye'nin savaşa katılması konuşuldu. İnönü ihtiyatlı davrandı ve önce önemli askeri malzeme yardımı istedi.

12-26 Mayıs 1943'de Washington'da Churchill ile Roosevelt arasındaki konferansta, İtalya'ya çıkarma yapılması, Avrupa'daki ikinci cephenin açılması ve savaş sonrasında kurulacak Avrupa ve dünya düzeni haklarında kararlar alındı. Aynı yılın Ağustos'unda, Churchill ile İngiliz ve ABD Genelkurmayları arasında "Overlord" kod ismiyle ikinci cephe ve "Anvil" ismiyle Sicilya çıkarması planları kesinleşti.

19-30 Ekim 1943'de Moskova Konferans'ında 3 müttefik Dışişleri Bakanları (Hul, Eden ve Molotov) ikinci cephenin açılması, savaş sonrasında sürdürülecek işbirliği, büyük devletlerin nüfuz sahaları, kolonilerin geleceği, savaş suçlularına yapılacak işlemler gibi konuları görüştüler. Aralarında bazı anlaşmazlıklar belirdi.

1943 yılı 22-26 Kasım tarihlerinde Ruslarla Tahran'da görüşmeye orturmada önce, Roosevelt, Churchill ve Çan Kay Şek aralarında Kahire Konferansını yaptılar.

28 Kasım-1 Aralık 1943 Tahran konferansında Roosevelt, Churchill ve Stalin biraraya gelerek şu ana konularda karar aldılar; İkinci cephenin açılması, Türkiye'nin savaşa girmesi, dünyanın

savaş sonrası düzeni, Polonya'nın geleceği, Müttefik çıkarmasının Fransa'ya yapılması gibi konularda oldu. Tam bir anlaşma görülemedi.

4-6 Aralık Kahire toplantısında, Churchill ile İ.İnönü Türkiye'nin savaşa katılmasını tekrar görüştüler. Churchill biran önce Türkiye'yi savaşa sokmak arzusundaydı, fakat İnönü ihtiyatlı davranmaktaydı.

1944 yıl 21 Ağustos-7 Ekim arası Amerika'da Dumbarton Oaks Konferansı yapıldı ve gelecekte kurulacak Birleşmiş Milletler Teşkilatının esasları saptandı.

9-20 Ekim'de de Churchill ve Stalin Moskova Konferansında, Balkanlardaki nüfuz bölgeleri, Montrö Boğazlar Sözleşmesinin değiştirilmesi gibi konuları görüştüler. Polonya'nın sınırları konusunda anlaşmazlık oldu.

4-11 Şubat 1945'te, Yalta Konferansında Roosevelt, Churchill, Stalin toplanarak, Uzakdoğudaki durumun geleceği, Almanya'nın geleceği, savaş tazminatları, Birleşmiş Milletlerin kuruluşu, Polonya meselesi İran ve Boğazlar konularını görüştüler. Bu konferans savaş sonrası dünyanın geleceği için çok önemli olmuştur. Bazı yazarlar buna "dünyanın taksimi konferansı" demektedirler. Ruslar bu konferansta kendi lehlerine birçok kararlar çıkardılar. Bu toplantıda, ABD ile Rusların savaş sonrasındaki nüfuz ve çıkar bölgelerini saptadıkları ve ileri sürülmektedir.

17 Temmuz-2 Ağustos Potsdam Konferansında, ABD, İngiliz ve Sovyet liderleri tekrar biraraya geldiler. Ancak, Roosevelt ölmüş yerine Truman geçmişti ve İngiltere'yi Churchill temsil etmekteyken bu sıradaki seçimleri kaybettiğinden yeni Başbakan Atlee onun yerine devam etti. Rusya'yı ise gene Stalin temsil etmekteydi. Bu konferansta Almanya'ya yapılacak muamele hakkında Yalta'da alınmış olan kararlar tekrar teyid edilmiş ve şimdilik bir hükümet kurulmaması, ekonomik ve endüstriyel büyük karteller, töristler ve sendikaların dağıtılması, ve savaş sonrası üretiminin kısıtlanması öngörülüyordu. Doğu Prusya'daki Königsberg ve civarı Rusya'ya bırakılıyordu. Polonya'nın batı sınırı Oder-Neisse hattı oluyor, Çekoslovakya, Macaristan ve Polonya'daki Almanlar için de Almanya'ya göç kararı alınıyordu.

Böylece bu konferans Almanya'nın geleceği ve doğu Avrupa ülkeleri için önemli neticeler yaratmıştır. Topyekün savaş (total war) niteliğindeki İkinci Dünya Savaşı, askerlik tekniği yönünden de çok önemli sonuçlar vermiştir. Tank ve zırhlı raçlar çok geniş ölçüde kullanılmış, hava kuvvetleri de hayati önemde olduklarını ispatlamışlar ve en büyük rolü oynamışlardır. Denizaltı savaşları da bu silahın etkinliğini ortaya koymuştur. Ayrıca uçak gemileri Pasifik savaşında, bunların gelecek için ne kadar kıymetli ve vurucu bir silah olduğunu ispatlamıştır.

Denizden karaya yapılan Normandiya ve Pasifik çıkarmaları ise askerlik alanında yeni bir amfibik hareket devri açmıştır.

"Pilotsuz uçak" denilen V-1 ve V-2 Alman füzelerinin de kullanıldığı bu savaşın en önemli askeri neticesi kuşkusuz, atom bombasının yapılması ve kullanılması olmuştur.

İkinci Dünya Savaşında uğranılan kayıplar olağanüstü derecede önemli olmuştur. Bazı kaynaklara göre savaş masrafları 1.5 trilyon Dolar olmuş, diğer bazı kaynaklar ise uğranılan tahribat ile maddi kaybın 4 trilyon Dolar olduğunu hesaplamışlardır.

Bu savaş boyunca (1939-45) çeşitli ülkelerde 110 milyon kişi silah altına alınmıştır. Bunların 27 milyonu savaşta cephelerde kırılmış, 25 milyon kişi de cephe gerisinde sivillerden ölmüştür (Bu rakamın 5-6 milyonu Nazizmin yürüttüğü ırkçılık olayları neticesi yokedilen, büyük çoğunluğu yahudi olan halktır). Savaşta en ağır kayıplar Rusya'nın (17 milyon) ve Almanya'nın (6 milyon) olmuş, ABD ise 259 bin kayıp vermiştir.

İkinci Dünya Savaşı bina ve yerleşme merkezlerinin tahribi bakımından da insanlığa felaketler getirmiştir. Örneğin Almanya'da 1.6 milyon ev yıkılmış (7.5 milyon kişi evsiz kalmış), Rusya'da ise 6 milyon ev yıkılmış ve 1710 şehir ve kasaba ile 70 bin kadar köy tahrip olmuştur.

İkinci Dünya Savaşından önemli miktarda toprak kazanarak çıkan tek ülke Rusya olmuştur. Finlandiya'dan parçalar, Estonya, Letonya, Litvanya, Doğu Prusya'nın bir kısmı, Polonya'dan Çekoslovakya'dan ve Romanya'dan parçalar alarak toplam 475 bin km. kare toprak ve buraların 24 milyonluk nüfusunu almıştır.

Savaş sonucu, Almanya, Doğu ve Batı olarak iki parçaya ayrılmış, doğu Avrupa ülkelerinde (Polonya, Romanya, Macaristan, Çekoslovakya, Bulgaristan, Arnavutluk) komünist rejim kurulmuş, Çin'de yıllardan beri süren komünist ihtilal birkaç sene içinde başarıya ulaşarak, bu ülke de komünist rejimi benimsemiştir.

Savaş sonrasında Batılı ülkelerde büyük sayıda asker terhis etmişler ve artık Birleşmiş Milletler'in dünya düzenini sağlayacağını düşünmüşlerdir.

Ancak, çıkan çeşitli pürüzlü konular ve gerginlikler ile "Soğuk Savaş" denilen döneme girilmiş, yeniden askeri ve siyasi bloklaşmalar (NATO ve Varşova Paketi) ile silahlanma yarışına ve özellikle nükleer silahların geliştirilmesine önem verilmiştir.

Savaş sonrasında, 1947'de Paris Barış Antlaşmalarıyla, Müttefiklerle İtalya, Finlandiya, Bulgaristan, Macaristan ve Romanya arasında barış yapılmıştır.

Japonya ile de 1952'de San Fransisco Barış Antlaşması imzalanarak Amerikan işgali sona ermiş ve bu ülkeye yeniden bağımsızlık verilmiştir.

Almanya ikiye bölünmüş ve ayrı ayrı devletler halini almış bulduklarından, bir barış antlaşması imzalanması mümkün olamamıştır.

Savaştan sonra Nürnberg'de bir Müttefik askeri mahkemesi Nazi harp suçlularını yaralayarak idama ve ağır hapis cezalarına mahkûm etmiştir.

İnfitah Politikası: bkz. Açılma Politikası

İngiliz-İran Petrol Anlaşmazlığı

İran Hükümetinin 1951'de petrol endüstrisini devletleştirmesiyle başlayan sorun. İran petrollerini İngiliz petrol şirketi Anglo-Iranian Oil Company işletiyordu ve hisselerin çoğunluğunu da elinde bulunduruyordu. İşletme hakkını veren anlaşma 1933'te imzalanmıştı. İran Hükümeti İngiltere'nin bu şirketi bir siyasal baskı aracı olarak gördüğünü ileri sürdü. Bu arada şirket, İngiliz donanmasına petrol sağlarken, İran'da İranlılara iş olanakları yaratmakta, çalışma şartlarını iyileştirmemekteydi. 1949'da yapılan ikinci anlaşma İran kamuoyunda büyük tepki doğurdu. Ulusal cephe hareketinin lideri Dr. Muhammed Musaddık başbakanlığı ele geçirdi ve petrol endüstrisini devletleştirme girişimleri başladı. Bu, denetimi elinden bırakmak istemeyen İngiltere ve Batı'nın tepkisine yol açtı. Devletleştirme yasası İngiliz şirketini feshetmişti. Aslında anlaşmazlık şirket ile İran hükümeti arasındaydı ama işin içine İngiliz Hükümeti de girdi. İngiltere'nin uyguladığı ekonomik ambargo, ABD ile Dünya Bankasının verdikleri krediyi kesmeleri İran'ı büyük bir ekonomik sıkıntıya soktu ve Dr. Musaddık 1953'te düşürüldü. 5 Ağustos 1954'te yeni bir petrol anlaşması imzalandı. 8 yabancı şirketten oluşan bu konsorsiyum İran petrollerini işletecekti. İngiliz Anglo-İran'ın Oil Company'nin hissesi %40, Hollanda'ya ait royal Dutch şirketinin %16, Fransız şirketinin %6 ve geriye kalan 5 ABD şirketinin herbirinin de %8'er hissesi olacaktı ve karın %50'si İran'a verilecekti.

İnsan Hakları Evrensel Bildirisi: bkz. İnsan Hakları

İnsan Hakları Evrensel Koruma Sözleşmesi: bkz. İnsan Hakları

İnsan Hakları Evrensel Sözleşmesi: bkz. İnsan Hakları

İran Devrimi (Iran's Revolution)

4 Kasım 1979'da Ayetullah Ruhullah Humeyni'nin önderliğindeki islamcılar tarafından İran halkının büyük desteğini de arkalarına alarak İran Şahı Rıza Pehlevi'nin iktidardan

düşürölmesidir. İnan Şahı, ABD'nin müttefikii olduğu için Başkan Carter İnan'ın ABD'deki 12 milyar dolar tutarındaki varlığını dondurmuş ve Şah döneminde kararlaştırılmış olan silah ve askeri araçların satışını durdurmuştur. Humeyni hükümeti daha sonra pek çok Batılı ÷lke gibi ABD'yi "Büyük Őeytan" olarak nitelendirip bu ÷lke ile diplomatik ilişkilerini kesmiştir. Ardından, 14 Aralık 1979'da Tahran'daki ABD Büyükelçiliğindeki diplomatlar rehin alınmıştır. Rehineler Ocak 1981'den sonraki ABD Başkanı Ronald Reagan'ın göreve başlama töreni sırasında serbest bırakılmışlardır.

İrangate

İnan-İrak savaşı sırasında ABD'nin İnan'a gizlice yaptığı silah satışının ortaya çıkmasıyla başlayan skandal. İnan İslam Devrimi ve Rehineler Olayı sonucu İnan ve ABD ilişkileri gerginleşmiş, bu, ABD'nin İnan'la diplomatik ilişkilerini kesmesine kadar varmıştır. 1980'de başlayan İnan-İrak savaşında, ABD savaşa girmemekle birlikte bazı çatışmalarda yeralmıştı. Savaş sırasında Kongrenin aldığı kararların dışına çıkılarak İnan'a gizlice silah satışı yapıldığı 1986 Kasım'ında ortaya çıktı. Başkanlık Özel Araştırma Kurulu (Tower komisyonu olarak da adlandırılır) Ulusal Güvenlik Konseyi'nin bu skandalla bağlantısını araştırma görevini aldı. Tower Komisyonu Raporu'nun açıklanmasıyla Beyaz Saray danışmanlarında Donald Reagan istifa etti. Delil yetersizliği nedeniyle, Başkan Ronald Reagan'ın bu olayla ilgili kişisel sorumluluğunun bulunmadığı anlaşıldı. Irangate skandalı 1989'da sonucu bağlandı. Ulusal Güvenlik Konseyi üyelerinden eski deniz yarbayı Oliver North, Kongre çalışmalarını engellemek, illegal yollardan para almak ve Beyaz Saray belgelerini yok etmekten suçlu bulundu.

İnan-İrak Savaşı (Iran-Iraq war) -- 1980-1988

İnan ve Irak arasındaki savaş. Irak Hava Kuvvetleri'nin Tahran havaalanı da dahil olmak üzere bazı İnan havaalanlarını bombalaması ve bunun sonucunda İnan'a ait petrol alanlarında ve havaalanı tesislerinde ciddi hasarın ortaya çıkmasından sonra 22 Eylül 1980 tarihinde resmen başlamıştır. Savaş, Irak'ın Ağustos 1988'de Birleşmiş Milletler kararını kabul etmesi ile sona ermiştir. ABD, İnan birliklerinin hareketleri ve muharebe düzenleri konusunda Irak'a istihbarat yardımında bulunmak suretiyle, bu savaşta etkin bir rol oynamıştır. İnan, 4 Kasım 1979'da Tahran'daki ABD Büyükelçiliği'nde 62 Amerikalıyı rehin almış ve ABD'nin İnan'daki bu yeni İslamcı rejim ile herhangi bir diplomatik ilişkisi olmamıştır. ABD önderliğindeki Batılı ÷lkeler Şii İslam düşüncesinin Suudi Arabistan, Mısır, Ürdün, Kuveyt ve Emirlikler'e yayılmasından endişe etmiştir. Bu bölge, coğrafya (bölgede Sovyet yayılmasına karşı stratejik bir denge) ve petrol açasından uluslararası düzeyde önem arz etmektedir. Savaşta, zehirli gaz ilk kez Iraklılar tarafından kurbanlar arasında çocuk yaştaki gençlerin çoğunlukta olduğu İnanlılara karşı kullanmıştır. Her iki taraf da bir-iki milyon civarında ölü verdiklerini iddia etmişlerdir.

Bu savaş, üçüncü dünya ulusları arasında ortaya çıkan gerçek anlamdaki ilk önemli savaştı. Savaş boyunca ABD Irak'a yardım ederken, İsrail de silah ve savaş aracı satmak suretiyle İnan'a yardım etmiştir. Türkiye, bu iki komşusu arasındaki savaşta tarafsız kalmaya gayret etmiş ve her iki ÷lke ile olan ilişkilerini kesintiye uğratmamıştır.

İnan-İrak Őattularap Andlaşması: bkz. Cezayir Andlaşması

İsrail-Arap Çatışması: bkz. Arap İsrail Savaşları

İsrail'in Kuruluşu Sorunu

1917 Balfour Bildirisi ile İngiliz Dışişleri Bakanı'nın Filistin'de Yahudiler'e bir "ulusal yurt" kurulması çabasının İngiliz Hükümeti tarafından destekleneceğini açıklamasıyla başlayan ve burada 2. Dünya Savaşı'ndan sonra bağımsız bir İsrail Devleti'nin kurulmasıyla sona eren gelişmeler. Siyonistler bu bildirden sonra diğer İtilaf Devletleri'nin de bu deklarasyona katılması için çalışmışlardır. Fransa 1918 Şubat'ında, İtalya ise hemen sonra desteklerini açıkladılar. 1. Dünya Savaşı bittikten sonra yapılan San Remo Konferansı ile Filistin, İngiliz "mandat" yönetimine bırakıldı ve burada çok sayıda Yahudi yerleşim alanı kuruldu. 1920 Eylül'ünde 16500 kişilik bir Yahudi grubunun Filistin'e göç etmesi karar altına alındı. 1934'de Filistin'deki Yahudilerin sayısı, Naziler'in iktidara gelmesi sebebiyle hızlanan yasadışı göçler nedeniyle 900.000'i buldu. Eğitilmemiş ve sermayesi olmayan Araplar, Eğitilmiş ve sermayesi ile gelen Yahudilerle rekabet edemezdi ve zamanla Araplar kendi ülkesinde ikinci sınıf yurttaş haline geldi. Bu, Araplarla Yahudiler arasında çatışmalar yarattı. 1936'da bir araya gelen Arap liderleri Yahudiler'e karşı mücadelede önderlik edecek Arap Yüksek Komitesi'ni kurdular ve başlattıkları genel grevi ulusal bir ayaklanmaya dönüştürdüler. Bunun üzerine Filistin'e giden bir komisyon, Yahudilerle Araplar'ın aynı devlet içinde yer almasının mümkün olamayacağını, Filistin'in bölüştürülmesi gerektiğini öneren Peel Raporunu yayımladı. Bu rapor Arap ayaklanmasının daha da şiddetlenmesine sebep oldu. 2. Dünya Savaşı sonrasında Filistin toprakları üzerindeki İngiliz mandat yönetimi sona ererken, sorun BM'ye götürüldü. BM Genel Kurulu 1947'de Filistin topraklarının Araplar ve Yahudiler arasında bölünerek, Kudüs'e uluslararası statü tanınmasını onayladı. 14 Mayıs 1948'de bağımsız İsrail Devleti'nin kurulduğu açıklandı.

İstanbul Antlaşması -- 1888

1882'de İngiltere'nin Mısır'ı ele geçirerek Süveyş kanalını kontrol altına alması üzerine İstanbul'da 1888'de imzalanan anlaşma. İngiltere, sömürge imparatorluğuna giden yolu güvence altına almak amacıyla, Hindistan'la bağlantısını oluşturan Süveyş Kanalı'nı kontrol altına almak istemiş, 1882'de Mısır'ı işgal etmişti. O güne kadar bütün devletlerin kullanımına açık olan Süveyş Kanalı'nın İngiltere'nin eline geçişi diğer büyük devletlerde tepki yarattı ve bu anlaşma imzalandı. Bu görüşe göre, Süveyş Kanalı yine bütün devletlerin gemilerine açık olacak, bu geçiş serbestisinin güvenliği için kanalın her iki tarafında da üçer millik alanda hiçbir silahlı çatışma veya da askeri hareket yapılmayacaktı.

İstanbul Antlaşması -- 1915

1915 yılında İngiltere, Rusya ve Fransa arasında yapılan gizli anlaşma. Osmanlı Devleti 1. Dünya Savaşı'na girdikten sonra, açık denizlere serbestçe geçiş sorunu Rusya için savaşın ana amacı haline gelmiştir. Rusya, Çanakkale Savaşları'nın sürdüğü 1915 yılında harekete geçerek müttefiklerine İstanbul ve Boğazlar üzerindeki isteklerini kabul ettirdi ve 18 Mart 1915'te İstanbul Antlaşması İngiltere, Fransa ve Rusya arasında imzalandı. Bu antlaşmaya göre İstanbul dahil, Midye-Enez çizgisinden Sakarya akarsuyunun Karadeniz'e döküldüğü yere kadar tüm Boğazlar Bölgesi Rusya'ya bırakılıyordu. Buna karşılık Rusya, İngiltere ve Fransa'nın Ortadoğu üzerindeki planlarına karışmayacaktı. Çanakkale Savaşları'nda İngiltere ve Fransa'nın başarısızlığa uğraması, Sovyet Devrimi'yle Rusya'nın savaştan çekilmesi gibi sebeplerle antlaşma uygulanamamıştır.

İtalyan Ulusal Birliği

19. yy.'ın ortalarına gelindiğinde İtalya henüz ulusal birliğini kuramamış ve merkezi bir hükümete sahip olamamıştı. Aslında bunun sağlanabilmesi için İtalya'nın savaş alanlarında önce Avusturya'yı yenilgiye uğratması gerekiyordu. Çünkü Viyana Kongresi Kararıyla büyük ölçüde Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun etkisi altına alınmış bulunmaktaydı. 1848'deki Avusturya'ya karşı başarısız denemelerden sonra Piyemonte Başkanı Kont Camillo Cavour önce Fransa imparatoru III. Napolyon'la ittifak kurdu ve 2 devlet 1859'da Magenta ve Solferino'da zafer kazandılar. Lombardiya, Piyemonte'ye bağlandı. Orta İtalya devletleri yapılan plebisitler sonucu Piyemonte'yle birleştiler Sicilya ve Napoli Garibaldi tarafından işgal edilmişti. Bunların alınmasıyla Venedik ve Roma dışında tüm İtalya yarımadası Piyemonte çevresinde birleşmiş oldu. İtalya Parlamentosu 1961'de Piyemonte monarkı II. Vittorio Emanuele'yi Birleşik İtalya'nın kralı ilan etti. 1866'da Avusturya'nın Prusya'ya yenilmesiyle Venedik yine Prusya'nın 1871'de Fransa'yı yenmesiyle Roma İtalya'ya katıldı ve İtalya Birliği 1871'de tümüyle tamamlandı.